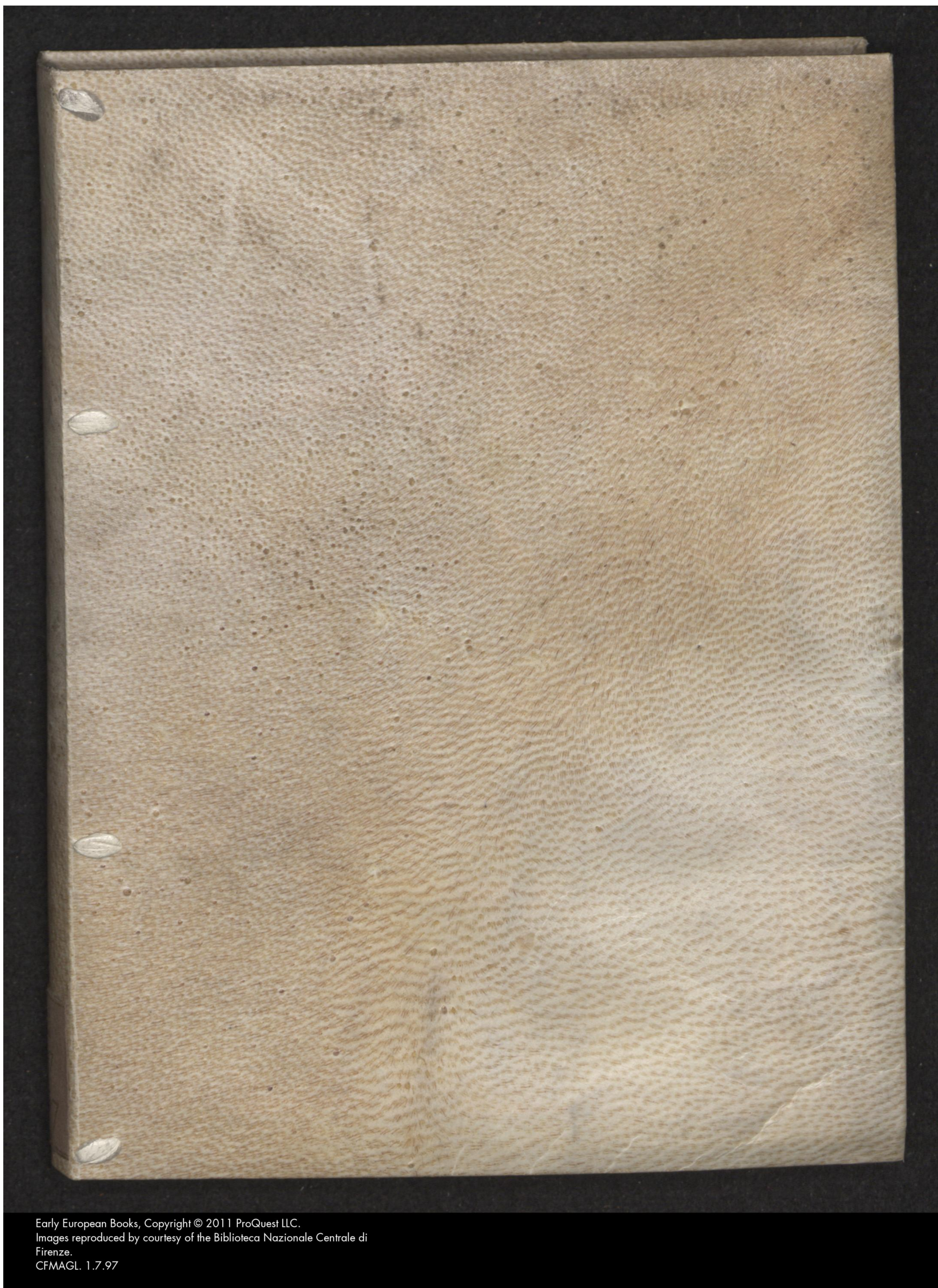
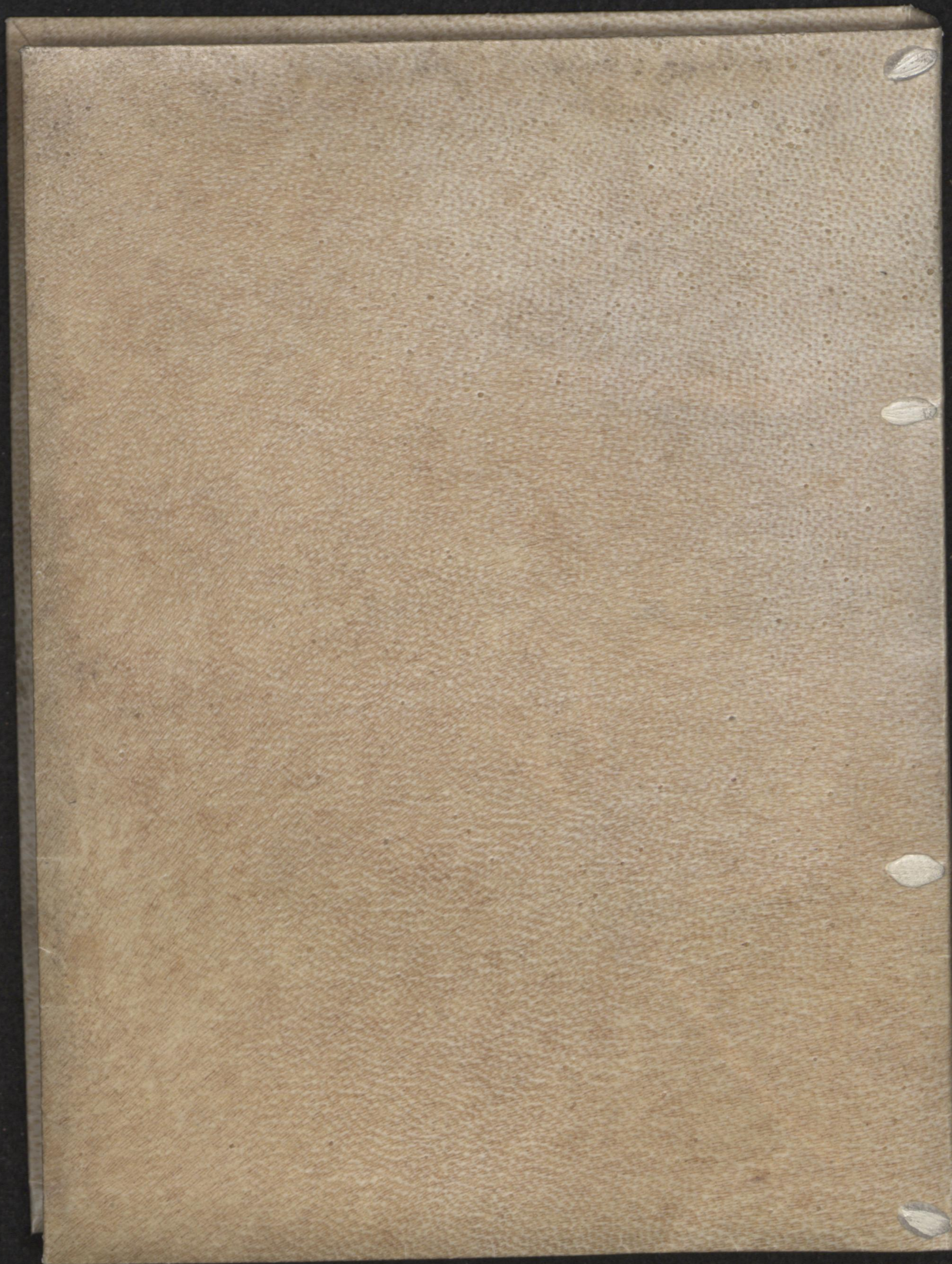
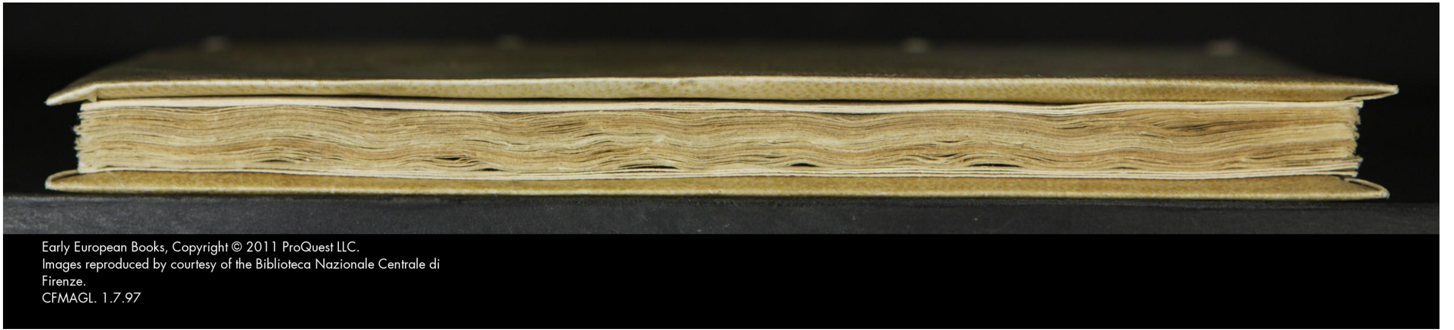

1
7
97

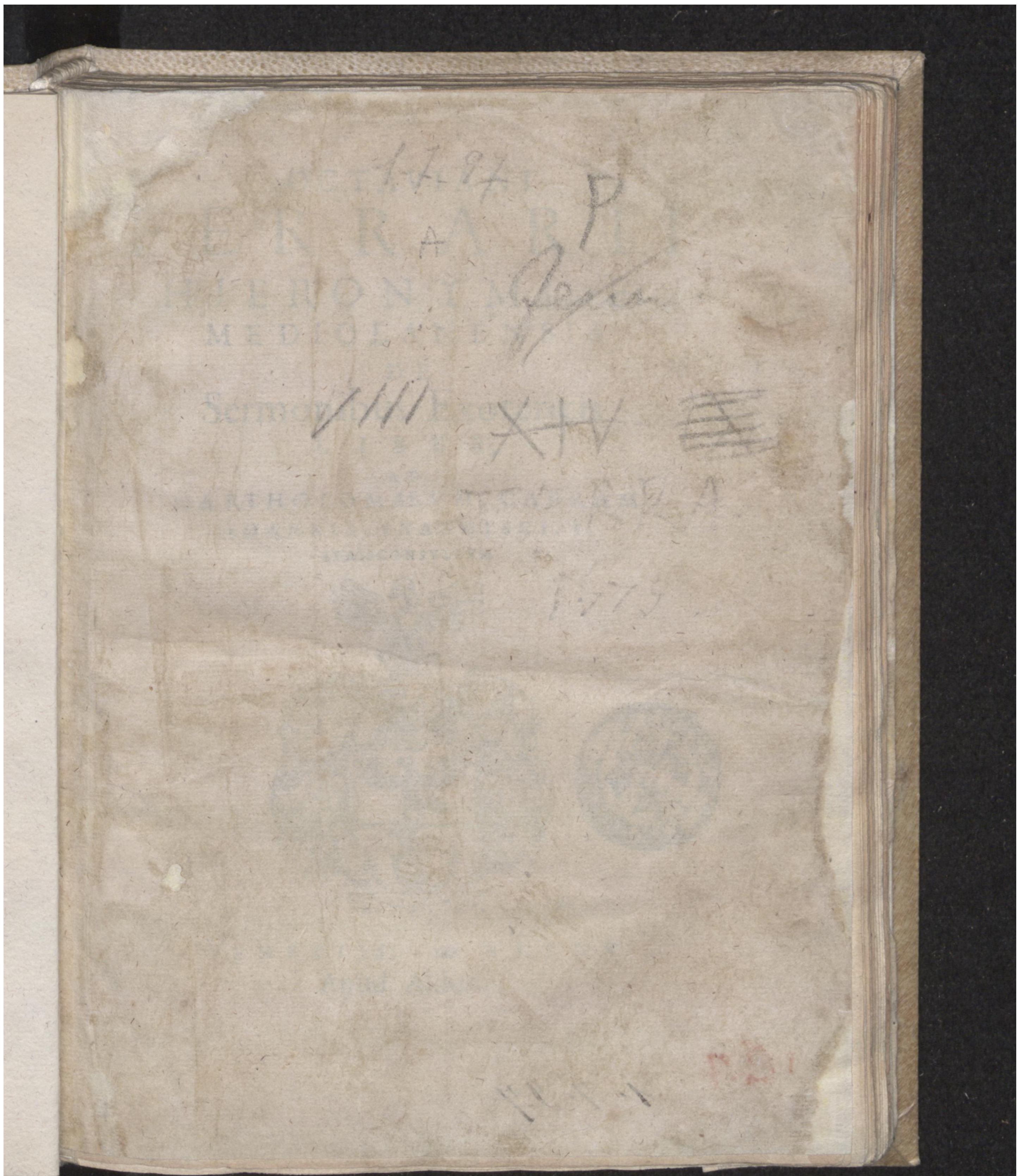

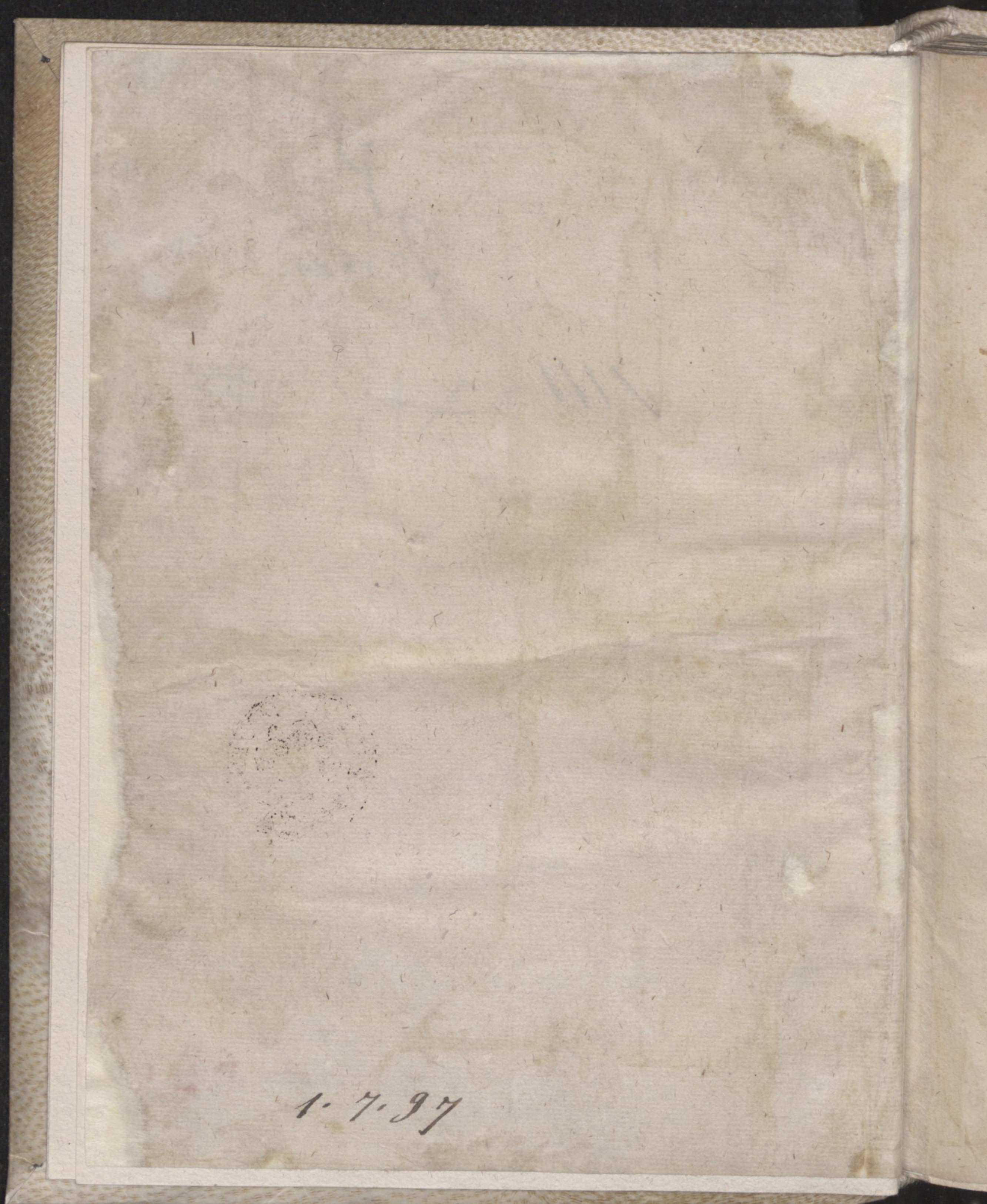

1.7.97
1575

1·7·97

OCTAVIANI FERRARII HIERONYMI. F. MEDIOLANENSIS

DE

Sermonibus Exotericis

LIBER,

AD

BARTHOLOMAEVM. CAPRAM

IOANNIS. FRANCISCI. F.

IVRISCONSVLTVM

VENETIIS. ∞ D.L X X V

Apud Aldum.

INDICES QVI. QVA. DE. RE IN. HVIVS. LIBRI. PARTIB. SINGVLIS AGATVR

PAVCIS. VERBIS. EDVNT

Falli

OCTAVIANI . FERRARII DE. SERMONIB. EXOTERICIS

Liber,

AD. BARTHOLOMAEVM. CAPRAM

EXOTERICOR. SERMONVM controuersiam, a praestantibus ingenio uiris haud ita pridem commotam, difficilem ad expediendum, implicatam natura, totam institui, quoad facultas feret, explicare. Habet autem ea res duas omnino sentẽtias. si enim antiquos audimus, ij sunt genus quoddam librorum, ab acroamaticis separatum. sin doctos sequimur, qui hac hominum aetate florent, non ij sunt certum genus librorum, sed libri qualescumque, extra corpus illud, in quo testes citantur. Non est ita recens haec opinio, ut putandum sit, hodie primum eam exoriri. Genesius enim Sepulueda, homo in primis eruditus, cum interpretaretur libros Aristotelis De Republica, primus omnium, quod sciam, obsolescentem sententiam auctore celato renouauit. is enim a Diuo Thoma, Diuus porro Thomas ab alijs maioribus natu illam multo ante accepit. ignota uero fuisse Genesio nomina scriptorum, a quibus ut pro suis uteretur ista describebat, stultum est credere. itaque uerius reor, sublatis auctoribus eum rem palam facere satis habuisse. par erat autem qui M. Ciceronem, & Plutarchum, & posteriores etiam affirmaret errore omnes publico teneri, e grege errantium suos eximere, neque uideri damnasse illos falsi, a quibus ipse uerum didicisset. In quo subierit ne ingrati animi culpam, gloriae illecebris in fraudem deductus, nihil nunc quidem est, cur magnopere exquiram: cum praesertim non meum sit consilium, sicut in iudicio, aliena delicta accusatorie insectari. Liber hic autem, cum ad alia erit utilis, tum ad eam facultatem praeter cetera, quam Aristoteles propriè Dialecticam nuncupauit. nam & materiam, & usum illius ex

parte, quae duo nota uerbo, re ſunt ignota, ex uerbis ipſius quam maxime, ſecus ac noſtri conſueuerint, oſtendit. quibus autem uera tendunt labefacere, aduerſariorum primo argumenta; deinde, ueterum loci ſuper hac re debent inſpici: poſtremo Ariſtotelis explanata ſententia, opiniones aliorum una opera ad eam reuocari. Quod igitur in extremo de moribus ad Nicomachum primo legimus, IN Exotericis de anima dici quod ſatis ſit, ad id de ſuo addunt iſti, De anima in libris agi tribus, qui inter phyſicos numerantur. cum uero tres illi, ſint extra libros de moribus, exotericorum nomine aiunt oſtendi, quoſcumque libros, qui extra hunc ipſum fuerint, in quo ij teſtes aduocantur. qua ratiocinatione, neceſſario nihil confici, & falſa pro ueris ſumi planum eſt. primum enim agi de anima in libris tribus, tametſi uere dicatur, tamen in parte rei dicitur, & ob hoc nihil inferri poteſt neceſſario. etenim ut id concludatur de tota re dicendum uniuerſe, omne id quod de anima ſcripſerit, in libris tribus illis, nuſquam alibi ſcripſiſſe Ariſtotelem. oportere autem ita fieri, ſi modo ratiocinari uolent, ex Analyticis notū eſt. at hoc ſi faciant, pro ſumptione quae uera erat falſam ponent: quam rem paullo poſt uberi oratione approbabo. nunc autem, ne ſi conceſſerimus quidem, exotericos dici libros, qui foris ſunt, uideo cur non liber aliquis unus, & externus eſſe poſſit, & idem certo aliquo genere contineri. Si enim de anima libri tres exoterici, ſunt, ut putant; nihil medius fidius impedit, quo minus tres iſti de anima, quia externi ſunt, ijdemq. phyſici, phyſicorum in genere collocentur. Itaque cum libri certo in genere locati non ſint externi, ut aiunt, externus liber aliquis ut idem non ſit externus conſequi uidetur. Sed redeo ad illud cuius probationem diſtuli. De anima quidquid Ariſtoteles ſcripſerit, ſcripſiſſe tribus libris tantummodo, perſpicue falſum eſt. egit enim de eadem re alijs quoque uoluminibus, quemadmodum bonus auctor teſtatur Themiſtius. hic enim, cum doceret Platonis rationes, quaecumq. animorum immortalitatem ſtabiliunt, ad mentem animi referendas, ſimiliter atque firmiores ex ijs, inquit, quae ab ipſo ſunt Ariſtotele in Eudemo expolitae. ex quo loco plane patet, in Eudemo actum fuiſſe de anima ab Ariſtotele, cum quidem mens, de qua in eo, ſit anima: ſimul & illud elucet in Eudemo agitatam ſermonibus im-

mortalita-

mortalitatem animorum. Cognoſcitur etiam hoc idem ex uerbis Simplicij manifeſtius, in tertium de anima haec ſcribentis: quapropter in Eudemo dialogo, quem de anima conſcripſit ipſe, animum quandam eſſe formam declarat. in commentario etiam in primum De Anima ſcribit Simplicius idem ita: dicit etiam argumenta, in Eudemo dialogo a ſe conſcripta, quibus animam eſſe harmoniam redarguit. porro ex argumentis illis duo Philoponus in commentario primi de anima recitat, quo loco, utitur, inquit, etiam Ariſtoteles ipſe, ut iam dixi, in Eudemo dialogo duobus hiſce argumentis. ex quibs omnibus ſatis conſtat, praeter libros tres de anima, qui nunc leguntur in gymnaſijs ſoli, confeciſſe Ariſtotelem Eudemum etiam dialogum, in quo de anima, quod et eſſet forma quaedam, quodque non eſſet harmonia diſſeruit. & quidem haec eadem omnia, in tribus de anima, tractari cernimus. animam enim eſſe harmoniam, in primo refellit: eandem eſſe formam, docet in ſecundo: utrum ſit, an non ſit immortalis, exquirit in tertio. ergo res eaſdem in alijs atque alijs operibus commentatur. De anima igitur, in libris agi tribus tantummodo, male coniecerunt. hiſtoriae nimirum ignoratio doctis ceteroqui hominibus errorem obiecit. qui quo magis magisq. patefiat, huc addentur quaedam, his, quae nunc ſcribimus, minime inutilia. Ariſtoteli familiaris Eudemus Cyprius fuit, ei, ut opinor, in Platonis ludo condiſcipulus. hic & cogendis occulte militibus externis, Dioni Syracuſio fidelem operam praebuit, & una cum eo, pellendi e regno Dionyſij tyranni gratia, in Siciliam tranſmiſſit. in acie dimicans ad Syracuſas occubuit. quo mortuo ſcriptus eſt eodem nomine dialogus ab Ariſtotele. nobis hoc Plutarchus narrat de Dione in eius uita cum ait: Iſto Speuſippi nuncio confirmatus, externum militem occulte per alios colligebat, ut ſententiam ſuam celaret. copias autem multi, tum gerendae reipublicae periti, tum philoſophi comparabant: ut Cyprius Eudemus, in quem mortuum de anima dialogum fecit Ariſtoteles. Exſtat etiam apud M. Ciceronem in primo De Diuinatione locus, quem ex Eudemo Ariſtotelis conuerſum non ſine cauſſa licet ſuſpicari. recitemus eum igitur ut uiri caſum optimi notum ignaris faciamus. Quid ſingulari uir ingenio Ariſtoteles, & paene diuino, inquit, ipſe ne errat, an alios

uult errare? cum scribit, Eudemum Cyprium familiarem suum, iter in Macedoniam facientem Pheras uenisse, quae erat urbs in Thessalia tum admodum nobilis, ab Alexandro autem tyranno, crudeli dominatu tenebatur. in eo igitur opido ita grauiter aegrum Eudemum fuisse, ut omnes medici diffiderent. Ei uisum in quiete egregia facie iuuenem dicere, fore ut breui conualesceret, paucisq. diebus interiturum Alexandrum tyrannum, ipsum autem Eudemum quinquennio post domum esse rediturum. Atque ita quidem prima statim scribit Aristoteles consecuta, & cõualuisse Eudemum, & ab uxoris fratribus interfectum tyrãnum. Quinto autem anno exeunte, cum esset spes ex illo somnio, in Cyprum illum ex Sicilia esse rediturum, proeliantem eum ad Syracusas occidisse. Ex quo ita illud somnium esse interpretatum, ut cum animus Eudemi e corpore excesserit, tum domum reuertisse uideatur. atque haec quidem auctore Aristotele, scribit M. Cicero. Vbi operae pretium est, uidere quorsum referatur somnij huius interpretatio. hominis enim animus cum excedit e corpore, domum reuertitur, homo autem moritur. qua re fit, ut mori sit domum reuerti. melius autem esse domum reuerti opinantur uulgo, quam peregrinari. ex quo sequitur, ut mori quam uiuere sit homini optabilius. quamdiu enim uersatur animus in corporibus humanis, hoc est dum uiuimus uitam, longe is a domo peregrinatur. itaque non nasci etiam quam nasci multo melius est. quae omnia in eo dialogo, de quo paullo ante dixi, defendit Aristoteles, si quid est quod ipsius uerbis, quae dum consolatur Apollonium Plutarchus recitat, possimus credere. quae quoniam huc apte cadunt, adscribam libenter. Complures, inquit, uiri sapientes ut ait Crantor, non hoc tempore solum, sed antiquitus etiam humana defleuerunt, arbitrati uitã esse supplicium, & initio hominem natum esse, maximam calamitatem. hoc autem inquit Aristoteles captum etiam Silenum Midae regi demonstrasse. praestat autem uerba ipsa Philosophi appponere. haec enim inquit in Eudemo, siue de anima, qui inscribitur. Quocirca optime omniũ ac beatissime, praeterquam quod mortuos more & instituto beatos ac felices existimamus, de ijs etiam mentiri aliquid & male loqui nefas ducimus, ut qui iam effecti sciunt meliores quam nos ipsi & praestantiores. atque haec

[Handwritten marginal notes: "mori, et domum reuerti idem est." "quã dogm.ta in eo dial. defendat A." "Plutarchi uerba" "A. uerba in Eud. à Plutarcho citata"]

haec apud nos solemnia, ita sunt uetera & antiqua, ut prorsus nemo sciat, nec initium temporis, nec qui primus legibus haec sanciuerit, sed ex infinito tẽpore ita positum est in moribus. ad haec cernis ne hominibus in ore, quod inde usque a priscis temporibus, uulgo circumfertur? quid hoc rei est? inquit. & ille, nempe ut, inquit, non nasci sit res omnium optima, mori autem quã uiuere praestabilius, multisque ita rem se habere a Deo demonstratum. atque hoc Midae illi ferunt, nimirum post uenationem, qua eum cepit, Silenum percunctanti & roganti quidnam hominibus esset melius, quidque omnium maxime expetendum, a primo nihil loqui uelle, sed conticescere mutum, ubi uero uix machinis omnibus adhibitis, ut cum eo aliquid loqueretur adductus est, coactũ eum ita dixisse: aerumnosae atque asperae fortunae semen uiuens diem unum, cur ea me cogitis enũciare, quae uobis nescire satius est. Sine dolore enim est uita maxime, quae cum ignoratione propriorum malorum coniungitur. natum autem esse nullo modo est hominibus omnium optimum, nec uero, participem esse naturae optimae. natum enim non esse, optimum est omnibus: post hoc uero, quod & primum ex omnibus alijs effici potest, uerum secundo loco, natos quamprimum emori. planum est igitur eum hoc pacto disseruisse, quia moriendi potior sit quam uiuendi cõdicio. Ex his intelligitur facillime, de anima Aristotelem alibi etiam, non in libris tribus dumtaxat, locutum, aliter atque alij crediderunt. tum illud perspici licet, usurpasse illum ueterem fabulam in disputatione ac dialogo, de qua M. Cicero in Tusculana prima dicit: affertur etiam de Sileno fabella quaedam, qui cum a Mida captus esset, hoc ei muneris pro sua missione dedisse scribitur: docuisse regem, non nasci homini longe optimum esse, proximum autem, quamprimum mori. postremo quae ad argumentãdum sumuntur, ea esse perspicue probabilia, indicant cum alia, tum adhibitae confirmationes praesertim, petitae a moribus, & institutis, & a longinquitate temporis. certe in libris de moribus, quae traduntur, ab his tota re dissentiunt. atque haec quidem hactenus. Quod uero ait Aristoteles, in exotericis dici de anima quod satis est, ad ea quae in tertio de anima scribuntur, nõ mihi uidetur commode referri. animi enim diuisio bipartita, ut eius pars altera sit rationis particeps, altera rationis expers,

multis

multis nominibus reprehenditur eo loco. maxime autem, quod partes animae non omnes complectitur. cur autem dicat animae diuiſionem ſatis conuenire, quam non ei conuenire docuerit? mihi quidem non fit ueriſimile, neque fert Ariſtotelis conſuetudo, iudicium, doctrina, ut loquatur falſa, inepta, & inter ſe pugnantia. Animi diuiſio illa, noſtris hominibus uehementer probatur, ut Ariſtotelica. tamen ex magno morali primo, ſecus ſentiendum eſt. Platoni enim attribuitur, qua eſt: Poſt autem Plato animum recte diuiſit in partem quae rationem habet, & quae ſine ratione eſt. factum eſt idem a M. Cicerone in quarta Tuſculana, quo loco ſcriptum eſt: In his explicandis ueterem illam equidem Pythagorae primum, deinde Platonis deſcriptionem ſequar, qui animum in duas partes diuidunt: alteram rationis participem faciunt, alteram expertem. Itaque in tertio de anima cum eam redarguit Ariſtoteles, non ut ſuam, ſed ut alienam redarguit. iure igitur in eodem magno Morali primo adumbrata, & ab Aphrodiſienſi in libro De Anima, cum eius non infinitas docet eſſe facultates, communis diuiſio nominatur. Quod uero ſcribit Ariſtoteles in tertio de republica, ſe principatus diſtinguere ſaepius in Exotericis, his uerbis freti, quin de moribus ad Nicomachum libri Exoterici ſint, affirmare nihil uerentur, quoniam quidem in eorum octauo principatus in ſpecies uelut in membra diſpertiuntur. in quo argumento falſa pro ueris dum ſibi ſumunt ſecuro nimis animo, iterum peccant. neque enim uerum eſt, in octauo ad Nicomachum ſaepe diuidi principatus. communionis & ſocietatis ciuilis tantum partes numerantur. in queis regnum eſt ac tyrannis, optimatum, & paucorum poteſtas. hae ſunt communiones quaedam & ſocietates: in omni autem communione & ſocietate, ius eſt atque amicitia. itaque in omni ſocietate ciuili, quae reſpublica dicitur, ius inſit oportet atque amicitia. haec in eo libro, quae hic ego ſummatim, copioſius explicantur. de principatu uero prorſus ſilentium eſt. Sed hi rempublicam & principatum unam rem credentes, cum eo loco de republica diſputet Ariſtoteles, ut, quales in quaque republica reperiantur amici, notum faciat, rem commenticiam afferunt, ciuilem ſocietatem, hoc eſt rempublicam in ſpecies ea gratia illum diuidere, ut in partes diſtribuat principatum. qui tamẽ ipſe ſecerni a repu-

blica,

blica, iis quibus describitur, facile potest. Sed congerere unum in locum omnia, minime necessarium duco. Dicendum potius illud, libros ad Nicomachum, in his qui sunt de republica, suo nomine ostendi, eo titulo scilicet, quo proprie inscribuntur. Nam in tertio de republica, unde libros ad Nicomachum esse exotericos confirmant, eorum quinctum paucis hoc modo indicat: καθάπερ εἴρηται πρότερον ἐν τοῖς ἠθικοῖς. qui locus una cum illo quem infra supponam latine ostendit haec, Vt in Ethicis prius dictum est. ex quibus planum fit, Politicis libris priores Ethicos anteire. Libri autem ad Nicomachum, ex omnibus alijs Ethicis libris soli Politicos praegrediuntur. Hos enim solummodo Politicis libris ab eo & praeponi & coniũgi uidemus. nam & hoc ita firme probant extrema decimi ad Nicomachum, ut, si quis contra sentiat, quemadmodum ait Volcatius, nil sentiat. quare confici oportet, ut hic Politicorum locus, quem supra posui, & item is, quem statim subiiciam, libros ad Nicomachum demonstrent. sub initium enim secundi de republica, ubi dixit eo iure, quod est in mutua & pari perpessione, quam talionem uocant, conseruari ciuitates, adiecit ista, ὥσπερ ἐν τοῖς ἠθικοῖς εἴρηται πρότερον; quibus quinctum eundem ad Nicomachum sine dubio significauit. In illo namque ciuilem societatem, hoc est ciuium multitudinem, quae ciuitas dicitur, isto iure, quod in actione simul & perpessione mutua positum est, multis uerbis docet contineri. cuius rei est initium ibi, ubi sunt haec: ἐν μὲν ταῖς κοινωνίαις ταῖς ἀλλακτικαῖς συνέχει τὸ τοιοῦτον δίκαιον τὸ ἀντιπεπονθὸς κατ' ἀναλογίαν, καὶ κατ' ἰσότητα. haec enim postrema sine negandi particula, Ephesius quem sequor, melius omnino quam ceteri, & legit & exponit. De hoc enim iuris genere, a Pythagoricis definito, ita scribit: ἂν μὴ ἁπλῶς ὡς οἱ πυθαγόρειοι φασὶ γίνηται, ἀλλὰ κατ' ἀναλογίαν καὶ τῆς ταύτης ἰσότητα, χρήσιμον ἔσται πρὸς τὰς κοινωνίας τὰς ἀλλακτικὰς, ἐν αἷς τὸ καὶ τὰς πόλεις σώζεσθαι καὶ συμμένειν. Ius mutuae perpessionis, inquit, si non ita simpliciter, ut aiunt Pythagorici, fiat, sed proportione & ad huius aequalitatem, utile erit ad societates permutatrices, quibus etiam ciuitates seruantur, & consistunt. Cur autem huius interpretatio mihi probetur, caussae illud habeo; quod hoc Ius in rerum permutationibus uersatur maxime. quae res, etiam si dispari sint uirtute ac pretio, debent tamen inter se quodammodo aequari. quod nisi aequentur,

permu-

permutatio rerum fieri desinit. horum alterum ex eo manifestum est, quod de pretio rerum dispari, quae permutantur, scribit Aristoteles, οὐδὲν γὰρ, inquit, κωλύει κρεῖττον εἶναι τὸ θατέρον ἔργον, ἢ τὸ θατέρου. δεῖ οὖν ταῦτα ἰσασθῆναι. hoc est, nihil enim prohibet praestabilius esse opus unius, quam alterius. haec igitur oportet coaequari. alterum ex iis, quae paullo post dicit idem, intelligitur. οὔτε γὰρ ἂν, inquit, μὴ οὔσης ἀλλαγῆς κοινωνία ἦν. οὔτ᾽ ἀλλαγὴ ἰσότητος μὴ οὔσης. quod est, neque enim si non sit permutatio, societas fuerit, neque permutatio si non sit aequalitas. Ius ergo mutuae perpessionis, cum in rebus sit, quae permutantur, quae res autem permutantur, ut aequalitatem habeāt oportet, Ius item mutuae perpessionis ut aequalitatem habeat, necessarium est. Quibus ego rationibus adductus, quamquam & libri, & interpretes alij dissentiant, in unius tamen Ephesij lectione, quam & Aristoteles comprobat, acquieui. Breuis autem haec digressio non est a re proposita ex toto aliena. seruari namque ciuitatem iure mutuae perpessionis aequali, quod e secundo de Republica recitatum est, prius explicatum in quincto ad Nicomachum fuisse, paullo facit planius. Totum autem illud, τὸ δ᾽ ἀντιπεπονθὸς οὐκ ἐφαρμόττει οὔτε ἐπὶ τὸ νόμιμον. οὔτε ἐπὶ τὸ πολιτικόν· πολιτικὸν δὲ λέγω τὸ κοινωνικόν. id est, Ius autem perpessionis mutuae, non congruit neque iuri legitimo, neque ciuili. dico autem ciuile, quod in communione uersatur, quod in graecis quibusdam exemplaribus legitur, in iis quae in Pandectas annotauit primo, latine quidem uertit Budaeus, uerum ut opinor solus uertit. nec enim uetustior interpres, ille sordidus ac rudis, nec post Arretinus, nec deinceps Argyropylus, alijue posteriores uerterunt. graeci quoque istuc ipsum praeterierunt silentio. nihil de eo Ephesius; nihil ne alius quidem, cuius uberem metaphrasim habeo in decem de moribus ad Nicomachum uolumina. est & quartus ad Eudemum de moribus liber prorsus idem cum quincto ad Nicomachum: in quo nihil horum uerborum inuenias. & uero sunt eiusmodi, ut ea antecedentibus partim, partim insequentibus aduersentur. Horum prius ita doceo. Iustitia mutuae perpessionis uirtus quaedam est. omnis autem uirtus iure legitimo continetur, ut in initio declaratum est. quam ob rem absurde negatur, genus hoc iuris legitimo iuri conuenire. posterius autem hoc modo. Iure isto

Budaei error integri

eodem

eodem quod in mutua perpessione situm est, constare, hoc est, seruari probat Aristoteles ciuitatem. & ciuitas omnis quaedam est societas. ita minus uere iterum hic scribitur, ius mutuae perpessionis non ad ius ciuile, quod est in societate, accommodari. eximia igitur homini doctrina Petro Victorio est habenda gratia, qui fretus antiquorum librorum ope mendum utiliter sustulit, & primus inquinatum foede locum ab omni macula putum fecit. Primus itē ad Nicomachum, septimi de republica uerbis ostēditur. quorum si quem sensum habeant spectes, nihil apertius. sin quā partem operis ad Nicomachū designent quaeras, nihil occultius. magni certe uiri quibus neq. studiū neq. sedulitas defuit, diu perscrutando librorum, ut ita dicam, recessus & latebras interiores, multam operam frustra, quod euentus docuit, consumpserunt. quam ob caussam agendum nobis est diligentius, ut abditam rem, sicunde possumus eruamus, atq. in oculis conspectuq. omnium, exponamus. In septimo de republica igitur, hoc modo scriptum est: χρήσαιτο δ' ἂν ὁ σπουδαῖος ἀνὴρ καὶ πενίᾳ καὶ νόσῳ καὶ ταῖς ἄλλαις τύχαις ταῖς φαύλαις καλῶς, ἀλλὰ τὸ μακάριον ἐν τοῖς ἐναντίοις ἐστί. καὶ γὰρ τοῦτο διώρισται κατὰ τοὺς ἠθικοὺς λόγους. Efferamus latine eadem ista, & e uerbo uerbum quoad licet exprimamus. Possit autem uti bonus uir, inquit, & paupertate, & morbo, & aliis fortunae malis recte: uerum felicitas in contrariis sita est. hoc enim distincte explicatum est, in moralibus libris. Locus hic duo complectitur. primum, bonum uitum fortunae malis recte uti. alterum, beatam uitam esse in contrarijs, id est, in fortunae bonis & eorum usu recto. Ac bona & mala fortunae, alia parua, alia magna sunt. quae parua sunt, ea momentum ad uitam non habent. de rebus enim fortuitis, quae paruae sunt, in primo ad Nicomachum ita scriptum est: τὰ μὲν μικρὰ τῶν εὐτυχημάτων, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἀντικειμένων, δῆλον ὡς οὐ ποιεῖ ῥοπὴν τῆς ζωῆς. De bonis uero ac malis fortunae, quae magna sint, & ut ijs utatur bonus uir idemq. uirtutibus expolitus, agitur eodem in loco separatim, & quidem de bonis prius, alio uidelicet ordine, quam in Politicis, ad hunc modum: τὰ δὲ μεγάλα καὶ πολλὰ γιγνόμενα μὲν εὖ, μακαριώτερον τὸν βίον ποιήσει. καὶ γὰρ αὐτὰ συνεπικοσμεῖν πέφυκε, καὶ ἡ χρῆσις αὐτῶν καλὴ καὶ σπουδαία γίγνεται. quae item ut alia conuerti sic: magna uero & multa fortunae beneficia, beatiorem uitam efficient.

cient. nam & condecorant ſuapte natura, & uſus eorum pulcher & bonus eſt. de bonis igitur haec. e contrario de fortunae malis magnitudinem habentibus ibidem ſunt illa: ἀνάπαλιν δὲ συμβαίνοντα, θλίβει καὶ λυμαίνεται τὸ μακάριον. λύπας τε γὰρ ἐπιφέρει, καὶ ἐμποδίζει πολλαῖς ἐνεργείαις. ὅμως δὲ καὶ ἐν τούτοις διαλάμπει τὸ καλὸν, ἐπειδὰν φέρῃ τις εὐκόλως πολλὰς καὶ μεγάλας ἀτυχίας μὴ δι' ἀναλγησίαν, ἀλλὰ γεννάδας ὢν καὶ μεγαλόψυχος. quod eſt, aduerſae res autem, premunt ac laedunt beatam uitam. nam & aegritudines afferunt, & impediunt multas actiones. uerumtamen etiam in his honeſtum pellucet, cum quis facile fert aduerſas res multas ac magnas, non quia doloris ſenſu careat, ſed quia generoſus ſit atq. magnanimus. Accedant huc praeter haec etiam illa de fortunae malis, & ut ea uir bonus forti animo toleret indidem aſſumpta, quae ſic habent: τὸν γὰρ ὡς ἀληθῶς ἀγαθὸν καὶ ἔμφρονα, πάσας οἰόμεθα τὰς τύχας εὐσχημόνως φέρειν: hoc eſt, nam qui re uera bonus eſt & prudens, omnes eum putamus fortunae caſus honeſte ferre. Item ea, quae paullo ſupra hunc locum dicta ſunt ex Simonide, τὰς τύχας οἴσει κάλλιστα καὶ πάντῃ πάντως ἐμμελῶς, ὅ γ' ὡς ἀγαθὸς ἀληθῶς καὶ τετράγωνος ἄνευ ψόγου, ita latine ſonantia, fortunae caſus feret pulcherrime, & omni ex parte concinne, uere uir bonus & ſine uituperatione quadratus. Bonis porro fortunae, tamquam inſtrumentis, beatam uitam indigere, nec tamen in eis praecipue poſitam eſſe beatitudinem, ſaepius in eadē eiuſdem libri parte iterat, quae ſibi quiſq. ſi libebit quaerat. nos ad ſeptimi de republica locum reuertamur. Ille uero, ut docui, duo oſtendit; alterum, fortunae malis recte uti bonum uirum; alterum, in contrarijs, id eſt, in uſu bonorum fortunae poſitam eſſe felicitatem. Horum autem utrumque cum primus ad Nicomachum liber, ut planum feci, exponat, ea re neceſſe eſt, ut ſeptimi de republica locus, primum de moribus ad Nicomachum nobis demonſtret. ex quibus ſatis liquet conſueuiſſe Ariſtotelem, in Politicis praeſertim, libros ad Nicomachum, per eum titulum, quo proprie inſcripti ſunt, nobis oſtendere. nec reddi cauſſa probabilis poteſt ulla, quamobrem exotericos dicat appellatione immutata, quos in eodem opere ſaepius, in illo autem ipſo de republica tertio ſemel atque iterum, Ethicos uocauerit. Quapropter alij locum ex tertio De Republica, in quo eſt de exotericis, ad primum De Republica, quod ibi principa-

aliorũ cauillus

tus

tus diuiditur, ſpectare prodiderunt. ex quo abſurde conſequi uideas, ut librorum de republica alij ſint, alij non ſint exoterici. adde quod in ſeptimo De Republica citatur primus his uerbis: διώρισται δὲ περὶ αὐτῶν, (herum dicit ac ſeruum) ἱκανῶς ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις: ut illorum opinio, qui hunc pro exoterico habent, propterea multo etiam magis minui debeat. Refellatur etiam illud, quod poſitum in extremo, ex omnibus argumentis Sepuluedae, nobis reſtat unum. in primo igitur ad Eudemum libro De moribus, qua in parte de Idea boni quaeſitū eſt, de ea re haec leguntur: ἐπέσκεπται δὲ πολλοῖς περὶ αὐτῆς [ἰδέας] τρόποις, καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις, καὶ ἐν τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν. quae quidem ſine exornatione ulla, ut ueritatis ratio ferebat, ſimpliciter ita uerti: multis autem modis de Idea ipſa conſideratum eſt, tum in ſermonibus exotericis, tum in eis qui ſunt in philoſophia. Ex his porro uerbis argumentari uidebatur hoc pacto Geneſius. cum Idea conſideretur in ſermonibus exotericis, eadem etiam in ſermonibus qui ſunt in philoſophia conſideretur, confici oportet, ſermones eos qui ſunt in philoſophia eſſe exotericos. cum uero philoſophia ſit ſapientia, cuius libri μετὰ τὰ φυσικὰ inſcribuntur, ex eo item concludit libros de ſapientia, quibus μετὰ τὰ φυσικὰ titulus eſt, exotericos ab Ariſtotele appellari. Atque haec, niſi quid me fallit, non digna ſunt, quae homini ſi minus docto, at ei tribuas qui aetatem in philoſophiae ſtudijs omnem contriuerit. quo modo enim ſe habent, eiuſmodi profecto ſunt, ut ex eis neceſſaria conſecutione aliquid confici omnino nequeat. nihilo plus mehercule quam ſi tu, quia Simo eſt & calceolarius & bonus, eundem idcirco eſſe bonum calceolarium contendas, in quo genere, quia uitioſum eſt, Ariſtoteles docet, neceſſario quidem, prorſus nihil colligi. Quod autem ſermones ad philoſophiam idonei, qui graece λόγοι κατὰ φιλοσοφίαν dicuntur, ij ſint, qui libris τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ cōtinentur, id uſquequaque uerum non eſt. eſt enim ubi ſignificent interdum etiam libros de moribus decem ad Nicomachum. atque id locus ex tertio de Republica plane probat, in quo iſta ſcripta ſunt: δοκεῖ δὲ πᾶσιν ἴσον τι τὸ δίκαιον εἶναι. καὶ μέχρι γέ τινος ὁμολογοῦσι τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν λόγοις, ἐν οἷς διώρισται περὶ τῶν ἠθικῶν. demōſtratur his haud dubie quintus ad Nicomachum. ius enim aequalitatem eſſe quandam, id quod in proximo ſuperiore loco ui-

deri ait omnibus, priore parte uoluminis illius docemus. Est autem sermo philosophiae congruens, qui a nobis caussam reddentibus cur quidque sit, adhibetur. cum uero cur sit aliquid, & in physicis & in mathematicis, praetereaq. alijs etiam in artibus, nedum in sapientia exponatur, ijs omnibus orationem inesse philosopho congruentem consentaneum est. peripateticorum haec est uetus opinio, ut ex primo ad Eudemum cognoscimus, ubi cum alia tum in primis ista scribuntur: distant autem orationes in unaquaque facultate, quae philosophi more dicuntur, & quae non philosophi more. quapropter etiam de rebus ciuilibus non oportet existimare contemplationem eiusmodi esse superuacaneā, in qua non modo quid sit, uerum etiam cur sit, fiat manifestum: talis est enim in unaquaque facultate philosophi oratio. adiungamus praeterea locum ipsum, ut ex graecis uerbis tamquam adhibito lumine, obscura graeci uerbi notio magis illustretur. διαφέρουσι δ' οἱ λόγοι περὶ ἑκάστην μέθοδον οἵ τε φιλοσόφως λεγόμενοι, καὶ μὴ φιλοσόφως. διόπερ καὶ τῶν πολιτικῶν οὐ χρὴ νομίζειν πάρεργον εἶναι τὴν τοιαύτην θεωρίαν δι' ἧς οὐ μόνον τὸ τί φανερὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ διὰ τί. φιλόσοφον γὰρ τὸ τοιοῦτον περὶ ἑκάστην μέθοδον. Ex quibus ualde planum fit, philosophiae idoneam orationem, hoc est λόγον κατὰ φιλοσοφίαν non unius propriam esse sapientiae, quod Sepuluedae uidebatur, sed multarum communem esse disciplinarum, ut quidem ueteribus placuisse docui Peripateticis. Et haec erant fere, ad opinionem de exotericis, siue D. Thomae, siue aliorum, quae diceremus. De eadem re, quid senserint Graeci, quid Latini, scientia simul & orationis facultate ornatissimi, ut est initio a nobis propositum, proxime uideamus. Docendi consuetudo philosophis usitata plane alia nunc est, atque olim fuit, cum a doctissimis atque optimis uiris tradita est: qui sapientiam uel primi nobis ipsi per se inuenerunt, uel inchoatam ac rudem ab alijs relictam perfecerunt. Nostris enim temporibus suscepto munere publico praecipiendi, & patefacta scholae ianua, ac remoto aetatis omni discrimine, sublato etiam, quod minime oportuit, delectu bonorum animi, siue sit puer siue sit adolescens, siue usum aliquem habeat, siue nullum omnino, acutus hebesue, memor aut obliuiosus fuerit, dummodo nos audiat; ad rem nihil interest, aditu prohibetur nemo, nemo summouetur a foribus, quales quales

[illegible]

Docendi consuetudo

ſunt admittuntur in ludum, cunctique congregantur in diſciplinam confuſe ac promiſcue. At uero antiquitas omnium artium laudandarum parens, contra haec omnia. aetatis rationem habere, iuuenes a uiris, hoc eſt, rerum peritos a rerum imperitis ſecernere, inſtituit. qua quiſque animi mente eſſet, obſeruare, tardos reijcere, ingenioſos retinere, dociles uero quiq. memoria pollerent in primis probare; quibus ineſſet induſtriae indoles ac laborum tolerantia, eos ad philoſophandum maxime idoneos cenſere, nec umquam temere quempiam in ludum recipere. Atque his artibus uſum fuiſſe Pythagoram in erudiendis ad maximarum rerum ſcientiā diſcipulis, magna auctoritate multi prodiderunt. quibus omnibus & uetuſtate & auctoritate, &, ſi quaerimus, etiam ſapientia, longe praeſtat ipſius Pythagorae auditor Lyſis Tarentinus, Epaminondae doctor, uiri uirtutibus excellētis omnibus, omnique poſteritatis memoria digniſſimi. ad Hipparchum enim, quem in condiſcipulatu ualde dilexerat, ſcribēs Lyſis, duobus eum nominibus potiſſimum reprehendit; primū quod cum multitudine philoſophiam cōmunicarit; deinde, quod in publico etiam philoſophatetur; quorum utrumque fieri uetuerat Pythagoras, & ne fieret ſumma cura prouiderat. addit poſtremo quae ijs de rebus ſcripſiſſet Pythagoras idē, illa filiae ſuae Damoni crediſiſſe antequam moreretur, ea lege, ut, niſi qui familiaris atque intimus fuiſſet ipſi, prorſus nemini daret legenda. cuius imperijs optima fide ſeruiens Damo, nequaquam leui ſententia mulier, occultarum rerum commentarios ſibi relictos cū poſſet impenſo pretio uendere, mortui tamen parentis uoluntatem grandi pecunia egens femina cariorem aeſtimauit. quam quidem conſuetudinem traditam per manus a Pythagoricis, qui manſerant in patrijs inſtitutis, accepit Plato, &, quoad ſuppeditauit uita, diligentiſſime retinuit. eſt praeclara eius ad Dionis propinquos epiſtola, in qua ſit ne alienus aliquis an appoſitus ad philoſophandum, docet quibus notis internoſci poſſit, & ab altero alter diſtingui ac ſeligi. omnino autem ex omni omnium hominum numero perpaucos eſſe dignos ſtatuit, quibus deliteſcens in tenebris rerum natura, oſtendi prolata in lucem, & patefieri debeat. a ſcribendo autem de rebus eiuſmodi, edendiſque talibus ſcriptis, & abhorret ipſe totus, & quam maxime poteſt,

ueluti

Lysis Tarentinus

Epist. Plat. 7 ad propinquos Dionis

ueluti a scelere nefario, clara uoce sui simillimum quemq. reuocare nititur. Noster item Aristoteles propter quem summatim haec attigi, aliquot post annos, amicis ac familiaribus dumtaxat, quo in numero perpaucos habuit, remotis alienis, tardis mentibus, & imperitis uidelicet, quid in quoque re ueri falsiue inuenisset ex instituto uetere magistri aperuit. quae scripserat etiam ijs de rebus, & contulerat in libros, neque peruulgauit ipse iustis de caussis, & maximam partem habuit in occulto dum uixit, tanta quidem cura, ut Theophrasto, ad quem hereditas librorum uenerat, mortuo, eorum nomina Peripateticis plane ignota, in maximo silentio perdiu iacuerint. utriusque libri igitur ex Asia Teij Apelliconis opera Athenas aduecti aliquando, & urbe capta inde simul omnes Romam Sullae iussu deportati, in eius bibliotheca fuerunt & dispositi & asseruati. Erat Romae temporibus illis Amisenus Tyrannio, grammaticus nobilis, bello captus a L. Lucullo, & manumissus a L. Muraena, quem designatum consulem M. Cicero postea defendit. cum is in illius, qui bibliothecae praeerat, amicitiam blanditiis & muneribus omnique obsequio insinuasset, per eum intromissus tractauit philosophorum quos dixi monumenta suo arbitratu, atque ex eis quaecumque uoluit, uoluit autem plurima, clam in peruerrit suaque effecit. quibus actis rebus, per idem tempus, uel certe non ita multo post, facta est Andronico Rhodio a Tyrrannione describendi potestas. ex eo autem conciliatam inter utrumque amicitiam opinor, quod ambo graeci, docti ambo, egregie studiosus esset alter Aristotelis, alter uero philosophus etiam Peripateticus: ut ex similitudine studiorum credibile sit, beneuolentiae coniunctionem mutuam exstitisse. transcriptos igitur libros Andronicus ex iis qui philosophandi genus ab Aristotele inductũ adamarunt, princeps omnium in uulgus edidit. quorum indices & nomina, quod annos ducentos, aut etiam amplius, occulerentur abdita, ad eam diem inaudita, tum primum coeperunt nota fieri, & inter manus uersari eruditorum. qua re tantũ laudis tulit, ut operum Aristotelis inuentor a ueteribus omnibus sine uarietate ulla existimaretur. itaque laudatus uir Seuerinus in Andronicum iure optimo oratione utitur honorifica, cum eum dicat; acutum diligentemq; Aristotelis librorum & iudicem & repertorem

repertorem iudicatum ab antiquitate. Sed idem opus etiam confecit quod πίνακα hoc eſt tabulam inſcripſerat: quem imitatus eſt Heſychius Mileſius, ut Suidas refert. Fuit autem tabula commētarius, in quo ſicut in hiſtoria tum philoſophos tum libros ex ordine antiqui perſcribere conſueuerant. quod quidem ita eſſe philoſophus docet Strabo his uerbis ſcribēs: ἐκ τύρου ὁ ἀντίπατρος, καὶ μικρὸν πρὸ ἡμῶν ἀπολλώνιος, ὁ τὸν πίνακα ἐκθεὶς τῶν ἀπὸ ζήνωνος φιλοσόφων, καὶ τῶν βιβλίων. Huiuſmodi ergo aliquid quin Andronicus ſcriptum reliquerit, Plutarcho ſimul & A. Gellio auctoribus, minime dubito. certe, cum epiſtolarum Ariſtotelis & Alexandri exēpla tum de genere duplici diſciplinarum, ac de matutinis diſcipulis & ueſpertinis, itemq. librorum in acroamaticos & exotericos diſtributione, quae memoriae leguntur prodita, inde deriuata in Atticas noctes confluxerunt. ac de epiſtolis, illinc ex Andronici libro aſſumi A. Gellius ipſe praedicat: indidem etiam cetera, probabilis eſt opinio. qua probabiliorem hanc duco, quod cum, ut docui, Andronicus Tyrannioni fuerit intimus, Tyrannio autem M. Ciceroni, id quod ex epiſtolis ad Atticum notius eſt, quam ut probationis egeat, rationi ualde uidetur conſentaneum, ſi crediderimus Andronicum, ſin minus familiarem, notum quidem certe fuiſſe M. Tullio Ciceroni. ex quo Peripateticorum doctorum enumerationem, & uoluminum explicationem, neque nō diſciplinae totius formā in quinto de Finibus ornandi cauſſa poſitam, uel ex Andronico, uel ex Tyrannione, uel ex utroque cognouiſſe M. Tullium, qui fuit eius mos de philoſophia ſcribendi, non abſurde poteſt coniici. ſed hoc tamen utram quiſque in partem uult, per me accipiat. in praeſentia mihi pauca antequam perſequerer inceptum, breui narrare placuit, ut quo tempore exotericorum hiſtoria diuulgari coeperit, tum quos auctores habuerit, quantum unus poſſem, patefacerem. & ſimul admonerem eam oppugnantes, rem tantae uetuſtatis, tantis teſtibus confirmatam, neque ſatis commode infirmari, neque ex eorum animis, in quibus iam inueterauit, ratione alia eximi poſſe, niſi ſi proferatur hiſtoria, quae fide hanc & grauitate praeponderet. Sed haec quidem hactenus. Nunc ſicuti res poſtulat ad inſtitutum me conuerto. Diſtributos igitur fuiſſe libros Ariſtotelis in partes multas ab Andronico Peripatetico affirmanti Porphyrio

discipuli uespertini, et matutini. libr. diuis. in acroam. et exoterici.

totius discipl. Peripat. forma in 5° de finib.

phyrio in Plotini uita non repugnanter assentior. Eius autem diuisio multiplex est in noctibus Atticis quantum suspicor; ubi tractatur tamen subobscure. ex quibus, quod huic loco ambae conueniant, una atque altera contenti erimus. Prima diuisio igitur est artium & commentationum, quas bipartito secat, ut earum aliae sint exotericae, aliae uero acroamaticae. collocat in exotericis Rhetoricas meditationes, facultatem argutiarum, ac rerum ciuilium notitiam. ab A. Gellio autem dicuntur argutiae, captiones, quas Aristoteles, συλλογισμοὺς ἀγωνιστικοὺς καὶ ἐριστικοὺς nominat, ita enim initio libri XVIII. sub Phauorini persona: Est quidem, inquit, argutiola haec, qua de congio uini usus es, exposita in libris: sed, ut scis, captio magis lepida, quam probum aut simile argumentum uideri debet. Quamobrem exotericis, tria putat contineri, Rhetoricam, Sophisticam, & ciuilem scientiam. quod si sophistica uel pars est Dialecticae, uel iuncta cum Dialectica, quae ex probabilibus ratiocinatur, ubi est Sophistica, ibi sit oportet una item Dialectica. artibus uero Acroamaticis cõprehendi statuit Philosophiam remotiorem & subtiliorem, item naturae contemplationes, ac disceptationes Dialecticas. Equidem tribus his rebar tria significari, ut nostro more loquar, Sapientiam primum, quae eadem est philosophia prima, deinde Physica, postremo Analytica. Secunda diuisio ad exemplum primae, libros item & artes bifariam dispertitur, quod alij sint exoterici, qui disciplinas exotericas, alij acroamatici, qui acroamaticas complectuntur. quae ubi quis dederit, sequi par est, ut ab rebus ipsis & argumentis librorum, non a persona ad quem mittuntur, libri Exoterici nomen ducant. Latissime autem patet haec diuisio, ut quae omnium sit maxime communis. siquidem Aristotelicam omnem rationem, ac libros, quibus ea traditur, continet uniuersos. a M. quoque Cicerone in quinto de finibus diuisionis huius mentionem factam uideo. quem locum ut insciis notum facerem, illinc assumptum, totidem uerbis infra subscripsi. est enim sic: De summo bono, quia duo genera librorum sunt, unum populariter scriptum, quod ἐξωτερικὸν appellabant, alterum limatius, quod in commentariis reliquerunt, non semper idem dicere uidentur. Ostendunt haec uerba, DE SVMMO BONO, argumentum & subiectam materiem; quae uero subii-

cit,

cit, Duo genera librorum ſunt, materiam eandem fuiſſe utrique generi librorum, nempe in exotericis pariter atq. ut in acroamaticis de ſummo bono tractari. quocirca ne rebus quidem, (ſunt enim unius ambo argumenti) Exotericos ab Acroamaticis diſcernit, ſed tractandi & ſcribendi uarietate, quod illa quam maxime declarant, VNVM populariter ſcriptum, alterum limatius. ergo pingui Minerua ſcripti erant Exoterici, & ad uulgi ſenſum atque intelligentiam accommodate. talis eſt autem oratio popularis: ita enim in II. De Finibus de Rhetorica forenſi: Neceſſe eſt cum populariter loquatur, eſſe interdum paullo hebetiorem. item initio Paradoxorum cum inquit: Tentare uolui an alia quaedam eſſet erudita, alia popularis oratio; populari orationi eruditam contrarie opponit. Summi autem boni tractatio, ad ciuilem ſcientiam, quae graece πολιτικὴ dicitur, proprie pertinet. de quo quia in Exotericis actum eſt, de re ad ciuilem ſcientiam ſpectante in ijs fuiſſe diſputatum apparet. unde fit ut anguſtior ſit M. Tullij diuiſio, & minus late patens, quam ſuperior Andronici; quod illa Ariſtotelis omnia propemodum, haec ciuilia ſolum duas in partes diſtribuit. legiſſe etiam & diligenter cognouiſſe M Ciceronem iſta duo genera librorum multa indicant. nam & quale fuerit eorum argumentum explicat, & dicendi genus in eis diſſimile agnoſcit, & uarietatem ſententiarum diiudicat; cum dicit, Non ſemper idem dicere uidentur. quia etiam eos imitari ſcribendo uoluit, legiſſe non contentus: ut ſcribens Attico memorat, cum dicit: In ſingulis libris ſe prooemijs uti, ſicut Ariſtotelis in ijs, quos ἐξοτερικοὺς uocat. quod quidem de libris, qui extant hodie Ariſtotelis, intelligi nequit, propterea quod nuſquam locorum in ijs leguntur eiuſmodi prooemia, ut ad eorum ſimilitudinem ſua finxiſſe M. Cicero uere poſſit exiſtimari. Sed imitandi Ariſtotelis ſtudium, magis declarant quae de libris de finibus ſunt ad eundem alibi: Quae autem inquit, his temporibus ſcripſi, Ἀριστοτέλειον morem habent, in quo ſermo ita inducitur ceterorum, ut penes ipſum ſit principatus. ex quibus loci ſenſus oſtenditur in epiſtola ad Q. Fratrem, ubi eſt, Ariſtotelem, quae de republica & praeſtante uiro ſcribat, ipſum loqui. ipſum accipe, non ſolum, ueluti in Politicis octo, in quibus de praeſtante uiro nihil admodum loquitur, ſed cum alijs pluribus colloquen-

tem in ſermone ac dialogo, qui periit, principem ipſum loqui. per litteras enim de libris agit cum Quinto fratre, quos ad Ariſtotelis imitationem in dialogo de republica tum ſcribebat. Quapropter, ut concludam aliquando, ſi Exoterici ſunt, quemadmodum graecis placet, Dialogi ab Ariſtotele conſcripti, cũ eos M. Cicero non ſolum legerit, uerum etiam ſcriptis ipſe ſuis imitando expreſſerit, quominus Exotericos Ariſtotelis & in manibus habuerit, & ſaepius lectitarit M. Cicero, ſanae mentis nemo dubitauerit. Nominat Exotericos etiam Strabo philoſophus cum in Ariſtotelis diſciplina ualde doctus, tum in omni hiſtoria diligẽs ita, ut ei non habere fidem in re tali paene ſit nefas. placet autem eius recitare uerba, quod utilia cognitu uideantur, atque etiam interpretari, nedum uertere, quod eorum ſententia obſcurior negotij nonnihil eruditis uiris noſtra ſimul & patrum memoria exhibuit. Politianus enim in Miſcellaneis totum hũc locum uertit ille quidem: uerum in eo aliud mutauit ſuo arbitratu, aliud reliquit intactũ, quid opinaretur ipſe nobis expoſuit, quid ſentiret Strabo negligentis aut inuidi hominis functus munere, uel praetermiſit uel occultauit. Poſt autem longo interuallo, Petrus Victorius, multis quam ille rebus melior, locum eundẽ tamquam in publico iterum propoſuit. in quem praeterea ex commentario Aphrodiſienſis Alexandri, ad orationis obſcuritatem illuminandam non abſurde idem pluribus diſſeruit. Sed ut homo uerus & in docendo ſimplex admodum, qui ementiri quidquam uitioſum putat, ſeſe quod optarit, potuiſſe conſequi, ut loci ſenſum omnẽ plane declararet, proſus negat, & uero etiam aperte edicit. quae res nobis quamquam & ingenio & doctrina imparibus, curam iniecit minime mediocrem, experiundi, poſſetne de eadem re dici aliquid, quod noſtra oratione patefactum, tibi qui libros Ariſtotelis ſtudioſe legis, & dictum commode & nouum etiam eſſe uideretur. eſt igitur apud Strabonem in tertiodecimo de Geographia libro, his ipſis uerbis ſcriptum. συνέβη δὲ τοῖς ἐκ τῶν περιπάτων, τοῖς μὲν πάλαι, τοῖς μετὰ θεόφραστον, ὅλως οὐκ ἔχουσι τὰ βιβλία πλὴν ὀλίγων, καὶ μάλιστα τῶν ἐξωτερικῶν, μηδὲν ἔχειν φιλοσοφεῖν πραγματικῶς, ἀλλὰ θέσεις ληκυθίζειν. quo in loco de peripateticis antiquis uerba fieri perſpicue apparet: de quibus tria minimum dici cernimus: primum; quod libris omnino, paucis ex-

ceptis

Strabonis locus difficill. in 13 de Geogr.

Politianus

Petrus Victorius

ceptis maximeq. exotericis caruerunt; alterum nihil eos potuiſſe philoſophari πραγματικῶς: poſtremum, theſes eoſdem ληκυθίζειν: quorum quidem omnium, quae extrema ſunt, ea praepoſtere lubet prius interpretari. Quod ergo ait, πραγματικῶς non id eandē uim ſemper habet. primum enim idem quod ſtrenue, aut perite ac ſcienter ualet. ut in quinto apud Polybium de Rhodiis aedificia urbis reficiētibus magno terrae motu diſturbata: ἐχείριζον, inquit, νουνεχῶς καὶ πραγματικῶς, τὸ γεγονὸς: id eſt, prudenter ac ſtrenue rem adminiſtrabant: & apud Diodorum libro Bibliothecae tertiodecimo, nauale proelium narrantem ad Abydi litus commiſſum inter Athenienſes & Lacedaemonios: οἱ κυβερνῆται πρὸς αὐτὴν τοῦ καιροῦ ῥοπὴν ἐπέστρεφον τὰς ναῦς πραγματικῶς, gubernatores, inquit, in tempore ipſo naues obuertebant ſtrenue, perite, ſcienter. & in ſextodecimo de Mentore qui quod Hermiam eunuchum eiusq. oppida per dolum cepiſſet, apud Regem Perſarum magnam tulit uirtutis opinionem: δόξας δυνάμεως στρατηγεῖν πραγματικῶς: hoc eſt, quia ſcienter & perite imperatorum uti conſiliis uideretur. Alexandrinus etiam Clemens in initio ſecundi Stromatis ita ut duo ſuperiores uocem hanc uſurpauit, cum dicat, οἱ πραγματικῶς τὰ τῶν ἀρχαίων φιλοσοφήσαντες. & M. Cicero ſcribens ad Q. fratrem, eodem pacto: Tu in hac eadem breui epiſtola πραγματικῶς ualde ſcripſiſti. Haec ergo eſt uerbi huius prima ſignificatio. ſequitur altera. pro eo namque eſt fere, quod latini dicimus, reipſa, & ut de graecis loquar graece planius, οὐσιωδῶς. teſtis eſt Ammonius Hermiae filius in commentario in Categorias dum haec ſcribit: τί δὲ αὐτῷ βούλεται, τὸ, ὡς καθ᾽ ὑποκειμένου, ἢ ἀντὶ τοῦ, οὐσιωδῶς καὶ πραγματικῶς. & idem non ita multo poſt, τοῦ ἀγαμέμνονος, πραγματικῶς κατηγορεῖται, καὶ ὡς καθ᾽ ὑποκειμένου, ὁ ἄνθρωπος. Euſtratus quoque, ſecundi poſteriorum Analyticorum libri interpres, πραγματικῶς perinde accipit, quaſi dicat id quod in re eſt.. eiq. contrarie opponit λογικῶς καὶ κατὰ ἔννοιαν, ut aliud ſit quod in re poſitum eſt, ab eo quod cogitatione pingi aut fingi ſolet. eius autem ex commentario quem dixi haec ſunt uerba. πραγματικῶς ἐκ τοῦ γένους καὶ ἐκ τῶν διαφορῶν τὰ εἴδη συνίσταται ὡς τὰ καθέκαστα ἐκ τοῦ εἴδους καὶ τῆς ὕλης. λογικῶς δ᾽ αὖθις καὶ κατὰ ἔννοιαν τό τε εἶδος ἐκ τῶν καθέκαστα, καὶ τὸ γένος ἐκ τῶν εἰδῶν. Quas ob res quod Strabo ait φιλοσοφεῖν πραγματικῶς, id nos in latinum ſic uertemus,

ut ſit, perite philoſophari, uel etiam, re ipſa philoſophari. Quod uero ſequitur adiectum in extremo, θέσεις ληκυθίζειν, ſententiam habet huiuſmodi, ut ſit, propoſita declamare, ſiue ut M. Fabio placet, theſes dicere. eſt enim ληκυθίζειν μεῖζον βοᾶν καὶ ψοφεῖν, clamare & ſonum edere clarius, auctore Ariſtophanis interprete, quem Suidas ex toto probat: niſi quod in eius libro exempta θ quincta uerbi littera ληκυΐζειν mēdoſe legitur. nam ληκυθίζειν ſcribi oportere, ſatis probat ληκυθϊστὴς, quod a uerbo nomen declinatum ponit Heſychius. qui partem mediam inter ceruices & iugula, per quam editur uox, hoc eſt gutturem, λήκυθον dici tradit. & eius quidem chartilago tertia (multas enim habet) ἀρυταινοειδὴς uocatur a medicis, quod uaſculi, quo quid liquoris hauritur, ſimillima ſit. Θέσις uero, prout res noſtra poſtulat, duplex eſt: una quam ſic definiuit Ariſtoteles: θέσις ἐστὶν ὑπόληψις παράδοξος τῶν γνωρίμων τινὸς κατὰ φιλοσοφίαν: propoſitum, inquit, eſt nobilis alicuius philoſophi contra opinionem aliorum exiſtimatio, ueluti, non poſſe contra quemquam dici, ut Antiſtheni, aut moueri omnia ut Heraclito, uidebatur. altera eſt, de qua idem ſcribit hoc modo: σχεδὸν γὰρ νῦν πάντα τὰ τῆς προβλήματα, θέσεις καλοῦνται. quod eſt, omnes paene quaeſtiones dialecticae, hoc tēpore propoſita uocantur. ex quibus locum Strabonis hoc maxime modo uerti poſſe arbitrabamur. contigit autem Peripateticis antiquis poſt Theophraſtum, cum omnino libros non haberent, praeter pauculos maximeq. Exotericos, nihil ut poſſent re ipſa philoſophari, ſed propoſita declamarent. & Strabonis quidem uerba talia ſunt, quorum extrema duo, PROPOSITA DECLAMARE, quia propoſitum, ut docui, duplex eſt, nos item dupliciter exponemus. hoc enim oſtendi a Strabone opinamur, Peripateticos ueteres illos Theophraſti poſteros, ad propoſitas quaeſtiones, quae opinioni repugnarent aliorum, ſolitos declamare. id quod Hieronymum Rhodium nobilem peripateticum, qui mortuo Theophraſto floruit, feciſſe ex M. Cicerone cognouimus. is enim ſummum bonum expoſuit nihil dolere. quae quidem ſententia, theſis eſt, ſiue mauis propoſitum. eſt enim contra aliorum opinionem nobilis philoſophi exiſtimatio. nam ex aliorum opinione, ut uulgi, bonum ſummum eſt, uel in diuitiis, uel in dominatu multarum gentium, uel in ſecunda fortuna, uel in

uerba Strabonis expoſita.

cor-

corporis uoluptate. ex eorum uero ſententia, quorum perelegans eſt iudicium maximeq. expolitum, ſummũ bonum in honore ſitum eſt, aut etiam in uirtute, aut certe in rerum contemplatione. probauerunt haec alij: a quorum omnium opinione Hieronymus tamen diſcrepauit, qui ſummum bonum, atque hominis beatitudinem eſſe putarit indolentiam. Tali ergo quaeſtione propoſita, ſolitum ad eam decla mare, cum illum oſtendit Strabo, tum alios praeterea ueteres Peripateticos. licet tamẽ uerba haec ipſa etiam commodius ueluti lentam materiem alio flectere. quorſum igitur? an eo detorquenda ſunt, ubi no bis indicent, conſueuiſſe Peripateticos, qui Theophraſtum inſecuti ſunt, poſita theſi, hoc eſt dialectica quaeſtione, quam eandem infinitam uocant rhetores, utramque in partem probabiliter ad eam declamare. iſtam enim conſuetudinem primus introduxit Ariſtoteles, exceperunt introductam eius poſteri. Ne quid autẽ commenticium uideri poſſit, in horum ſingula demus graue aliquod teſtimonium. De theſi ergo & more dicendi ad theſim in Oratore ſuo ad Brutum ita loquitur M. Cicero. Quaeſtio a propriis perſonis & temporibus, ad uniuerſi generis orationem traducta, appellatur theſis. In hac Ariſtoteles adoleſcentes, non ad philoſophorum morem tenuiter diſſerendi, ſed ad copiam rhetorum in utramque partem ut ornatius & uberius dici poſſit, exercuit: idemque locos, ſic enim appellat, quaſi argumentorum notas tradidit, unde omnis in utramque partem traheretur oratio. Et Diogenes Laërtius eadem iſta, quamquam aliquanto breuius, in Ariſtotelis uita complecti uidetur, cum inquit: πρὸς θέσιν συνεγύμναζε τοὺς μαθητάς, ἅμα καὶ ῥητορικῶς ἐπασκῶν. quae ſic uertas, ad propoſitam quaeſtionem diſcipulos una exercuit, & ſimul ad rhetorice dicendum aſſuefecit. Inſtituti uero huius tam praeclari auctorem fuiſſe Ariſtotelem, idem M. Cicero in quincto de Finibus his uerbis docet. Ab Ariſtotele PRINCIPE de ſingulis rebus in utramque partem dicendi exercitatio eſt inſtituta. & in ſecunda Tuſculana non ſolum principem dicit eum extitiſſe, ſed addit etiam inſtitutum idem retinuiſſe poſteriores Peripateticos. Mihi ſemper Peripateticorum Academiaeq. conſuetudo de omnibus rebus in contrarias partes diſſerendi non ob eam cauſſam ſolum placuit, quod aliter non poſſet quid in quaque

que

Consuetudo peripateticorum ad thesim quavis declamare. ex Cicer. ad Brutum quid thesis

ex Diogene

ex eodem Cic. l. de finib. et 2. Tuscul.

que re uerisimile esset, inueniri, sed etiam quod esset ea maxima dicendi exercitatio, qua princeps est usus Aristoteles, DEINDE eum qui secuti sunt. quo e fonte illa Quinctilianus deriuauit: peripatetici studio quoque se quodam oratorio iactant: nam theses dicere exercitationis gratia fere, ab iis est institutum. Atque haec quidem exercitatio ea est, ad quam Aristotelis Topici libri sunt utiles. traduntur enim praecepta, quibus se exercentem seruire oporteat, in eorum postremo maxime. ibi enim docet primo quemadmodum capienda sit exercitatio, ad haec quae quibus conueniat, alia enim usu peritis tribuenda est, alia rerum imperitis. tum praeterea quibuscum habere sermonem, & item cōtra, non habere, deceat. Dicuntur uero multa etiam de fructu, quem reddit exercitatio. in quo illud permagnum est, Dialecticam facultatem praecipue caussam esse, propter quam exerceri nos uelit. sunt enim haec illius uerba: τὸ δὲ γυμνάζεσθαι δυνάμεως χάριν. quae quia planissime scripta sunt, eo fit, ut Alexandrum Aphrodisiensem mirer, qui a doctore suo dissentiens, cui praeter ceteros plurimum studet, ad inuentionem ueri tantummodo, uel certe imprimis exercitationem istam trahere maluerit. quem iam, ut quod sentio dicam libere, non solum in isto, uerum ne in eo quidem probare possum, quod fuisse memorat ueteribus philosophis, quia nondum etiam extabant libri, exercitationem usitatam. Quaero etenim utros tandem ueteres intelligat: illos ne qui supra aetatem Aristotelis & Platonis uixerunt, an eos qui Theophrastum subsecuti Lyciū tenuerunt. si det enim posteriores, absurde respondeat. qui enim uere dici potest, istis libros fuisse nullos? cum Aristotelis & Theophrasti aliquot haberent uolumina. haberent etiam Platonis, Xenophontis, aliorumque socraticorum. haberent & antiquorum, ut Empedoclis, Anaxagorae, Heracliti, Democriti, Parmenidis, ac Melissi, ut de ceteris omittam dicere. Sin superiores ac priscos philosophos designet, rē suam ex mala deteriorem fecerit. Sit enim, sicut est, exercitatio in contrarias partes argumentatio ex probabilibus. talis certe argumentatio facultatis est dialecticae. quare cum exercitationem usitatam dicat ueteribus, iisdem quoque ueteribus concedat oportet, usitatam fuisse facultatē Dialecticam. at extremum hoc non semel neque uno in loco negari scimus ab

Ari-

Ariſtotele. apud quem in primo de ſapientia libro Pythagoreos oſtendentem ita ſcriptum uideas: οἱ γὰρ πρότεροι διαλεκτικῆς οὐ μετεῖχον: nam ſuperiores, inquit, dialecticae non erant participes: & in eiuſdem operis libro, qui eſt ultimo proximus, de Socrate quaerente ſemper definitionem, ut ea uteretur pro initio ratiocinandi, idem aliis uerbis oſtendit, ſed ita: διαλεκτικὴ γὰρ ἰσχὺς οὔπω τὸ τ' ἦν· ὥστε δύνασθαι καὶ χωρὶς τοῦ τί ἐστι τὰ ἐναντία ἐπισκοπεῖν. hoc eſt, dialecticum robur nondum etiam tunc erat, ut poſſent contraria ſine definitione conſiderari. & in extrema quaſi pagina elenchorum, de eadem re longe manifeſtius: ταύτης δὲ τῆς πραγματείας, inquit, οὐ τὸ μὲν ἦν, τὸ δ' οὐκ ἦν προεξειργασμένον. ἀλλ' οὐδὲν παντελῶς ὑπῆρχε. quod eſt, huius autem negotij, quod ſuſcepimus, non aliqua pars erat, aliqua non erat perfecta prius, ſed nihil omnino extabat. quae omnia de Topicis ac Dialectica facultate dici, ſi modo librum inſpexerit, interprete nihil adiuuante per ſe tamen quiſque penitus intelliget. Quanto igitur noſtra, quam Alexandri, ſententia procedit commodius? quam ſine offenſione ulla? ita quidem res eſt. Quapropter ut aliquando concludam, paucis eandem iterabo: Via quae Topicis libris traditur, exercitationi prodeſt: exercitatio autem Dialecticae facultatis parandae gratia, Ariſtotele auctore capienda eſt. ratio ergo & uia, quae Topicis libris demonſtratur, quaerendae facultatis dialecticae cauſſa iniri debet. Perſpicue falſum eſt illud ſimiliter, quod negat Alexander ex libris antiquos docuiſſe. redarguit eũ grauis auctor Xenophon, qui Socratem refert euoluere ſolitum libros antiquorum, in quibus illi theſauros litteris conſignatos poſteris reliquiſſent, eoſque in congreſſu amicorum explicare. ne quis autem me meae cauſſae inſeruientem quidquam commentum putet, eius ex primo de dictis Socratis audiat uerba, quae ſic habẽt: καὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν πάλαι σοφῶν ἀνδρῶν, οὓς ἐκεῖνοι κατέλιπον ἐν βιβλίοις γράψαντες, ἀνελίττων, κοινῇ σὺν τοῖς φίλοις διέρχομαι. Exiſtimare etiam non dubia ducti coniectura poſſumus, peripateticos ueteres illos, qui mortuo Theophraſto ludum in Lycio habuerunt, cum ſe ſe per omne uitae ſpatium ad theſes exercuerint, ex qua exercitatione oritur Dialectica, dialecticos potius quam philoſophos nominandos fuiſſe. eſt enim Dialectica, id quod in tertio de ſapientia legimus, πειραστικὴ περὶ ὧν ἡ φιλοσοφία γνωστική,

γνωστικὴ, hoc est, quae tentet res cognoscere, quas philosophia cognoscit. dixeris Dialecticam uelle aliquid; Philosophiam id quod uult etiam consequi: & illam conatum habere, hanc uero perficiendi facultatẽ. cũ igitur Dialectica res cognoscere solũ conetur, qui aũt solũ conatur cognoscere, necdum etiã cognoscit, profecto res minime cognoscet Dialecticus. quamobrem uere negat Strabo ueteres Peripateticos potuisse philosophari πραγματικῶς, id est, re ipsa, sic scilicet ut rerũ uim ac naturã nossent penitus, eãque perite ac scienter interpretarentur. Quod quidem ab eo ficte ac falso prodi concedant nobis necesse est, qui tendunt ut uincant libros etiam ab Aristotele ad ueritatem conscriptos limatius, Exotericorum nomine contineri. Quod si Dialecticus & Rhethor inter se mutant, utaiunt, ita ut Dialecticus Rhetorem, & Rhetor uicissim Dialecticum induat, de his ipsis ueteribus Peripateticis minime nobis dubitandum, quin iidem Dialectice simul & Rhetorice loqui utramque in partem potuerint. nec ualde mirum debet hoc uideri: libros enim exotericos propemodũ solos habuerunt; qui cum scripti essent, ut posterius planum faciam, dialectico more; illorum lectio cum libris peperit philosophos congruentes. Quo in numero qui quotue fuerint, sciri a paucis hoc tempore arbitror. equidem in uita quadam Aristotelis antiquitus conscripta, cuius caput Suidas quoque retulit, decem inueni ludo peripatetico magistros. quorum ego, proinde ut alij successit alius, ita perscribam ordine nomina, quo euanescens ac paene intermortua illustrium uirorum memoria, ab obliuione atque interitu per me uindicata reuiuiscat. Princeps igitur est illorum omnium, qui publice post Theophrastum Peripatetica docuerunt, Strato Lampsacenus: qui quoniam praeter ceteros in ratione physica studij plurimum posuit, ob excellentem eius doctrinae praestantiam, physici cognomen inuenit. & certe Simplicius in commentario ad sextum librum, quem De motu scripsit Aristoteles, in optimorum Peripatericorum numero Stratonem semper habitum fuisse commemorat. Hunc Praxiteles consecutus est: cui Theophrastus in testamento exemplar Nicomachi relictum scribit, ut ad eius similitudinem statuã illi suo sumptu faciendam curet. Functus est eodem munere eodem in gymnasio post superiores proximos Lyco, & idem praeposita

ueteri nomini littera Glyco dictus ab eloquendi dulcedine. Hic immutato etiam magis nomine in quincto de Finibus Lysias perperam appellatur. Fuerit'ne illud erratum librarij, an uacillantis in M. Tullio memoriae incertum est. Verum is quanto in honore fuerit uiuens, ex eo quod Themistius narrat in philosopho scire licet. nauigans enim Lyco in classem hostium armatam casu incidit. ij statim ut Lyconis nomen audiuerunt, cũ possent nullo negotio nauem, qua tum ille uehebatur, cum hominibus capere, praeter opinionem omnium tamen abstinuerunt ab ea tamquam a sacris manus. Lycone igitur ludum tenente, auditor eius Aristo Cous, ex crurum uitio claudicans, Lycio praeficitur. quem cum sibi praepositum uideret Lyco, tantum absuit ut id factum doleret, ut uerum esse illud etiam, quod uulgo dici solet, recte ingredientem a claudo praecurri, per iocum laetãti animo palam fateretur. praeclara uero uox, maximeque digna Peripatetici modestia. quid enim minus conuenit, uel dicam magis peruerse fieri potest, quam obtrectare uirtuti uirtutis magistrum? aut bono uiro bonum inuidere? horum sicut aetati, ita muneri etiam duo successerunt, Lyciscus & Praxiphanes: de quorum altero, praeter nomen, quod dicam nihil equidem habeo. Praxiphanem Rhodium fuisse opinor; ob eam rem, quod eum Strabo, ut qui Andronicum aetate praecesserit, cum Eudemo & Hieronymo Rhodiis coniungit. Hieronymus autem notior est, quam superiores, cum ex Latinis, tum multo etiam magis ex Graecis, qui extant, auctoribus. doctum hominẽ & suauem in dicendo fuisse M. Cicero memoriae prodidit: quem tamen uere peripateticum dici posse negat, quia exposuerit summum bonum esse non dolere. Prytanis deinceps numeratur, & secundum hunc Phormio proxime, is, quem de officio imperatoris cum audisset aliquot horas Poenus Hannibal disserentem, de eo quidnam sentiret rogatus ab amicis, delirum sibi senem illum dixit uideri. militis inhumani dictum: in cuius tamen sententiam iuit M. Cicero, non iuit multis annis post Plutarchus eo uolumine, in quo id agit unum, ut ad Imperatorem a philosopho uerba in primis fieri oportere nobis persuadeat. Est etiam Critolaus; una cum Academico Carneade & Stoico Diogene ab Atheniensibus Romam ad S. P. Q. R. legatus: P. Cornelio Sci-

pione Nasica, M. Claudio Marcello Cos. anno post urbem conditam quingentesimo nonagesimo nono. & hi quidem Peripatetici doctores in Aristotelis uita, quam initio dixi, hoc eodem ordine eduntur. quibus M. Cicero & Alexandrinus Clemens auditorem Critolai Diodorum aggregant. quae si uera sunt, non uere Ammonius Hermiae filius, undecimum ab Aristotele Andronicum Rhodium numerauit. Desciuisse autem hos omnes ab Aristotelis & Theophrasti disciplina, cum ex Strabone, sicut antea feci, tum ex alijs notum facere possum multo planius. istos enim, quos commemoraui, sic a maioribus suis degenerasse M. Cicero testificatur, ut ipsi ex se nati esse uideantur. Plutarchus quoque a Strabone philosopho, cur ita acciderit, caussae hoc affert, quod, qui secuti sunt Aristotelem & Theophrastum Peripatetici, ij & librorum usu, qui in occulto laterent, & rerum cognitione, quae non aliunde peti nisi ab libris posset, prohiberentur. Quapropter est quod iure optimo laetemur, ex animoq. gaudeamus, quandoquidem quibus libris illi caruerunt, summo erga nos beneficio Deus, unde bona sunt omnia, magnã partem incolumes eos in haec usque saecula reseruauit. Dupliciter etiam Lucianus, similiter ut alij, inducta Mercurij persona uitas diuendentis, Peripatetica diuidit, in quarum auctione qualis quaeque sit demonstrat, uirtutes narrat, scientiam praedicat, pretium indicat emptori, & quasi praeconium faciat, cum cura id agit, ut quamplurimo singulae ueneant. Citat autem Peripateticum e grege uenalium, & hoc pacto ludens producit. Ἑρμῆς. τὸν περιπατητικόν σε φημὶ, τὸν καλὸν, τὸν πλούσιον. ἄγε δὴ, ὠνήσασθε τὸν συνετώτατον, τὸν πάντα ὅλως ἐπιστάμενον. Ἀγοράζων. ποῖος δέ τις ἐστί; Ἑρμῆς. μέτριος, ἐπιεικής, ἁρμόδιος πρὸς βίῳ. τὸ δὲ μέγιστον, διπλοῦς. Ἀγοράζων. πῶς λέγεις; ἄλλος μὲν ὁ ἔκτοθεν φαινόμενος, ἄλλος δὲ ὁ ἔντοθεν εἶναι δοκεῖ; Ἑρμῆς. ὥστε τὸν πρίῃ αὐτὸν, μέμνησο τὸν μὲν ἐσωτερικὸν, τὸν δὲ ἐξωτερικὸν καλεῖν. quae possunt ita latine uerti. Mercurius. Peripateticum inquam te uoco, qui pulcher es, qui diues. agite igitur, emite hunc maxime intelligentem, omnia qui scit uniuerse. Emptor. Qualis tandem est? Merc. Moderatus, aequus, ad uitam aptus & conueniens. quod autem multo maximum est, Duplex. Emp. Quid ais? alius ne est qui foris apparet, alius qui intus uidetur? Merc. Ergo, si emes, Esotericum alterum, alte-

rum

rum Exotericum appellare memineris. Iocari quidem Lucianum isto loco, & salibus ac facetiis ad hilaritatem & risum more suo uti cernimus. si quae tamen dicit, omnia haec ad Aristotelis prae cepta reuocentur, cumque scriptis illius conferantur diligenter, eadem loqui Lucianum, eadem sentire Aristotelem, paruo negotio quiuis unus deprehendet. nam quod ait Lucianus pulchrũ esse peripateticum, id in primo de moribus ad Nicomachũ una cum ceteris fortunae bonis, quae uocantur externa, homini beato ad uitae ornamentum illius tribuit Aristoteles. Sic enim in eo de beata uita scriptum reliquit: Apparet eam tamen etiam bonis externis indigere, sicuti diximus. neque enim fieri potest, aut certe facile factu non est, ut is honestas actiones suscipiat, qui a bonis huiusmodi sit imparatus. aguntur enim multa amicorum opera ac diuitiis, & ciuili potentia, tamquam instrumentis. qui bonis uero quibusdam carent, felicitatem contaminant, ut nobilitate, bona progenie, pulchritudine: neque enim satis est ad felicitatem accõmodatus, qui aspectu omnino deformis est, aut ignobilis, aut solitarius & sine liberis. Ergo felicem etiam Aristoteles, nedum Lucianus, pulchrum esse uult. Quapropter? quia, ut Eustratio uidetur, aditum, & sermonem & congressum non formosissimi hominis horret multitudo: usu perita non fere fieri, ut uirtus in animo cuiusquam habitet, qui toto corpore sit turpissimus. ex quo Plauti sunt illa in Mercatore. CH. qua forma esse aiebant. Eu. ego dicam tibi, Canum, uarum, uentriosum, bucculentum, breuiculum, Subnigris oculis, oblongis malis, pansum aliquantulum. CH. non hominem mihi, sed thesaurum nescio quem memoras mali. Porro haec omnis quaestio non ex uulgi sensu imperiti, sed ex eo potissimum quod in primo de dicendi facultate scripsit Aristoteles persolui debet. ut quid sit in re ueri perspici possit liquidius. Inest inquit sua aetati cuique pulchritudo. Adolescentis enim pulchritudo est habere corpus utile ad labores capiendos, in currendo & ui facienda: aspectu iucundum hactenus, ut intuentes delectet. quamobrem Pentathli sunt pulcherrimi, quod simul & ad uim nati sunt & ad celeritatem. Viri autem est habere corpus ad militares labores idoneum: iucundum quidem aspectu, sed cum terrore. Senis, ut corpus posit ferre labores necessarios; dolore autem uacuum,

qđ Luciani uerba d.[illegible] doctrinae consentanea sint.

quia nihil habeat eorum quae senectutem laedunt. Ex quibus omnibus intelligi licet pulchritudinis duo esse ueluti genera: quorum alterum est membrorum usus ad labores, hoc est, actiones uitae suscipiendas, alterum est, forma, in qua est uel uenustas uel dignitas. genus illud prius, omni aetati necessarium est; posterius hoc, forma scilicet, in adolescentia plus potest; minus in aetate confirmata; minimum in senectute: qua ipsa cũ spectantiũ oculos tantummodo iuuet, ad felicitatem certe, quam constanti aetate uiri ac senes praecipue adipiscuntur, nihil omnino indigemus. Dicet aliquis, pulchritudinem istam, quia non necessaria sit, ideo frustra iungi cum felicitate. & hoc equidem falsum puto. iungitur enim ob rem aliquã, cũ beata uita: quod eam decorat, si adsit; si absit, contra dedecorat. atque hoc idẽ plane ostendisse uidetur Aristoteles cum ait: FELICITATEM CONTAMINANT. neque secus de nobilitate ac liberis sentiendum est: quorum bonorum accessio beatam uitam exornat, perspicue deformat detractio. Sed tamen ita, ut sine ijs, bene beateque uiui queat. Diuitiae autem sunt necessariae; primum ut sit, unde ali beatus possit & uestiri: deinde, ad suscipiendas actiones ex uirtute. beatus enim, cum idem sit uir bonus, hoc est omni uirtute praeditus, si diuitiis careat, neque cuiquam benigne faciat ipse, neque uicissim, si quid accepit, grato animo reddat beneficium. qua de re in decimo ad Nicomachum & haec & alia dicuntur. Nam eorum quae ad uiuendum necessaria sunt, & sapiens & iustus & reliqui omnes indigent. Item paulo post, beatitudinem confert moralem, cum ea quae in contemplatione rerum sita est, de eaq. sic loquitur: Videatur autem & externorum bonorum copia parum admodum egere, aut minus, quam moralis beatitudo. rebus enim necessariis utrisque opus est. & opus sit sane ex aequo utrique (quamuis in corpore & aliis huiusmodi plus elaborat ciuilis) paululum enim intersit: at in actionibns multum distabit. liberali enim pecunia opus erit ad actiones liberales. & iusto scilicet ad remunerationes: obscurae sunt enim hominum uoluntates. Quis porro sit diuitiarum modus, quem beata uita requirat, in eodem libro his uerbis praescribit. Nec tamen si fieri non potest, ut quisquam sine bonis externis sit beatus, idcirco putandum est, mul

tis

Imagnã pulcritud.

tis ac magnis opibus homini beato opus fore. non enim id quod ſatis eſt, in nimio poſitum eſt, neque iudicium, neque actio. Fieri autem poteſt, ut etiam ij, qui maris & terrae imperium nō habent, actiones honeſtas ſuſcipiant. nam poteſt quis ex bonis mediocribus, quae uirtuti conſentanea ſunt, adminiſtrare. atque hoc perſpicue cernere licet. priuati enim homines bene & ex uirtute rem gerere uidentur nihilo minus quam dynaſtae, ac multo etiam magis. Diuitiae ergo non magnae opus ſunt beato ex Ariſtotelis quidem ſententia, ſed mediocres unde ſumptus ad uitae ac uirtutis uſum neceſſarius ſuppetat; nec tamen abundantes, quae ſatis ſint alendis exercitibus, quales fuerunt Croeſi apud Lydos, aut Craſſi cognomine Diuitis apud Romanos.
Quod uero ait Lucianus, maxime intelligentem eſſe Peripateticum, quamquam id alio etiam trahas licet, commodius tamen ad ſextum de moribus ad Nicomachum reuocabis. in eo enim eſt de intelligentia quo habitu informata mens animi, quae res in conſultationem ueniunt, de ijs bene iudicat tantummodo, non etiam deliberat. Eſt autem & intelligentia, inquit, & tarditas, unde intelligentes & tardos dicimus, neque idem omnino quod ſcientia, aut opinio; omnes enim eſſent intelligentes; neque una aliqua ex ſcientiis ſingularibus, ut Medicina quae in rebus ſalubribus, aut Geometria quae in magnitudinibus uerſatur. neque enim intelligentia earum rerū eſt, quae ſemper ſunt, quaeque ſunt immobiles, neque ullius earum, quae oriuntur, ſed earum, de quibus dubitari & conſultari poteſt. Quapropter in ijsdem rebus, in quibus & prudentia, uerſatur. Sed tamen non eſt idem intelligentia, quod prudentia. habet enim iubendi uim prudentia: quid enim ſit agendum aut non ſit, finis ipſius eſt: intelligētia autem iudicandi ſolum. quod poſtremum cuiuſmodi ſit, apertius exponit, inferens proxime, intelligentiam eſſe opinionis uſum, eius, qui de humanis rebus, in quibus eſt prudentia, iudicat alio loquēte, ac praeclare iudicat. Illa uero quae ſequuntur, omnia qui ſcit uniuerſe, ſapientem haud dubie deſignant. eius enim eſt haec propria & praecipua condicio: ut in prooemio τῶν μετὰ τὰ φυσικά, ipſe docet his uerbis: Primū igitur exiſtimamus ſapientem ſcire omnia, quod licet, non ſingulatim habentem rerum ipſarum ſcientiam. Et mox ijſdem iteratis, etiā
cur

cur ita ſit rationem ſuggerit hoc modo : omnia ſcire, ei qui ſcientiam maxime uniuerſalem habet ineſſe neceſſarium eſt. hic enim res omnes ſubiectas ſcit quodammodo. in ſexto quoque ad Nicomachum; nonnullos, inquit, eſſe uniuerſe ſapientes, non particulatim putamus. Additur iſtis omnibus, eſſe moderatũ, quod Lucianus graece dicit μέτριον, hoc eſt mediocrem, quo modo interdum etiam Ariſtoteles loquitur, ut in quarto de Republica apertiſſime, in illo loco qui eſt de diuitiis maxime memorabili: ἐπεὶ τοίνυν, inquit, ὁμολογεῖται τὸ μέτριον ἄριστον, καὶ τὸ μέσον· φανερὸν ὅτι καὶ τῶν εὐτυχημάτων ἡ κτῆσις ἡ μέση βελτίστη πάντων. ῥάστη γὰρ τῷ λόγῳ πειθαρχεῖν. Moderatus ergo eſt Peripateticus & mediocris, ex quo intelligitur uirtutes illum morales habere, quod earum uis eſt omnis in mediocritate ſita. Eundem praeterea aequum eſſe ſubiicit Lucianus idem : id quod dupliciter interpretari licet. uno modo, ut pars quaedam iuſtitiae, nempe aequitas, & ueluti iuris ſummi remiſſio, de qua eſt in extrema parte quinti ad Nicomachum, ſignificetur. altero, ut uir bonus omni uirtute morali praeditus uno uerbo demonſtretur. quomodo enim loquitur, γίνεσθαι ἐπιεικεῖς, apud hunc uim eandem habet, quod γίνεσθαι ἀγαθούς, bonos effici. in decimo enim ad Nicomachum in extremo haec uerba ſcripta ſunt : εἰ μὲν οὖν ἦσαν οἱ λόγοι αὐτάρκεις πρὸς τὸ ποιῆσαι ἐπιεικεῖς, πολλοὺς ἂν μισθοὺς καὶ μεγάλους δικαίως ἔφερον κατὰ τὸν θέογνιν. & ab hoc loco non longe in eadem pagina : ἀγαπητὸν δ' ἴσως ἐστὶν, εἰ πάντων ὑπαρχόντων δι' ὧν ἐπιεικεῖς δοκοῦμεν γίνεσθαι, μεταλάβοιμεν τῆς ἀρετῆς. Quapropter per me quidem liceat unicuique de duobus utrum malit, probare. hoc enim an illud potius ſequatur, ad rem minimum intereſt. nunc reliqua uideamus. Ad uitam, inquit, aptus & conueniens. Sunt omnino tres qui & in congreſſionibus, & conuictu, & ſermonum ac rerum communione uerſantur. blandus unus, qui placere omnibus concupiſcit. alter moroſus & ad concertationes procliuis. medius horum tertius, ſi Ariſtoteli fidem habeas, proprij nominis indiget. Sed amici tamen gerit ſimilitudinem. a quo ſic illũ ipſe in quarto ad Nicomachum diſtinguit : Ab amicitia uero differt, quod ſit ſine affectu animi & caritate in eos quibuſcum uerſatur. non enim quia amat uel odit, approbat ſingula, ut debet, ſed quia talis eius habitus eſt. aeque enim apud notos &

ignotos, & apud familiares, & non familiares, idem est factu-rus: in singulis tamen ut conuenit. & de eodem paullo post: Aliter cum iis, inquit, congredietur, qui in dignitate sunt, & cum priuatis, & magis uel minus notis: similiterq. in aliis dissimilitudinibus, suum cuique tribuens decorum. talem igitur animi habitum per haec Luciani uerba ostendi, equidem uerisimile arbitror. ex quibus apparet illud facillime, cuius gratia exponendi loci huius laborem suscepi, tametsi ioco dicat omnia, nihil dicere tamen Lucianum, quod non re uera cum Aristotelis disciplina apte consentiat. quae cum ita se habeant, meo quidem animo caussa nulla est, quamobrem extrema illa de Peripatetica duplici, qui est alius domi, alius foris, unde illi Esoterici & Exoterici nomen inditum, ab ista ipsa eiusdem disciplina discrepare, quod plerique ambigui non tam uera, quam ingeniosa interpretatione decepti faciunt, nos item negligentes tantorum uirorum fidem temere ac falso iudicemus. Etiam Luciani aequalis Plutarchus in eorum numerum, qui librorum Exotericorum meminerint, a doctis hominibus adscribitur: in quo recte fieri puto: illud non puto, quod duo illius libros, unum de L. Sullae, alterum de Alexandri uita, in eam rem testes citant. nam in Sulla, de libris Aristotelis generatim, ut ab eo & Athenis inuenti sint, & inde Romam transportati, in Alexandro autem de Acroamaticis tantũ pauca quaedam narrat: de Exotericis quidem in neutro illorum nihil quidquam, quod pro certo affirmari possit, ab eo memoriae proditum legimus. itaque non tam eos in auctoris appellatione, quam in loci demonstratione falli perspicitur. nam quin huius quoq. generis mentionẽ aliquando fecerit, cur quisquam dubitet, sane nihil est. Extat illius ad Colotem Epicurium commentarius, in quo hac de causa hominẽ male accipit, quod is adamatas a Platone species, ab Aristotele ac Theophrasto aliisq. deinceps Peripateticis omnibus fuisse approbatas falso tradiderit. ab approbatione quarum tam longe abhorruisse Aristotelem subiungit, ut ubiq. locorum, in commentariis Ethicis, in physicis, in Exotericis, omnem in illas effuderit copiam argumentorum, concertantis potius, quod aliquibus uisum est, quam philosophantis more, ut per haec decreta Platonis philosophiam despicere & dabiicere, in animo habuisse existimatus sit. uerba

autem

esoterici et exoterici

Plutarchus eius opus iudicium ... eorum ab Acroamat.

autem ex eo quem dixi libro ad Colotem, ſunt haec. τάςγε μὴν ἰδέας περὶ ὧν ἐγκαλεῖ [ὁ κολώτης] τῷ πλάτωνι, πανταχοῦ κινῶν ὁ ἀριςοτέλης, καὶ πᾶσαν ἐπάγων ἀπορίαν αὐταῖς ἐν τοῖς ἠθικοῖς ὑπομνήμασι, ἐν τοῖς φυσικοῖς, διὰ τῶν ἐξωτερικῶν διαλόγων, φιλονεικότερον ἐνίοις ἔδοξεν ἢ φιλοσοφώτερον ἐκ τῶν δογμάτων τούτων ὡς προθέμενος τὴν πλάτωνος ὑπεριδεῖν φιλοσοφίαν, οὕτω μακρὰν ἦν τοῦ ἀκολουθεῖν. Talis ergo eſt Plutarchi locus, talis autem eſt expreſſa illius ſententia. in qua duo praecipue debent animaduerti. Vnum exotericos ab Ethicis & Phyſicis commẽtariis ſeiungi. per eos porro etiã ab Acroamaticis: quandoquidem Ethici ſimul & Phyſici libri, manifeſto ſunt Acroamatici. alterum, ex horum uerborum ſenſu, quae adhuc animaduertit nemo, Geneſij opinionem, contra quam ſcribimus hoc tempore, inanem & commenticiam eſſe totam, non modo apertiſſime, uerum etiam firmiſſime coargui. quamquam enim aliqua de re Ariſtoteles diſſeruiſſe ſe in ſermonibus Exotericis interdum, immo ſaepe dictitet, ad eoſq. lectorem reiiciat, non eſt tamen ut quiſquam uere exiſtimet, per Exotericos ſermones oſtendi aut de rerum natura libros, ut Auerroes primum, deinde Albertus expoſuerunt, aut libros extra propoſitam ſententiam, ut D. Thomas antiquitus, noſtra memoria Geneſius. Exotericos enim libros, Ethicis & Phyſicis commentariis adnumerare, cum quidem ab iis, ut planum feci, diſiuncti ſint & diſcreti, mihi certe, credo item aliis, ſi qui maxime uiri ſapientis hiſtoriarumq. uarietate inſtructiſſimi non aſpernantur fidem, ualde a uero alienum uidetur. Quapropter duodecimi de ſapientia particulam, in qua de Ideis notam quaeſtionem illã proponit hoc pacto; ἔπειτα μετὰ ταῦτα χωρὶς περὶ τῶν ἰδεῶν αὐτῶν ἁπλῶς. καὶ ὅσον νόμου χάριν. τεθρύλληται γὰρ τὰ πολλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν λόγων, hoc eſt, dein poſt haec, conſiderandum ſeparatim de Ideis ipſis ſimpliciter, & legis gratia. multa namq. diuulgata ſunt per exotericos ſermones; ſic puto exponendam, ut non hoc uelit Ariſtoteles, de Ideis multa fuiſſe diuulgata, libris Ethicis aut Phyſicis, quod quidam falſo rentur, ſed oſtendat proprie ſermones Exotericos, qui ſcripti fuerint in diſputatione ac dialogo ad multitudinis opinionem, cuius cauſa libros eiuſmodi conſcripſerat, atq. etiam in uulgus ediderat. quod ut ita eſſe credam, facit in primis illud, quod ait, τεθρύλληται, diuulgata ſunt: ad

in 12 Metaf. locus

haec

haec Strabonis philosophi grauis auctoritas, narrantis, Exotericos libros in manibus fuisse Peripateticorum ueterum, qui post mortem Theophrasti in Lycio docuerunt. Verum ut ut, sit de isto non magnopere nunc quidem laborandum. nam quid sit hoc uerbi, νόμου χάριν, potius quaeri debet, quod & obscurius uidetur, & Syrianus, aliusq. nescio qui graecus interpres, quem habeo, nullum ad id interpretatione sua lumen attulerunt. quo magis adnitendum est, ut, quod huc faciat, nos aliquid curemus. Vox haec igitur, νόμος, multa significat. nam Aristoteles modo rationem a prudentia quadam & mente profectam esse uult, ut in decimo ad Nicomachum, cum eam esse inquit, λόγον ἀπὸ τινὸς φρονήσεως καὶ νοῦ, quibuscum illa in tertio de republica, ἄνευ ὀρέξεως νοῦς ὁ νόμος ἐστὶ, quod est, lex est mens sine appetitu, congruunt. modo pactionem & conuentionem uocat, in primo & tertio de republica, hoc est, ὁμολογίαν, & συνθήκην, ut ipsius graecis uocibus utar. Sed haec a loco, qui nunc tractatur, longius paullo recedunt. appropinquat opinor ei magis hoc, ὁ μὲν γὰρ νόμος, δόξα πολλῶν, id est, nam lex, est opinio multorum, quod in Sophisticis Elenchis legitur. ubi & uerbum apud antiquos frequens fuisse, & contrarie opponi inter se τὸ κατὰ φύσιν, & τὸ κατὰ νόμον scribit ita: ἦν δὲ τὸ μὲν κατὰ φύσιν αὐτοῖς [ἀρχαίοις] τὸ ἀληθές. τὸ δὲ κατὰ νόμον, τὸ τοῖς πολλοῖς δοκοῦν. quae omnia partim ex Gorgia Platonis, partim ex eiusdem Minoe snmuntur. definit enim in eo legem Minos his uerbis: νόμος δόγμα πόλεως. quae excepta a Socrate referuntur hoc modo, δόξαν ὡς ἔοικε λέγεις πολιτικὴν τὸν νόμον. quod si lex sit opinio ciuitatis, ut Minoi ac Socrati uisum est, cum ciuitas sit quaedam multitudo, legem quoq. esse multitudinis opinionē consentaneum est. His ita constitutis, quod non potuerunt alij, sensum loci huius egregium uel nimia breuitate uel insolentia uerbi caecatum inluminemus. quod igitur sentit, ut puto, est huiusmodi. De Ideis ipsis simpliciter, multa esse consideranda, quae iam sunt diuulgata sermonibus exotericis. ea uero quae sunt diuulgata sermonibus Exotericis, legis gratia scilicet diuulgata sunt. quaecumq. autem sunt legis gratia, eadem sunt ad opinionem multitudinis, ut ex legis definitione docui. quas ob res de Ideis ipsis simpliciter plura sunt ad multitudinis opinionem consideranda. ad haec, quae ad multitudi-

lex quid sig.t

ex x.o Ethic.s

ex p.o et 3.o Politic.s

ex Elenchis

ex Plat.e

nis opinionem conſideranda ſunt, ea dialecticis, &, quod idem
ualet, ut notum eſt, logicis rationibus atq. argumentis, tractan
da ſunt. ex quo apparet, de Ideis ipſis ſeparatim nulla re adiecta,
dialecticis & logicis rationibus eſſe agendum. id quod in illius
diſputationis parte extrema ſuboſcure ſignificatur his uerbis: περὶ
μὲν τῶν ἰδεῶν, καὶ τοῦτον τὸν τρόπον, καὶ διὰ λογικωτέρων καὶ ἀκριβεστέ-
ρων λόγων, ὅτι πολλὰ συναγαγεῖν ὅμοια τοῖς τεθεωρημένοις. De Ideis,
inquit, & hoc modo, & rationibus magis logicis & certis, mul
ta licet colligere, ijs quae ſumus contemplati conſimilia. Nos
quidem ita de loci huius ſententia opinamur. admonendi autem
ſunt, qui iſta legent, in Plutarchi uerbis, quae ſupra recitaui-
mus, mendũ contineri. nam in ijs, pro διαλέγων, ſubſtitui opor
tere, uel διαλόγων, uel λόγων, ut totum eſſet, διὰ τῶν ἐξωτερικῶν
διαλόγων, quomodo ſcribendum curauimus, aut etiam, λόγων ue
niebat in mentem ſuſpicari. quarum lectionum prior graecis in-
terpretibus Ariſtotelis, Exotericos & Dialogicos eoſdem eſſe li-
bros memorantibus, conuenit: poſterior, Ariſtoteli ipſi con-
ſentit, qui ubiq. locorum ἐξωτερικοὺς λόγους coniuncte appella-
uit. correctio tamen quae ſcripturam ueterem minus mutat, ea
uero mihi magis probatur. Offert mihi ſe ſe praeter ſuperiores
Clementis Alexandrini locus, quem aſpernari ac reiicere nullo
modo debeo. eſt enim ſcriptor ſane uetus, ut qui Commodo &
Seuero imperantibus uixerit, idemq. ualde doctus, id quod eius
graece ſcripti libri declarant. atque is ut eſt copioſus eam in par-
tem diſſerit uerbis pluribus, ut planum faciat ſapientiſſimum
quemq. philoſophorum, abditarum rerum ſcientiam neque ex-
poſuiſſe in conſpectu uulgi, neque cum delicatis ac ſegnioribus
communicaſſe. quam conſuetudinem primus omnium introdu
xit Pythagoras, retinuerunt illius diſcipuli religioſe, id quod ex
Lyſidis epiſtola, quae eſt in manibus, apparet. imitatus eſt etiam
Plato quantũ ex eius ad Dionis propinquos epiſtola perſpexi. quo
mortuo, qui inſecuti ſunt Stoici & Epicurij in priſtino inſtituto
ueluti more patrio philoſophiae ſtabiles permanſerunt. factũ eſt
idẽ aliquãdiu etiã a Peripateticis. De rebus autẽ occultis, quid-
quid monumentis litterarum conſignauerant, illud omne in oc-
culto habebant. ex eo natum, ut qui libri doctrinam reconditam
cõtinerent, ij ab Ariſtotele ac Theophraſto praeſertim, Eſoterici,
hoc eſt,

hoc est, interiores dicerentur. quam rem his uerbis Clemēs persequitur: λέγουσι δὲ καὶ οἱ ἀριστοτέλους, τὰ μὲν ἐσωτερικὰ εἶναι τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν. τὰ δὲ κοινά τε καὶ ἐξωτερικά. id est, ferunt etiam Aristotelis familiares, ex libris ipsis alios esse Esotericos, alios communes & Exotericos. de quibus quidem uerbis non absurde ueteris poetae illud pronunciauerim, Non potuit paucis plura plane proloqui. siue enim auctoritatem, siue fidem, siue doctrinam in testimonio requiras, nihil isto grauius est, nihil uerius, nihil eruditius ad errorem coarguendum in quem a ueritate tamquam a recta uia libenti animo multi diuertunt. nam & Aristotelis librorum duo genera fuisse apertissime ostendit, & nominatim utrumq. appellat; Esotericum sicuti Lucianus, unum, quod Acroamaticum uocant alij: alterum Exotericum. & haec omnia dicit ex sententia ueterum Peripateticorum; quos ipsos Alexandro Aphrodisiensi aetate praestitisse credibile est: ut iam satis constet nouiciorum aures falsis & commenticiis nominibus occupatas ad historiae ueras uoces obsurduisse. sed haec nūc quidem hactenus. deinceps locos proferam ex graecis itidem scriptoribus, ijs, quorum in libros Aristotelis habentur commentarij, ab Alexandro exorsus, qui ceteris omnibus ut tempore, ita iudicio & sapientia longe antecellit. In libro igitur Aristotelis primo, eorum qui Topica inscribuntur, triplex quaestionum genus ponitur, unum morale, physicum alterum, tertium logicū, de quibus Dialectici disputant. horum unumquodque, dupliciter tractari docet idem. primum, ex ueritate; qui modus uni philosopho conuenit: deinde, ex opinione; id quod Dialectici proprium munus est. locum hunc igitur exponens in commentario Alexander, cum libros, in quibus quaestiones ad ueritatē limatas ab Aristotele demonstrat, Politicas & Ethicas acroases, itemq Physicas nominat: cum autem uolumina, in quibus de eadem re ad opinionem differitur, nuncupatis Exotericis addit, etenim in illis de moralibus ac physicis permulta ad opinionem probabiliter dicuntur. totus autem locus ita graece scriptus est: διαλεκτικῶς δὲ πρὸς δόξαν, ὥσ ἔντε ταύτῃ τῇ πραγματείᾳ, καὶ ἐν τοῖς ῥητορικοῖς, καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς. καὶ γὰρ ἐν ἐκείνοις πλεῖστα, καὶ περὶ τῶν ἠθικῶν, καὶ περὶ τῶν φυσικῶν ἐνδόξως λέγεται. ex quo tria minimū elucescūt. primū, res physicas simul & morales, materiē subiectā esse, in qua

uersentur Exoterici: alterum, tractandi uia, quam Dialectico more ineunt: postremum de rebus eiusmodi opinio, quae uelu-ti fructus ex tractatione Dialectica capitur. Auctoribus ergo Ari stotele in primis, post etiam Alexandro Aphrodisiensi, Philoso-phus ac Dialecticus de eadem re facit alio modo. de re physica disserit uterque: exempli causa de Anima; sed hic uerum quae-rit, ille opinionem: suo tamen quisque more & modo. quare si-cubi apud Aristotelem scriptum inuenias, De anima, aut etiam quid actio & effectio differant, dictum est in Exotericis, non cō-tinuo inferri debet, hoc in Physicis, illud in nono de Sapientia explicari. sunt enim res physicae ac morales; de quibus, ut an-te docui, Dialectice, hoc est in disputatione ac dialogo probabi-li, tum dicere, tum uero etiam scribere magistri permissu licet. Neque non antiquis concedendum est, Exotericos libros a Phi-losophi scriptionibus genere distingui. at enim eadem est utro-rumq. materies. at enim ne nos quidem hac re distingui eos in-ter se uolumus. rogat enim & respondet necessario Dialecticus: ex probabilibus concludit omnia: opinionem solum efficit: Phi losophus autem, scientiam spectat: si quando adhibet probabi-lia, ad ueritatem ea dirigit: interrogare ac respondere, prorsus nihil habet necesse. haec ergo sunt & huiusmodi alia, quibus ab Exotericis Philosophum secernimus. quae planiora facere poste rius conabimur. Subsequitur Aphrodisiensem magno interual lo interiecto Ammonius, ex Hermia patre & Aedesia matre na-tus, Procli e Lycia discipulus, multorum autem, ut Philoponi & Simplicij, magister. putatur hic a quibusdam ex eo Hermiae cognomen inuenisse, quia interpretandi munere excelluerit. in quo decipi eos, si modo est historiae fides ulla, oportet. neq. enim Hermia cognomen est, sed patris nomen, id quod Suidas in Hermiae philosophi & in Aedesiae uita diserte explicauit. fi-lios enim graecis ut ex patribus nominarent, frequens mos erat. qui mos ex libris & monumentorum antiquis inscriptionibus paruo labore cognoscitur. Ammonium autem hunc sic appel-lasse uidentur ueteres distinguendi gratia, quod uixerat apud il-los alter quoque Ammonius indidem Alexandria, quem a Chri stianis ad Graecos transiisse ait Porphyrius, negat Eusebius. ue-rum hic Saccas, quod praecisum puto, uel Saccophoros, quod

plenum

plenum iudico, dictus, Plotinum atq. Origenem docuit, sub L. Septimio Seuero Caesare, Ann. post Romam conditam DCCCXCVIII. ex qua notatione temporis, perspici potest, Hermiae filium, ut qui post Romam conditam Leone Caesare ui delicet, annis ∞. CC.XXV. floruerit, plane trecentis & uiginti septem annis Ammonio Sacca natu minorē extitisse. praeterirem haec omnia silentio libenter, atque in desertarum rerum numero collecticio iacere confusa facile paterer, nisi doctissimos senes magno in honore habitos adolescente me in describendis horum philosophorum aetatibus, & ipsos falli, & simul fallere alios, certo scirem. Sed redeo ad Hermiae filium, unde abierā. Huius igitur nomini inscriptus in Categorias teritur manibus omnium commentarius: quamquam docente illo exceptum a Philopono auditore certis de caussis nonnulli suspicantur. in eo de Exotericis ita multa sunt, ut qui uberius ac splendidius de iisdem scripserit, adhuc ipse, ut mea memoria est, legerim neminem. Primum duo ueluti summa genera librorū ponit. quorum alterum uocat ὑπομνηματικὸν, in quo res undique collectas ad usum siue unam siue plures memoriae caussa confuse congesserant Aristoteles, Theophrastus, ut haberent in promptu materiam praeparatam, si quid uellent suo arbitratu ipsi conscribere. alterum autem dici ait συνταγματικὸν, in quo partes suo quaeq. loco dispositae, atq. in ordinem distributae, apto & accommodato genere orationis uestiebantur. Secundum igitur hoc genus librorum, binis differentiis duas in partes ac membra porro distrahit. horum prius, αὐτοπρόσωπον simul & ἀκροαματικὸν nominari ait, ob eam rem, quod in eis doctor, nempe is qui disciplinam tradit alij, cum iusto & legitimo auditore solus cum solo sermonē habet; sic tamen ut qui audit, tamquam si persona muta sit, nihil nec roget nec respondeat. posterius autem, quodq. contrarie opponitur superiori, διαλογικὸν & ἐξωτερικὸν ea de caussa appellatum, quod idem scriptor aliena persona ad communem utilitatem suscepta multorum partes unus agit. Ex ijs in Autoprosopis & Acroamaticis consulto dicit occulte, & certis demonstrationibus utitur, quas, quia sunt obscurae, non intelligit multitudo. In Dialogicis & Exotericis, cum ad communem utilitatem disserat, ea re adhibet simplices atq. apertas rationes, co

gnitu

gnitu faciles etiam turbae imperitorum. Haec sunt Ammonij fere: expressa, quam paucissimis potuit: quamquam possunt non inutiliter eadem ista ex uerbis quae subieci eiusdem, regustari. genus ergo Hypomnematicon ita describit: ὑπομνηματικὰ δὲ ἐκεῖνα καλοῦσιν, ὅσα πρὸς οἰκεῖαν ἀπεσημειοῦντο ὑπόμνησιν: Syntagmaticum uero sic: συνταγματικὰ δὲ λέγουσιν, ὅσα καὶ φράσιν ἔχει πρέπουσαν συντάγματι, καὶ τὴν τῶν κεφαλαίων εὔτακτον διαίρεσιν. τῶν δὲ συνταγματικῶν, τὰ μὲν διαλογικὰ, τὰ δὲ αὐτοπρόσωπα. αὐτοπρόσωπα μὲν ἐν οἷς ἐξ οἰκείου προσώπου τὴν διδασκαλίαν ἐποιεῖτο, ἅπερ καὶ ἀκροαματικὰ καλοῦσι, διὰ τὸ πρὸς γνησίους ἀκροατὰς ποιεῖσθαι τὸν λόγον. διαλογικὰ δὲ, ὅσα μὴ ἐξ οἰκείου προσώπου συνέγραφεν, ἀλλ᾽ ὥσπερ ὁ πλάτων ὑποκρινόμενος ἑτέρων πρόσωπα, ἅπερ καὶ ἐξωτερικὰ ἐκάλουν, διὰ τὸ πρὸς τὴν τῶν πολλῶν γεγράφθαι ὠφέλειαν. Vtrumq. genus librorum hactenus & enumerauit, & quas haberet partes ostendit. proxime ueto quae adiunguntur, eo pertinent, ut Autoprosopa & Acroamatica quid a Dialogicis & Exotericis differant sciri possit. διαφέρει δὲ πλεῖστον τὰ διαλογικὰ τῶν αὐτοπροσώπων. ἐν μὲν γὰρ τοῖς αὐτοπροσώποις ἅτε πρὸς γνησίους ἀκροατὰς τὸν λόγον ποιούμενος, τὰ δοκοῦντά τε αὐτῷ λέγει, καὶ δι᾽ ἐπιχειρημάτων ἀκριβεστάτων, καὶ οἷς οὐχ οἷοί τέ εἰσιν οἱ πολλοὶ παρακολουθῆσαι. ἐν δὲ τοῖς διαλογικοῖς, ἅτε πρὸς κοινὴν καὶ τὴν τῶν πολλῶν ὠφέλειαν γεγραμμένοις, τὰ δοκοῦντα αὐτῷ λέγει, ἀλλ᾽ οὐ δι᾽ ἀποδεικτικῶν ἐπιχειρημάτων, ἀλλὰ δι᾽ ἁπλουστέρων, καὶ οἷς οἷοί τέ εἰσιν οἱ πολλοὶ παρακολουθεῖν. Haec ita latine conuerti, quo etiam graece nescientes intelligant. Dialogica ab Autoprosopis differunt plurimum. in Autoprosopis enim, ut qui cum legitimis auditoribus sermonem habeat, quae ipsi uidentur docet argumẽtis certissimis, quaeq. nequeat multitudo assequi: in Dialogicis uero, ut qui ad communem multitudinis utilitatem conscripti sint, quae ipsi uidentur docet non argumentis demonstratiuis, sed simplicioribus, quaeq. possit multitudo assequi. non loco, quod alij falso credunt, Exotericos ab Acroamaticis distinguit, sed argumentorum generibus. certe enim aliud est demonstratio, aliud Syllogismus Dialecticus. quod si, ut tradit Ammonius, Acroamatici libri demonstrationes, Exoterici Dialecticos habent Syllogismos, quae argumentationes genere ipso diuersae sunt, uel Acroamaticos ab Exotericis genere disiungi, uel demõstrationis & Dialectici Syllogismi tolli discrimen, profecto rectũ est.

est. Non dubium est autem, quin, qui habentur de Sapientia libri, etiam qui sunt de rerum natura, & rebus ciuilibus, cuncti sint demonstratiue & ad scientiam conscripti accommodate. id restat igitur, ut Exotericos, non demonstratiue, sed Dialectice, ad uulgi opinionem confecerit Aristoteles. in quo nostri cũ graecis pugnant acriter. negat hoc enim Genesius, affirmat contra Ammonius: cui quidem assentiendũ arbitror. Iidem sunt enim Exoterici & Dialogici. Dialogos uero scripsisse Aristotelem, in quibus argumentis probabilibus fere usus fuerit, planum ex Cicerone & aliis feci antea. Sed quominus idem faciam ex Basilio, ne nunc quidem res ulla impedit. nam & is de Dialogis Theophrasti simul & Aristotelis cum Diodoro ad quem scribebat per epistolam egit his uerbis: τῶν ἔξωθεν φιλοσόφων οἱ τοὺς διαλόγους συγγράψαντες, ἀριστοτέλης μὲν καὶ θεόφρασος, εὐθὺς αὐτῶν ἥψαντο τῶν πραγμάτων, διὰ τὸ συνειδέναι ἑαυτοῖς τῶν πλατωνικῶν χαρίτων τὴν ἔνδειαν. qui Dialogos, inquit, conscripserunt externi philosophi, Aristoteles & Theophrastus, quod se scirent esse inopes Platonicae uenustatis, continuo res ipsas adoriebantur. Dialogos ergo scripsit Aristoteles, quod multi confitentur: quorum unus est in ore antiquis maxime, is, qui Eudemus uel de Anima inscriptus, Eudemi Cyprij, Aristotelis condiscipuli in acie ad Syracusas occisi, siue mortem siue animum celebrabat. est item alter, Corinthius nomine, de quo in Sophista Themistius; sed hic longe minus uulgo notus quam superior. cuius argumentum quale fuerit, nondum etiam certum habeo. De optimo uitae genere in eo disputari, si coniectura capienda sit ex re ipsa, equidem suspicarer. Legerat enim ruri in agro Corinthio Platonis Gorgiam nescio quis agricola. is lecto libro, incensus philosophiae studio uidelicet, Athenas relictis rebus profectus, a Platone in disciplinam recipi uoluit. quod egregie factum, cum admiraretur Aristoteles, & maximi aestimaret, laudibus ornauit rusticũ hominem, scripto in eum sermone, quem ab agro, ubi uitam ille tolerauerat, Corinthium nominauit. Res igitur satis indicat, sic agricolam a Sole & puluere ad umbratilem uitam in otio trãsiisse, quasi si tempestate turbida imminente peritus gubernator nauem ex alto ac fluctibus in tranquillo & tuto portu saluam collocasset. dedidit ergo se se Corinthius agricultione deserta totum

philoso-

philoſophiae ſtudio, hoc eſt, rerum contemplationi, in qua qui uiuit, bene beateq. uiuit, atque optimo uitae genere perfruitur. De quo uitae genere in Exotericis diſſeruiſſe Ariſtotelẽ, in prooemio ſeptimi Politicorum teſtificatur illud cum ait: νομίσαντας οὖν ἱκανῶς πολλὰ λέγεσθαι καὶ τῶν ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις περὶ τῆς ἀρίστης ζωῆς, καὶ νῦν χρηστέον αὐτοῖς. uerum haec eſto coniectura probabilis, cui non ante aſſentiar, quam dialogum Ariſtotelis, qui mihi fidem plane faciat, inſpexero. Non receſſit a doctore ſuo Ioannes Philoponus, de ingenio cuius & doctrina in hiſtoriis a Calliſti filio Nicephoro multa referuntur. Philoponus igitur magiſtri opinionẽ retinuit: quod ex illius uerbis, quae ſunt in commentario in primum librum de Anima, plane oſtenditur. caput enim illud exponens, in quo eos redarguit Ariſtoteles, quibus anima eſſe harmonia uidebatur, & Exotericos eſſe libros pro certo affirmat, & in eorum numero Dialogos, quorum unus ſit Eudemus, reponit; addita etiam cauſſa, quid ſit quamobrem iſto nomine uocentur. haec igitur dicit cum docet οἱ ἐν κοινῷ λόγοι qui ſint apud Ariſtotelem: λέγοι δ' ἂν ἢ τὰς ἀγράφους αὐτοῦ συνουσίας πρὸς τοὺς ἑτέρους, ἢ τὰ ἐξωτερικὰ συγγράμματα, ὧν εἰσὶ καὶ οἱ διάλογοι, ὧν ὁ Εὔδημος. ἅπερ διὰ τοῦτο ἐξωτερικὰ κέκληται, ὅτι οὐ πρὸς τοὺς γνησίους ἀκροατὰς ἐγράφη, ἀλλ' εἰς τὴν κοινὴν καὶ τὴν τῶν πολλῶν ὠφέλειαν. Poſſit etiam dicere, inquit, aut inſcriptas ipſius collocutiones cum familiaribus, aut Exotericos libros, ex quibus Dialogi ſunt, ex quibus eſt Eudemus: quae ipſa ob hoc Exoterica uocata ſunt, quod non ad legitimos auditores ſcripta ſunt, ſed ad communẽ & multorum utilitatem. In commentario etiam quarti libri de rerum natura, rationes exotericas, quibus exquirens quid ſit tẽpus Ariſtoteles, initio quaeſtionis utitur, Philoponus idem recoactus patefecit. ita, ut iis non modo libros, quod iam omnes ſciunt, uerum etiam argumenta, quod adhuc animaduertũt pauci, comprehendi concludique uelit hoc pacto: ἐξωτερικοὺς λόγους φησὶ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ἀκροαματικῶν καὶ ἀποδεικτικῶν, τοὺς ἐξ ἐνδόξων καὶ πιθανῶν ὡρμημένους. εἴρηται δὲ ἐν κατηγορίαις ὅτι ἐξωτερικοὶ λόγοι εἰσὶν οἱ μὴ ἀποδεικτικοί, μηδὲ πρὸς τοὺς γνησίους τῶν ἀκροατῶν εἰρημένοι, ἀλλὰ πρὸς τοὺς πολλοὺς ἐκ πιθανῶν ὡρμημένοι. Conuertamus haec quoque, ab iis, qui graece neſciunt, paruo labore gratiam inituri: Exotericas orationes dicit, ad diſcrimen acroamaticarũ

& demon-

& demonstratiuarum, ex probabilibus & persuadibilibus profectas. dictum est autem in categorijs exotericas rationes neq. demonstratiuas, neque ad legitimos auditores dictas fuisse, sed ad multitudinem ex persuadibilibus profectas. Et hic quidem locus magis ad argumenta, quam ad libros pertinet. id enim requirunt uerba, quae ex Aristotele Philoponus interpretatur. Accipi tamen etiam de libris potest. λόγος enim uox ab utroq. horum usurpata alias libros, alias syllogismos significat: ipseq. ad ea refert, quae de libris Ammonius uel ex Ammonio idem ipse Philoponus commemorauerunt. quare nihil dubitãdum quin libros uelit complecti. tria uero ex his licet colligi. primum, exotericas orationes confici ex probabilibus: alterum, illas neque demonstratiuas esse, neque ueris & legitimis auditoribus tradi: tertium, constare ex ijs quae ad persuadendum multitudinem sunt accommodata. quibus de singulis ex Aristotele manifestius alibi dicetur. Neque uero Simplicius a maioribus suis desciuit. nam hic cetero qui copiosus interpres, etsi in commentario ad categorias dialogicos libros tantummodo nominet, tamen in prooemio in physica, Dialogicis exotericos, de quibus antea tacuerat, iungit hoc pacto: διχῆ γὰρ διῃρημένων αὐτοῦ τῶν συγγραμμάτων εἴς τε τὰ ἐξωτερικὰ, οἷα τὰ ἱστορικὰ, καὶ τὰ διαλογικὰ, καὶ ὅλως τὰ μὴ ἄκρας ἀκριβείας φροντίζοντα, καὶ εἰς τὰ ἀκροαματικὰ ὧν, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ πραγματεία. transferamus etiam haec tenendi instituti caussa, & simul quia Hermolaus Barbarus eadem parum bona fide conuertit. ergo in hanc ferme sententiam scriptum est: Libri autem eius duas in partes cum sint diuisi, tum in exotericos (quales sunt historici ac dialogici & uniuerse qui non summam diligentiam requirunt) tum etiam in Acroamaticos, in quibus liber hic continetur. Exotericorum uim in angustum ab alijs coactam dilatat Simplicius & ampliorem facit, qui quidem illam usque eo proferat, ut etiam historicos aliosq. libros praeter dialogos intra fines exotericorum concludat. In expositione autem libri eiusdem operis quarti, exoterica, quemadmodum a Philopono factum fuisse prius commemoraui, dicit argumenta esse communia, concludentia probabiliter, non quae demonstrandi uim habeant his uerbis: ἐξωτερικὰ γὰρ ἐστὶ τὰ κοινὰ καὶ δι' ἐνδόξων περαινόμενα, ἀλλὰ μὴ ἀποδεικτικὰ, μὴ γὰρ ἀκροαματικά. Et in primum De coelo idem Encyclia,

non alia esse quam exoterica tradidit, eaque differentijs quibus aliud ab alio genus internoscatur, ut ante, discernit, ita scribens: ἐγκύκλια δὲ φιλοσοφήματα καλεῖ τὰ κατὰ τάξιν ἀπ' ἀρχῆς πολλοῖς προστιθέμενα. ἅτινα καὶ ἐξωτερικὰ καλεῖν εἴωθεν. ὥσπερ ἀκροαματικὰ καὶ συνταγματικὰ τὰ σπουδαιότερα. Encyclia inquit, Philosophemata uocat, quae ordinatim a primo multis apponebantur, quae ipsa etiam exoterica solitus est appellare: quemadmodum acroamatica & syntagmatica accuratius conscripta opera. Et haec quidem hoc modo, quae attento animo legi ualde desidero. sunt enim uerba, quibus a Simplicio Exotericos dici asseuerant, libros qui sint extra rem propositam. contra quos agerem pluribus, si opus esse iudicarem. nam de huiusmodi re hoc quidem loco prorsus nihil scribi apparet. Quapropter fictam eorum opinionem Paullus Manutius in commentario epistolarum ad Atticum, quem in uulgus edet propediem, recte repudiauit: uir acerrimi & elegantissimi iudicij, qui Romanae laudem eloquētiae nobis ita refert hoc tempore, ut priscos illius auctores, quorum habentur in honore scripta, partim exaequet, partim uincat orationis genere ipso flexibili, nitido, & sine satietate dulci. Sed redeo ad institutum. praemonui ab initio, totum hoc, quidquid esset, de quo graecos insimularent, nostrorum hominum esse inuentum, graecos nihil eiusmodi litteris prodidisse. orationem igitur eandem etiam nunc repeto: hoc fidentius, quod perscriptis fere omnium uerbis, & unde sumpta sint locis demonstratis, ex quo quid quisq. graecorum uel dixerit, uel senserit, etiam semidoctis pateat, me nihil a uero alienum comminisci. operaepretium est autem audire, D. Thomas, si minus princeps & auctor, at explicator certe ac propagator huius sententiae, quae loquatur. Dicit enim in extremo commentario primi De moribus ad Nicomachum: Exteriores sermones uocantur, qui sunt extra propositam scientiam. & in eiusdem operis libro sexto, cum effectionem ab actione distinguit, Et his, inquit, possumus assentire per rationes exteriores, id est, per ea quae determinata sunt extra istam scientiam, scilicet in nono Metaphysicae. Arriserunt ista D. Thomae aliquandiu: sed is, ut Simplicium e graeco uersum uidit, homo non minus iudicio quam sanctitate ornatissimus, quem adamauerat errorem adolescens, eundem senex ueri caussa libenter abiecit.

Paullus Manutius in Comm.° ad Atticum.

Contra refert. D. Th. [illegible]

abiecit. ergo in commentario primi De caelo, quem nemo non approbat, & in caelum fert laudibus, ut alia pleraque ſic & hoc ex graecis Simplicij ita expreſsit. Apud Philoſophos erant duo genera dogmatum. quaedam enim erant quae a principio ſecundum ordinem doctrinae multitudini apponebantur: quae quidem uocabantur Encyclia. quaedam erant magis ſubtilia, quae proponebantur auditoribus iam prouectis, quae uocabantur ſyntagmatica uel acroamatica. Ex quo, poſitis duobus dogmatum generibus, ea ſi litteris conſignata fuerint, quin librorum duo itidem genera pariant, quod tantopere quaeritur, effici minime dubito. iam uero, qui dat Acroamaticos, quamobrem exotericos idem concedat, cauſſam profecto habet & ueram & grauem. Huc accedit, quod Encyclij, de quibus in extremo plura, ijdem ſunt cum Exotericis auctore Simplicio. itaque ſi dat Encyclios, ne neget nobis Exotericos. Supereſt etiã unus de graecis Euſtratius, ne quem peregrinum his de rebus qui ſcripſerit aliquid praetermittam. hic igitur primi de moribus exponens locum, in quo appellãtur Exoterici, docet librorum Ariſtotelis fuiſſe duplex genus: unum Acroamaticum inſcriptum, ipſius auditoribus non per alium quempiam, ſed per ipſum Ariſtotelem explicatum: alterum Exotericum, quod ideo ſic nominauit, quoniam id ad eos, qui extra numerum diſcipulorum eſſent, rogatus miſerat. De quibus haec ſcribit: ταῦτα ἢ ἐξωτερικὰ, διότι τούτων ἕκαστον πρός τινὰ ζητήσαντα γέγραπται ἔξο τῆς κοινῆς ἀκροάσεως. haec uero, inquit, Exoterica nominantur, quod horum unumquodq. ad quempiam qui aliquid quaeſiuit conſcriptum eſt, extra communem auditionem. conuenit Euſtratio cum alijs, librorum genus quod Ariſtoteles confecerit, Exotericum exſtitiſſe. in eo diſsidet, quod illi Exotericos dici opinantur, ob eam rem, quod ad multorum utilitatẽ & ſcripti & editi ſint ab auctore. hic uero, quoniam ad aliquem unum, qui non inter diſcipulos numeraretur, eos proprie miſerit. quin idem etiam in ſua ſententia incertus animi uacillat. Exotericos enim in ſexto De moribus, ſermones eſſe ſtatuit, quos expers logicae facultatis uulgus in ore habeat: quod haud ſcio an praeter Euſtratium alius quiſpiã ſenſerit. ſunt enim haec ipſa illius: ἐξωτερικοὺς δ᾽ ὀνομάζει λόγους, οὓς ἔξω τῆς λογικῆς παραδόσεως κοινῶς τὰ πλήθη φοισὶ. quod uero ait ſolitum Ari-

ſtotelem, quae ſcripſerat diſcipulis ipſum explicare, & libros interpretari, ne non ſit fictum ualde uereor. nec enim, quod ſciam, alij conſuetudinis huiuſmodi meminerunt. Sed Euſtratium, unaq. cum eo antiquos, de quibus ſatis dictum arbitror, dimitto. Venio ad recentes ac nouitios: quorũ opiniones praeterire ab initio decreueram. in quo ne ſtarem cauſſa me una atque altera, ſane probabilis, impulit. ſunt enim ſcriptores duo in primis nobiles; uterque autem cur ita ſentiat etiam cauſſas offert ſeparatim, ex Ariſtotele unus, alter ex Platone, quorum auctoritatem pro mea in uiros ſumme ſapientes obſeruantia maximi aeſtimo. Ex ijs prior igitur Exotericos librorum genus quoddam tradit fuiſſe, quod ad illos proprie ſcriberetur, qui omnibus artibus ac ſcientijs uellent erudiri. eruditionem uero ait multarum rerum eſſe cognitionem ex cauſſis uniuerſalioribus nullo ordine comparatam. παιδείαν putat eam in primo De partibus Animalium ab Ariſtotele nominari. addit porro eruditionis iſtius gratia, conſcripta fuiſſe ab eodem Problemata, & neſcio quae moralia. Acroamaticos uero genus alterum ad illos miſſum cenſet, qui proximas rerum cauſſas diſcere ordinatim concupiſcunt. quo in genere de Phyſicis rebus uolumina, quae exſtant, ab illo omnia collocantur. Quod dicit igitur, libros exotericos ad eruditionem ualuiſſe, id totum incertum atque obſcurum eſt. neque enim ita ſe rem habere planum facit ratione ulla, aut argumento, quodque probare debet ut dubium, ſuo quodam iure ſibi ſumit pro conceſſo, ac plane ponit, non demonſtrat. Neque uero iſte auctor nouae, uetuſtam opinionem a qua diſcrepat, ſignis aut coniecturis redarguit: ut antiquiori, quae ſcriptis multorum tamquam tabulis teſtatior eſt, longe praeſtet fidem habere, quam nouam ſine approbatione ſequi. Ex qua ne hoc quidem poteſt perſpici, quidnam cauſſae ſit, quamobrem hi libri ab Ariſtotele inſcripti fuerint Exoterici: quod tamen ut pateret, ſtudioſe curauit antiquitas. De eruditione uero, quae idem retulit, ex commentarijs interpretum, maximam partem excerpta ſunt. primum enim, quod eam dicit, multarum rerum eſſe notitiam, id ab Euſtratio eſt, qui πολυπειρίαν ἐν πράγμασιν, hoc eſt, magnum uſum in rebus, expoſuit. deinde quod cognitionem ex cauſſis uniuerſalioribus eandẽ oriri ſcribit, ſane in eo Leonicum imitatur,

qui

qui multo ante ex caussis remotioribus cognitionem istam proficisci dixerat. postremo quam hic inordinatam, Leonicus confusam rei cognitionem appellauit. mihi autem dubium non est, quin Ephesium sequi ducem uterque in animo habuerit. hic enim scientiam ab eruditione primum secernit. dein sic eam definit, ut sit cognitio certissima. ex quo eruditionem, quae distat a scientia, confusam & inordinatam esse cognitionem ueluti ex cōtrario describunt. illa etiam hoc eodem e fonte deriuant, ab erudito rem ex caussa cognosci. eruditus est enim in geometricis, si Ephesio interpretanti credimus, is, qui geometricas quaestiones aliquot cognoscit ex principiis geometricis. quod si principia geometrica caussae sunt geometricae, eruditum in geometricis oportet quaestiones aliquot geometricas, ex caussis item geometricis cognoscere. pleraque hic igitur haurit ex commentarijs, ut paullo ante dixi. nam ab Aristotele nomen παιδείας solummodo, ne id quidem plene, sed praecise accipit. est enim apud illum παιδεία minimum duplex; altera, quam hoc totum ὅλως παιδείαν, ut in primo De animalium partibus, aut περὶ πᾶν παιδείαν, ut in primo De Moribus, hoc est omnium rerum eruditionem, uocat, altera, quae iisdem in locis παιδεία, idest eruditio dicitur. at uero hic noster, cum primum genus intelligi uellet, tamen secundi nomine illud perperam nobis significat. cui peccato, quod ipsius erat proprium, cum multis commune aliud imprudens adiecit. confudit enim cum scientia eruditionem, contra quam fecerit Aristoteles. si enim, ut ait, eruditus, qua eruditus est, rem ex causa cognoscit, certe eruditus qua eruditus, sciat necesse est; si modo rem ex caussa cognoscere; id ipsum omnino est, quod scire. Ad hoc respōdebit opinor, ab erudito rem cognosci ex caussa uniuersaliori & longinqua: quae cognitio non sit proprie sciētia. quapropter non sciri quidpiam proprie ab erudito. quae excusatio ut accipiatur, minime tamen dubitationem tollit. nihilo deterius enim hac concessa, manet illud, eruditum scire, quod sententiae Aristotelis repugnare admonui. hoc uero culpae genus, eo magis uitare nos oportet, quo minus ueniae datur iis, qui in quem errorem incidisse alios demonstrarint, in eundem ipsi per incuriam delabuntur. Quapropter hac de re quod alii non potuerunt, Aristotelis & uerba & sensus maxime, pro meis uiribus,

ribus,

quid eruditio apud Ephesium.

ribus, ut potero exprimam diligenter. Quid igitur sit Paedia, quam eruditionem uocarunt, primum dicam, deinde quot eius sint partes, postremo quàm sit ad disciplinas utilis adiiciam. nec reticebo illud in praesentia, scripsisse Aristotelem de Paedia separatim; nesciri autem, quoniam liber non exstat, quid ille sibi uoluerit. tractauisse etiam Theophrastum genus idem argumenti, quo in opere de uirtutibus egit, quantum quidem ex inscriptione licet animaduertere. cuius consilium, ut non improbamus, quia uerum est, ita quod a nostro instituto alienum est, minime sequimur. Commune nomen est aliis rebus Paedia non uirtutis proprium, cui communis item notio subest, quam initio libri de partibus Animalium Aristoteles uel ex coniugatis, uel ex habitu & eo q habitũ habet (talia sunt enim παιδεία & πεπαιδευμένος, hoc est, paedia & paedio praeditus) descriptã hoc pacto reliquit: Paedia est eius qui paediam habet. is autem qui paediam habet, potest apposite iudicare quid recte aut non recte aut eo qui docet explicetur. quapropter Paedia est potentia, siue facultas apte iudicandi quid recte aut non recte exponatur a docente. collocat paediam in potentia, uelut in genere. si enim qui paediam habet, potest, ex eo paediam esse potentiam uerius inferas, quam quomodo ex Auerrore Suessanus, cognitionem: siquidem cognitio actus est quidam, non potentia. at Aristoteles paediam eãdem, habitum etiam appellat, cum in primis uerbis ait, duos esse habitus, ex quibus alter sit paedia, alter autem scientia. Iudicare autem apposite, quod in definitione ponitur, id facultatis officium, siue usum mauis, ostendit. etenim paedia est potentia, omnis autem potentia est propter aliquem usum, cuius etiam gratia comparatur. Videndi facultas uerbi caussa, tribuitur animalibus a natura, ut uideant. ergo facultatis uidendi officium & usus, est uidere. eodem modo facultatis texendi officium est, texere; item ut aedificandi aedificare; saltandi pariter saltare. suum est enim unicuique facultati officium. ita fit, quoniam paedia est facultas, ut eius proprium officium sit, apte iudicare. qua uero ad extremum additur, quid recte aut non recte dicat, is qui docet, id attento animo considerari oportebit. alius est enim qui iudicat, aljus contra qui iudicatur. prior est paedia praeditus tãtummodo. at posterior is est qui dicit ac docet. qui docet autem

sine

ſine dubio doctor eſt . ergo paedia praeditus, ut idem ſit auditor, idemque diſcipulus, rationi ualde conſentaneum uidetur. Hoc igitur maxime modo paedia uniuerſe definitur. uere autem ita definiri, ex illius partibus, approbatur. pars eſt enim praedictae eruditionis, omnino eruditus, & aliqua in re eruditus. id ex eo liquet, quod in partem utramq. propoſita deſcriptio uere conuenit. nam & qui omnino eruditus eſt, & qui aliqua in re eſt eruditus, poteſt apte iudicare, quid recte aut non recte dicat is, qui docet aliquid, quamquam alio modo. etenim omnino eruditus, omnibus in rebus hoc ipſo munere poteſt fungi, numero unus. at aliqua in re eruditus, certa de re tantummodo iudicat, illa uidelicet una, in qua eſt eruditus. quamobrem perſpicue patet, omnino eruditum, ab eo, qui ſit aliqua in re eruditus, ſubiecta re ſolummodo diſtingui: quod hic de rebus omnibus, ille de una re aliqua iudicandi habet facultatem. ſuperior haec autem oratio, paediam triplicem nobis patefacit. primo generalē unā, quae eſt facultas apte iudicandi, quid bene aut non bene dicat, is qui docet. deinde duas huius ſpecies, quarum altera eſt eruditio rerum omnium: ſic enim uertitur, ἡ περὶ πᾶν παιδεία, uel, ἡ ὅλως παιδεία: quam ſpectarunt ſolam nonnulli. poſtrema unius rei alicuius eruditio, ut animalium naturae, at actionum humanarum. ad hos autem poſteriores eruditos, miſiſſe Ariſtotelem libros Acroamaticos, non exotericos, ut aiunt, plane ueluti oculis cernimus. eruditis enim in hiſtoria animalium, libri de Animalium Partibus, rerum autem humanarum peritis, libri De moribus ad Nicomachum ſcribuntur: qui cum iſtorum etiam conceſſu ſint omnes aeque Acroamatici, fatendum certe eſt, ad eos auditores, qui definiti generis rerum eruditionem ſiue paediam habeant, mihi ab Ariſtotele Acroamaticos iis porro qui ſunt omnino eruditi, quos idem libros conſcripſerit, ex hiſtoria nondum etiam exploratum eſt. coniicio tamen eiuſmodi auditores idoneos eſſe ad eam ſcientiam, quae rerum omnium cauſſas conſiderat. illam uero libris de Sapientia, qui τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ inſcribuntur, ab eo tradi in dubium uere nemo reuocauerit. Quocirca iis qui omni in re ſunt eruditi, libros τῶν μετὰ τὰ φυσικά, in quibus rerum omnium cauſſae tradūtur, proprie aſſignari oportere licet exiſtimare. Hactenus igitur quid ſit generalis paedia,

quotque

quotque sint eius partes, tum quomodo hae & ab ea & inter se differant, satis dictum est. Nunc quam ad rem sit utilis paedia restat ut persequar. Sed hoc non apte fiet ad docendum, antequam patuerit, qualis paedia sit uel habitus uel facultas. iamdudum enim, illam esse utrumque praemonui. Qualis habitus autem sit ac facultas paedia, ipsius officium atque usus recte ostẽdit. prior est enim officii (actum quem uocant sic appello) quam facultatis cognitio, ea re, quod ex hoc illa cognoscitur, non e cõtrario. Est igitur paediae, ut dixi prius, officium, recte iudicare. quinque autem sunt quibus id muneris attribuitur. primũ, cognitio. deinde, uirtus. post eam, scientia. exinde, ars. postremo, experientia. Ac de cognitione in primo ad Nicomachũ diserte scribuntur haec: ἕκαστος γὰρ κρινεῖ καλῶς ἃ γινώσκει: unusquisque, inquit, ea recte iudicat, quae cognoscit. De uirtute uero quae sequitur proxime; illa sunt in eiusdem operis libro eodem, de honestis actionibus: εἴπερ καλῶς κρίνει περὶ αὐτῶν ὁ σπουδαῖος. κρινεῖ δ' ὡς εἴπομεν: hoc est, si modo de iis [honestis actionibus] bonus uir recte iudicat. iudicat autem, quemadmodum diximus. item in tertio ita scriptum est, ὁ σπουδαῖος γὰρ ἕκαστα κρίνει ὀρθῶς, hoc est, bonus uir, singula recte iudicat. in tertio quoque ad Eudemum ita locus hic legitur: κρίνει δὲ περὶ τὰ ἕκαστα ἀρετὴ τὸ μεῖζον καὶ τὸ ἔλαττον ὀρθῶς: quod est, in singulis bonis, quod maius aut minus est, uirtus recte iudicat. Conuenire hoc praeterea muneris etiam sciẽtiae, docent tertij Politicorum uerba haec: ἀποδίδομεν δὲ τὸ κρίνειν οὐδὲν ἧττον τοῖς πεπαιδευμένοις ἢ τοῖς εἰδόσιν. Iudicare, inquit, paedia praeditis nihilo minus, quam iis qui sciunt, assignamus. Quod idẽ Plato uidetur in Lachete sub persona Socratis sensisse, cum eum hoc modo loquentem facit: ἐπιστήμῃ γὰρ οἶμαι δεῖ κρίνεσθαι. ἀλλ' οὐ πλήθει τὸ μέλλον καλῶς κρίνεσθαι, id est, oportere iudicari a scientia opinor, non a multitudine, quod recte iudicandum est. Sed hic tamen locus, ut ex aliis uerbis quae leguntur ibidem liquet, simul & ad paediam & ad artem potest referri. De qua arte in tertio Politicorum ista planissime dicuntur: δόξειεν ἂν τοῦ αὐτοῦ εἶναι τὸ κρίναι τίς ὀρθῶς ἰάτρευκεν, οὗπερ καὶ τὸ ἰατρεῦσαι καὶ ποιῆσαι ὑγιᾶ τὸν κάμνοντα τῆς νόσου παρούσης. οὗτος δ' ἐστὶν ἰατρός. ὁμοίως δὲ τοῦτο καὶ περὶ τὰς ἄλλας ἐμπειρίας καὶ τέχνας. Videatur, inquit, eiusdem esse, iudicare, num quis recte curauerit, cuius & curare, &

re, & aegrotantem ob praesentem morbum, sanum facere. hic autem est medicus. consimiliter autem se res haec habet in alijs cum experientijs, tum artibus. non solum artē igitut, ex eo quod proxime supra posui, sed experientiam quoque fungi officio iudicādi satis constat. de qua in Decimo ad Nicomachum sic est: οἱ γὰρ ἔμπειροι περὶ ἕκαστα κρίνουσιν ὀρθῶς τὰ ἔργα. quod est. experientes enim singularum rerum, recte opera iudicant. atque hi omnes loci sunt, qui recte iudicandi munus, cognitioni, uirtuti, sciētiae, arti, experientiae, tribui ab Aristotele, id quod ab initio proposui, planum faciunt. de quibus singulis, cur deinceps agatur, nihil necesse est. satis nāque fuerit ad id quod spectamus, harum rerum duas, aut etiam tres, de quibus uerba fiant, ex omni numero seligere. apparet quidem certe paediam ex ijs unā esse oportere. illius enim officium est recte iudicare. recte iudicandi autem officium, uti docui, est uel cognitionis, uel uirtutis, uel scientiae & artis, uel experientiae. ex quo paediam unum aliquod horum esse prorsus necesse est. de quibus sigillatim disserere, non sane est cur suscipiatur labor. Si enim ea sit uel scientia, uel ars, eadē una erit item uirtus simul & cognitio. est enim utraque habitus mentis optimus. hic autem habitus, mentis est uirtus. etiam utraque cognitio quaedam est. nam ambae cur sit & caussam cognoscunt. id in scientia manifesto apparet; cum quidem scire ipsum sit ex caussa rem cognoscere. at in arte pro certo idem poni ab Aristotele, paullo post elucebit. Ad haec ars omnis etiam scientia est. est enim habitus, qui cur sit & caussam cognoscit. omnis autem habitus qui cur sit & caussam nouit scientia est. itaque ars scientia est. locus est in primo De sapientia, qui ea quae dico sic approbet: τόγε εἰδέναι καὶ τὸ ἐπαΐειν τῇ τέχνῃ τῆς ἐμπειρίας ὑπάρχειν οἰόμεθα μᾶλλον. Scire & intelligere, inquit, magis inesse arti quam experientiae arbitramur. cuius rei rationes has illico suggerit: τοῦτο δὲ ὅτι οἱ μὲν αἰτίαν ἴσασιν, οἱ δ' οὔ. οἱ μὲν γὰρ ἔμπειροι τὸ ὅτι μὲν ἴσασι. διότι δ' οὐκ ἴσασιν. οἱ δὲ τὸ διότι καὶ τὴν αἰτίαν γνωρίζουσι. Hoc autem, inquit, ideo fit, quod hi caussam sciunt, illi uero non. experientes enim rem esse sciunt; cur autem sit, nesciunt. illi uero cur sit & caussam cognoscunt. Est igitur, quantum licet ex his intelligi, ars ac scientia, simul & uirtus & cognitio, quod ut docerem proposueram. Experientia

quoque eſt, etiam ſi non ſimiliter ut ſuperiora, cognitio. quam rem uerba ex prooemio librorum De Sapientia ſatis ſuperque ſic declarant: ἡ μὲν ἐμπειρία τῶν καθ' ἕκαστον ἐστὶ γνῶσις. ἡ δὲ τέχνη, τῶν καθόλου. Experientia, inquit, eſt cognitio ſingularium, Ars uero, uniuerſalium. Quapropter ſi quis Paediam eſſe aut artē aut ſciē-tiam oſtendat, is illam eſſe tum uirtutem tum notitiam una comprobabit. Sin quis paediam non eſſe ſcientiam demonſtret, hic paediam nec artem eſſe nec uirtutem mentis eadem uia uicerit. Eſt ne igitur paedia, ſcientia & ars, an potius experientia? his de tribus ſcilicet unum aliquid uidetur. Paedia enim recte iudicat. recte uero in primis iudicat, aut ſcientia & ars, aut experientia. quare conſentaneum eſt, ut ad harum unam paedia referatur. at enim Paedia non eſt ſcientia: nec enim haec eſt ſine ueri perquiſitione: ſi modo uerum eſt totidem ſciri, quot ea ſunt, quae quaerantur. e contrario Paedia ueritatem minime inueſtigat. docent hoc illa ex primo De Animalium partibus: πεπαιδευμένος ἀποδέχεται τὸν τρόπον τῶν εἰρημένων χωρὶς τοῦ πῶς ἔχει τ' ἀληθές, εἴτε οὕτως, εἴτε ἄλλως. quae ſic fere conuerti: Paedia praeditus explicandi rationem approbat, ueritatis inquiſitione remota, ſiue ſic, ſiue alio modo ſe res habeat. itaque ut Paediae ſcientiam inſeras non eſt ut poſſit fieri. Item, ſcientia non eſt in diſcente, antequam is, qui diſcit, eam a doctore accipiat. atqui Paediam in audiente diſcipulo, prius quam is a docente ſcientiam accipiat, tum in primo De Moribus, tum in primo De Animalium Partibus Ariſtoteles requirit. quamobrem Paedia perſpicue ſcientia nulla eſt. poſtremo dubitationem ipſe in operis initio, quod eſt De Animalium Partibus, omnem omnino tollit. cenſet enim in omni contemplatione ac docendi uia ſpecies duas habitus apparere, quorum alterum rei ſcientiam, alterum ueluti paediam appellare bene habeat. quo loco cum duas eſſe ſpecies habitus ponat: duae autem ſpecies, ideo duae ſunt, quia differentiis minimum duabus diſcernuntur: ſine dubio paediam a ſcientia differentijs uel duabus uel etiam pluribus diſtingui oportet. Quemadmodum autem ſi quis animal duas in partes diſtribuat, ut rationis una ſit expers, altera particeps, recte idem dixerit, animalis partem quae ſit rationis expers, non eam eſſe rationis participem, contra uero quae ſit rationis particeps, eandem rationis eſſe expertem, ue-

re

re negauerit: ita cum duae ſint habitus ſpecies, ſcientia & Paedia, ex his duabus alteram ineſſe alteri, hic ipſe nequaquam conceſſerit: particulam autem eius operis, quod antea commemoraui, quamquam in promptu ſita erat, non alienum tamen duxi adſcribere: quo minori quiuis labore, de Ariſtotelis ſenſu, lectis illius uerbis, poſſet exiſtimare. illa uero ſunt huiuſmodi: περὶ πᾶσαν θεωρίαν καὶ μέθοδον, ὁμοίως ταπεινοτέραν τε καὶ τιμιωτέραν δύο φαίνονται τρόποι τῆς ἕξεως εἶναι. ὧν τὴν μὲν ἐπιστήμην τοῦ πράγματος, καλῶς ἔχει προσαγορεύειν τὴν δ' οἷον παιδείαν τινά. Vt autem hic Paediam a ſcientia, ſic a paedia praedito, eum qui ſcientiam habeat, in tertio De Republica diſiunxit, cuius loci uerba ad faciendam fidem iterum ſubijciam: ἀποδίδομεν δὲ, inquit, τὸ κρίνειν οὐδὲν ἧττον τοῖς πεπαιδευμένοις ἢ τοῖς εἰδόσιν: hoc eſt, Iudicare nihilominus paediam habentibus, quam ijs qui ſciunt attribuimus. Quas ob res paediam non eſſe ſcientiam ſatis iam patere arbitror. ex quo, ut ne ars quidem ſit, perſpicue ſequitur. ars enim, ut ante docui, quia cauſſas cognoſcit, eſt ſcientia. Paedia autem non eſt ſcientia. ita fit ut non ſit ars Paedia. quod ſi Paedia nec ars eſt, nec ſcientia, reſtat ut ea ſit experientia: quandoquidem de tribus unā hanc numerauimus. cum his etiam eorum congruit opinio, qui Ariſtotelem in primo De Moribus ad Nicomachum paedia praeditum auditorem oppoſuiſſe imperito contrarie prodiderūt. opponitur autem imperito contrarie peritus. quamobrem ut paedia praeditus ille ſit quem peritum dicimus, non male colligunt. Graecus quoque incerto nomine operis eiuſdem interpres, τὸν πεπαιδευμένον quem paedia praeditum ſaepe nomino, graece τὸν πεῖραν λαβόντα, quod a ſuperiore ſententia non abhorret, & τὸν πεῖραν εἰδότα pro eodem expoſuit. Theodorus praeterea huc intendiſſe animum poteſt uideri, cum paediam quae ab Ariſtotele uocatur, peritiam ipſe in Latinum conuerterit. Et haec quidem omnia, qualis paedia ſit habitus, aperiunt. quid ea porro ad ſcientias & artes praebeat utilitatis, deinceps nobis explicandum eſt. Scientia igitur & ars omnis fructum ex paedia capit duplicem. ab hac enim initia primo, deinde antecedentem notitiam illorum ſumit. haec eſt enim experientia: experiens autem & in rerum tractatione diutina exercitatus, collecta ad uſum principia, ſcientijs atque artibus cunctis ſuppeditat; ſimulque illa eſſe cog-

noſcit: quae duo exorſus a priore prius continuo pergam pluribus patefacere. Ex ſenſu igitur, quam a natura facultatem accepimus, nobis memoria ingeneratur. tum autem exſiſtit memoria in nobis, cum ſpeciem ac formam (phantaſma, hoc eſt, uiſum uocant) rei ſenſu perceptae, ſenſus communis, qui eſt in corde, cognoſcit ea condicione ut & olim perceptam, & ut imaginem. Sed ut dicere coeperam, ex ſenſu in nobis memoria gignitur. ex memoria autem eiuſdem rei repetita ſaepe & iterata, fit experientia. plures enim memoriae eiuſdem rei, ſunt una experientia. Ex hac denique experientia, fit uniuerſale: quod ipſum & artis eſt & ſcientiae principium. Dicit enim ipſe concludens Poſteriores Analyticos, quomodo quidem in antiquiſſimo libro perſcriptum legitur: ἐκ δ᾽ ἐμπειρίας, ἠρεμήσαντος τοῦ καθόλου ἐν τῇ ψυχῇ, τοῦ ἑνὸς παρὰ τὰ πολλὰ, ὃ ἂν ἐν ἅπασιν ᾖ ἐκείνοις τὸ αὐτὸ, τέχνης ἀρχὴ καὶ ἐπιστήμης. Ex quibus ab ea quam dixi experientia fieri uniuerſale, & id ipſum artis ac ſcientiae, quemadmodum ſupra poſui, principium eſſe, facillime poteſt perſpici. Quoniam autem dictum eſt, habere experientem collecta principia, quae artibus ac ſcientijs omnibus ſubminiſtret, ne quid commenticium attuliſſe exiſtimemur, age hoc quoque, adſcriptis ex primo Priorum Analyticorum ipſius uerbis, confirmemus. ait enim: τὰς μὲν ἀρχὰς τὰς περὶ ἕκαστον ἐμπειρίας ἐστὶ παραδοῦναι. λέγω δὲ, οἷον τὴν ἀστρολογικὴν μὲν ἐμπειρίαν, τῆς ἀστρολογικῆς ἐπιστήμης. ληφθέντων γὰρ ἱκανῶς τῶν φαινομένων, οὕτως εὑρέθησαν αἱ ἀστρολογικαὶ ἀποδείξεις. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ἄλλην ὁποιανοῦν ἔχει τέχνην τε καὶ ἐπιστήμην. Hic profecto aperte admodum, & ſine circuitione dicit ulla, rei uniuſcuiuſque principia tradi ab experientia. cuius quidem ſententiae, quo magis eam ante oculos nobis poneret, exemplo illuſtri explanationem attulit, cum ſubiecit ſtatim, Aſtrologicae experientiae officium eſt, Aſtrologicae ſcientiae ſuppeditare initia. ita uero ſe rem habere probat ex hiſtoria, collectis, inquit, quantum ſat erat apparentibus, aſtrologicae demonſtrationes: hoc pacto inuentae ſunt, priuato autem exemplo uſus, ne quis hac re falleretur, ad extremum addit, eodem etiam pacto ſe res habet in alia tum arte tum ſcientia qualicumque. Non ergo priuatam, ſed communem uiam & rationem hanc artibus & ſcientijs omnibus eſſe uult. Via uero eſt huiuſmodi: Experiens idemque uſu peritus, propria

rei

rei cuiusque principia colligit & comportat. collecta & comportata, Analytica scientia instructo eius ueluti minister offert. ille autem, ex propriis principiis, quae parata habet, propositiones ac demonstrationes uel ad artem uel ad scientiam conficit. atque haec ad omnes uia pertinet. Quemadmodum enim Astrologicae experientiae interest, initia deligere Astrologicae scientiae, ita & experientiae physicae, principia scientiae physicorum, & experientiae rerum ciuilium atque humanarum, ciuilis facultatis initia, proprie officium & munus est conquirere. quae res eodem modo se habet in alijs artibus ac scientiis omnibus. quod si uerum est: male Alexander. quas enim partes experientiae dedit Aristoteles, ut sola uniuscuiusque scientiae initia colligeret, has ipse doctore inuito & reclamante, ad scientiam quoque iterum & tertio paene per uim transtulit. habet enim in commentario sic: ἑκάστης ἐπιστήμης ἐστὶ τὰς ἰδίας ἀρχὰς, ἐξ ὧν αἱ προτάσεις τε καὶ συλλογισμοὶ, παρέχειν τε καὶ ἐκλέγειν. id est, Vniuscuiusque scientiae munus est, propria principia, ex quibus propositiones ac syllogismi fiunt, praebere atque deligere. & ab hoc loco non longe admodum, sed in eadem tamen expositione: τὰς προτάσεις, τὰς οἰκείας ἑκάστῃ ἐπιστήμῃ, τοῦ καθ' ἑκάστην ἐπιστήμονος ἐστὶν ἐκλέξαι ἐκλογῶν οἰκείων: propositiones, inquit, proprias unicuique scientiae, illius est, qui unamquamque scientiam habet, suis quasque delectibus eligere. atque in his quod erat experientiae proprium, scientiae bis attributum perspicue cernimus. in particula uero quam infra supponam communiter utrique datur idem muneris: τὸ μὲν οὖν ἐκλέγειν τίνα οἰκεῖα, καὶ τίνα μὴ, τῶν ὑποκειμένων ὅρων, τῶν περὶ ἕκαστον ἐπιστημόνων τε καὶ ἐμπείρων ἴδιον. hoc est, propositae igitur quaestionis terminorum, quae sint, quae ue non sint propria, eligere, scientis simul & experientis uniuscuiusque rei, officium proprium est. si est hic ut Alexander scientiam & experientiam diuersum quiddam opinetur, quod est experientiae proprium munus, auctore Aristotele, id cum scientia confuse communicat. Sin idem putat utramque, aliam atque aliam esse naturam ambarum non uidet. Verum digrediendi modum aliquãdo faciamus. Quoniam igitur Paedia est experientia, experientiae autem, sicuti docui, legere propria uniuscuiusque initia sciẽtiae, munus est, propterea Paediae hoc idem muneris debet assignait

Sri.

Sit ergo Paediae una haec utilitas: altera uero, quam dehinc persequar. Iam antea dictum est, ab Experientia rem esse cognosci. atqui rem esse principium est. itaque Paedia, quoniam quidem est experientia, principia cognoscit. haec quidem sunt Aristotelis: a quo in primo De Sapientia scriptum est: οἱ μὲν γὰρ ἔμπειροι, τὸ ὅτι μὲν ἴσασι. διότι δὲ οὐκ ἴσασι: Experientes, inquit, rem esse cognoscunt; cur sit, ignorant. & de Moribus ad Nicomachum in primo haec quoque reperiuntur: τὸ δ᾽ ὅτι, πρῶτον καὶ ἀρχή. quae sic reddas, Rem uero esse, primum ac principium est. atq. haec alio nomine praenotio, eademque antecedens cognitio principiorum dicitur, non autem, ut falso rentur quidam, quaestio an sit, aut illi quaestioni respondens scientiae species, demonstratione comparata. Nam de praenotione in initio primi Posteriorū Analyticorum graece sic est: διχῶς δ᾽ ἀναγκαῖον προγινώσκειν. τὰ μὲν γὰρ ὅτι ἔστι προυπολαμβάνειν ἀναγκαῖον· τὰ δὲ τί τὸ λεγόμενον ἐστὶ, ξυνιέναι δεῖ. τὰ δὲ ἄμφω. Duobus autem modis, inquit, praenoscere necessarium est. in alijs enim rem esse prius existimare necessarium. in alijs quid significet, quod dicitur intelligendum est. in aliis uero utrumque. & de eadem re, ubi de suis cuiusque artis ac sciētiae, principijs loquitur, infra planius. λέγω δ᾽ ἀρχὰς ἐν ἑκάστῳ γένει ταύτας, ἃς ὅτι ἐστὶ μὴ ἐνδέχεται δεῖξαι: dico autem, inquit, principia in unoquoque genere, haec, quae esse non contingit demonstrare. quibus e uestigio attexuit: ὅτι δ᾽ ἐστι τὰς μὲν ἀρχὰς ἀνάγκη λαμβάνειν τὰ δ᾽ ἄλλα δεικνῦναι: quod est, Esse autem principia necesse est sumere, alia uero demonstrare. ex quibus Paediae utilitas altera satis ostenditur. scientijs igitur atque artibus prodest illa dupliciter. primum, quod propria earum cognoscit principia. deinde, quod eadem illa delegit & utenda aliis praebeat: quod certe posterius sine priori minime potest effici. ideo quod ignotarum rerum delectum habet nemo. Quamquam autem uterque usus paediae, de quibus adhuc dictum est, in omnes propemodum disciplinas conuenit uniuerse: tenendum tamen est, suam esse cuiusque artis ac scientiae paediam, id quod antea praemonui. Quemadmodum enim est unius rei experientia, qualis eorum, qui uni generi dediti sunt, ita etiam paedia est unius rei; exempli caussa Animalium, & actionum humanarum. quarum alteram in illius scientiae discipulo, in qua caussas animalium expli-

cat, alteram in auditore ciuilis facultatis, quae libris De moribus ad Nicomachum traditur, Ariſtoteles, ut notum eſt. requirit: quo loco quaerat aliquis auditori ciuilis facultatis, quid paedia proſit actionum humanarum. Neque enim diſcipulum tali habitu praeditum eſſe oportere, fruſtra & ob rem nullam nos in primis Ariſtoteles docuit. An utroque modo prodeſt? certe. actionum enim humanarum paedia praeditus, & uniuerſales tenet actiones, quibus principijs ad ratiocinandum ciuilis facultas utitur, & eaſdem, principia item eſſe cognoſcit. Vniuerſales enim actiones fiunt ex paedia & experientia, una re uidelicet. experientia uero ex multis memorijs actionum ſingularum. plures autem memoriae ex actionibus ſingulis ſenſu olim perceptis gignuntur. quemadmodum autem hoc fiat, proxime pateſiet. Principio, conſueſcere idem eſſe, quod ſaepe & continenter facere, Ariſtotele auctore ponimus. certe enim de tritici farina quaerens quaedam in Problematis ita ſcribit: ἔθος ἐστὶ τὸ πολλάκις καὶ συνεχῶς ποιεῖν: conſueſcere, inquit, eſt ſaepe & continenter facere. & alijs locis pluribus nihil umquam mutauit. Vt in primo de Arte Rhetorica, de ijs quae fiunt ex conſuetudine, ἔθει δὲ, inquit, ὅσα διὰ τὸ πολλάκις πεποιηκέναι ποιοῦσι: id eſt, conſuetudine autem, ea quae, quia ſaepe fecerunt, faciunt. item in eodem, ἐστὶ δὲ ἡ μὲν φύσις, τοῦ ἀεὶ, τὸ δὲ ἔθος, τοῦ πολλάκις: eſt autem, inquit, natura, quod ſemper; conſuetudo eius quod ſaepe. De re eadē ſenſit idem etiam in libro De Memoria. Sed nihil praetermittere, commemorare omnia, minime quidem in praeſentia neceſſarium ducimus. qui aſſueſcit igitur actionibus humanis, quo ſibi uirtutes morales quaerat, idem agit ſaepius: qui agit idem ſaepius, actionem eandem ſaepe ſentit (eſt enim actio motus, qui ſenſum mouet) qui actionem eandem ſaepe ſentit, etiam ſaepe actionem eandem memoriae commendat: qui ſaepe actionē eandem memoria tenet, eiuſdem actionis capit experientiam. Denique ex eiuſdem actionis humanae experientia, mente concipitur uniuerſalis actio: quae & principium eſt rerum ſub actionem cadentium, & una etiam rationum earum, quibus ciuilis utitur facultas. Non hanc autem ſolum uim habet rerum humanarum peritus, ſed idem etiam principia cognoſcit. Experiens enim omnis & uſu doctus, rem eſſe nouit. atqui rem eſſe initium

est. Hactenus facto ab ijs quae sensum mouent initio, nempe ab ijs quae sentimus, meminimus, experti sumus, ad principio quae mens intelligit, hoc est, actiones humanas uniuersales, alte ueluti per gradus adscēdimus. Sunt autem quae sensus mouent, nota nobis: quae uero mentem, absolute nota, &, ut usitatius loiquar, nota natura. Ab ultimum inuentis ergo rursus exordirbene habet: quae si superioribus consentire demonstrabimus, usu profecto ueniet, ut illa ipsa. tum firmiora tum illustriora magis multo faciamus. Vniuersalis actio, rerum agendarum principium, ut ante praediximus, ea est, cuius gratia res aguntur. αἱ μὲν γὰρ ἀρχαὶ τῶν πρακτῶν, τὸ οὗ ἕνεκα τὰ πρακτά, dicit ipse in sexto ad Nicomachum. & in proximo sequenti septimo, repetit idem his uerbis: ἐν δὲ ταῖς πράξεσι, τὸ οὗ ἕνεκα, ἀρχή. Quapropter nobis hoc ipsi uere praesumimus, uniuersalem actionem, quae sit principium rerum agendarum, illam esse, cuius gratia res agatur. Atqui, cum id, cuius gratia quid agitur, sit finis, non dubium esse potest, quin uniuersalis actio, unde agendi ducitur initium, sit finis. Quoniam autem finis nisi bono uiro, cuiquam non apparet, ea re, ut uniuersalis actio, nisi bono uiro, cuiquam non appareat, perspicue necessarium est. Haec uoluisse Aristotelem, sexti ad Nicomachum locus hic ostendit, in quo est: οἱ γὰρ συλλογισμοὶ τῶν πρακτῶν ἀρχὴν ἔχοντες εἰσὶν, ἐπειδὴ τοιόνδε τὸ τέλος καὶ τὸ ἄριστον, ὅτι δήποτε ὄν. ἔστω γὰρ λόγου χάριν τὸ τυχόν. τοῦτο δ᾽ εἰ μὴ τῷ ἀγαθῷ οὐ φαίνεται: cuius quidem sententiam, quia paucis bene cognita est, liberius paullo explicabimus. De rebus, inquit, agendis ciuili facultate praeditus ratiocinatur. omnis autem ratiocinatio sua habet principia. propositiones suas scilicet, ac terminos medios subiecto generi proprios atque accommodatos. Ex quo fit, ut rerum agendarum sua & propria ciuilis facultas habeat initia. Quamobrem ratiocinationes ait, quae de rebus agendis fiunt, suum habent initium, quod quale esset, satis ostendit illud QVONIAM finis est huiusmodi: sit enim qualiscumque. etenim ciuili facultate instructum ponere finem primo; deinde quale sit illud per definitionem explicare; ad extremum, hoc rerum agendarum fine pro initio uti, cum de rebus sub actionem ueniētibus ratiocinatur, demonstrat. quod autem infert in clausula, HIC AVTEM cuiquam nisi bono uiro non apparet, quam maxime

xime planum facit, finem ac principium agendarum rerum, nisi si is uir bonus est, cognosci a nemine. Quae sententia nostram superiorem apertissime omnino confirmat. conclusum est enim supra, uniuersalem actionem, quae sit principium rerum agendarum, non apparere cuiquam, nisi bono uiro. cum uero bonus uir sit ille, qui uirtutes habet morales, actio uniuersalis', agendae rei principium, ei solummodo, qui uirtutes habeat morales, nota erit. quod si uirtus, ea, quae proprie moralis dicitur, bona consuetudine dumtaxat quaeri potest: certe qui bene consueuerint, soli oportet ut rerum agendarum initia cognoscant. quas ob res bene consuetos simul & in boni uiri disciplina educatos, ex Platonis primo de legibus potissimum, πεπαιδευμένους hoc est, paedia praeditos, auditores esse ad scientiam ciuilem idoneos rectissime Aristoteles demonstrauit. At uero consueti perperam, & uitijs imbuti homines, haec agendarum rerum principia nequaquam uident. Nam uitium omne, in actionibus & animi affectibus nimium aut parum est. nimium uero & parum mediocritatem corrumpit. at mediocritas, est id cuius gratia. hoc autem finis est, & rerum earum, quae ipsi agimus, principium. hinc in sexto ad Nicomachum emanant illa: τῷ δὲ διεφθαρμένῳ δι' ἡδονὴν ἢ λύπην, εὐθὺς οὐ φανεῖται ἡ ἀρχή. οὐδὲ δεῖν τούτου ἕνεκα. οὐδὲ διὰ τοῦθ' αἱρεῖσθαι πάντα, καὶ πράττειν. ἔστι γὰρ ἡ κακία φθαρτικὴ ἀρχῆς: quae sic uerti possunt: corrupto autem uoluptate aut dolore, principium continuo non apparebit, nec huius gratia oportere, nec expeti ac geri propter hoc omnia. uitiositas enim principij corruptrix est. in quo loco dici aperte uidemus, non cerni animo rerum initia, quae sub actionem cadunt ab ijs qui se uitijs contaminarint. item animum deprauari uitijs, illisq. ut fallatur in principijs actionum effici. habitus autem, unde hic error oritur, agendi principium delet ac perimit, auctore Aristotele, qui in sexto eodem ad Nicomachum, finem, nisi bono uiro, apparere nemini, sic approbat: διαστρέφει γὰρ ἡ μοχθηρία καὶ διαψεύδεσθαι ποιεῖ περὶ τὰς πρακτικὰς ἀρχάς, quemadmodum proxime exposui. Ergo uitiosus agendarum rerum principia minime nouit. rationes quoque & argumenta inde ducta, quibus ciuilis utitur facultas, idem ut ignoret necesse est: neque enim intelligunt argumentationes principiorum ignari. Quare uitiosus ne docilis quidem fuerit ad

hanc disciplinam. Ab hac Aristotelis sententia, Bartholomaeus Caualcans, is, ex cuius consilio Senae temporibus ultimis Resp. constituta est, longe admodum digreditur. affirmat enim in commentariis, qui de Repub. optime administranda nuper exierunt, ab eo qui non modo sine uirtute sit, uerum etiam uitiosus, quae ad uirtutis cognitionem pertinent, bene saepenumero cognosci. in quo quidem peccat dupliciter. quatenus enim quod ad uirtutis uim attinet, id satis cognosci putat ab homine uitioso, illum decipi superiora planum faciunt. quatenus uero qui uirtute carent, iis bene cognitam ait esse uim uirtutis, dicit etiam pugnantia. qui enim bene cognoscit uirtutes, is facultate ciuili praeditus est, cui munus hoc & cognitio proprie assignatur. ciuilis autem facultas est prudentia: propterea quod habitus idē est, ut illa in sexto de moribus declarant: ἔστι δὲ καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ φρόνησις ἡ αὐτὴ ἕξις: est autem & ciuilis facultas & prudentia idem habitus. quare fit, ut qui uirtutes bene nouerit, idem etiam sit prudens, quoniam autem prudentia uirtus est, idcirco ut qui sine uirtute est, hic rursus uirtutem habeat sequi necessarium est. Sed huic uiro, qui ingenio & usu rerum praestitit, non meminisse, quid inter uitiosum & incontinentem interesset, fraudem attulit. Intemperans enim hoc est, uitiosus, atque incontinens, est ubi conueniant, est rursum ubi distent. in eo conueniunt, quod corporis uoluptates, ex edendo, & bibendo, & rebus ueneris, quas uulgus percipit, uterque appetit atque consectatur. distant autem, quod huiusmodi uoluptates persequendas esse intemperans & uitiosus opinatur. incontinens contra, esse fugiendas uere existimat. consilium huius igitur bonum est. quare malus dimidia ex parte ab Aristotele dicitur. in agendo enim peccat; in consultando non peccat. sunt huius rationes laudandae; acta non item. Quapropter, quoniam uitiosus similiter agit ut incontinens: hic autem de uirtutibus uerbo non re multa philosophatur, hanc ob similitudinem usu uenire uidetur, ut uitiosus uirtutis scientiam, cum in eo nulla sit. tamen aliquam teneat: quod falsum esse iam antea docuimns. Sed redeundum aliquando unde abijmus. Ab eo, qui uirtutes morales haberet, initia rationum, quibus ciuilis facultas utitur, dicebamus cognosci: & qui principia rationum cognosceret, ab eodem quae concluderentur,

derentur, etiam poſſe perſpici facilius. Videbatur enim hoc rationis omnis commune, ſiue illa demonſtratio, ſiue eſſet ſyllogiſmus dialecticus: quod ut nuſquam alibi, certe in initio primi Poſteriorum Analyticorum patefactum eſt. quo circa qui morales haberet uirtutes, eum ad diſciplinam ciuilem perdiſcendam proprie accommodatum nobis uideri tradidimus. Cum uero ciuilis facultas idem ſit habitus, quod prudentia, ut dudum oſtendimus; qui bene educatus eſt, & uirtutes habet morales, prudentiam ſibi unus proprie comparabit. Efficietur ergo uir proprie bonus: ſiquidem morales habebit uirtutes iunctas cum prudentia: quibus utriſq. qui praeditus eſt, hunc uirum proprie bonum appellari, ex ſexto ad Nicomachum probant haec uerba: οὐχ οἷόν τε ἀγαθὸν εἶναι κυρίως, ἄνευ φρονήσεως, οὐδὲ φρόνιμον ἄνευ τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς: non poteſt, inquit, bonus eſſe proprie ſine prudentia, nec prudens ſine morali uirtute. Ex quibus plane licet intelligi, Bartholomeum Caualcantem in commentariis de Republica, ex doctrina uirtutem in nobis creari, falſo negare. Duplex enim eſt uirtus, moralis altera, altera mentis animi, quã, quod in ea parte animae, quae cogitat, poſita ſit, διανοητικὴν graeco uerbo uocat Ariſtoteles. Moralis uirtus ex bona conſuetudine nobis quaeritur, numquam ex doctrina; at mentis uirtus, ex doctrina fere, non ex conſuetudine paratur. atqui prudentia mẽtis uirtus eſt. huiuſmodi autem uirtus ex doctrina maximam partem gignitur. Docet hoc locus ex initio ſecundi ad Nicomachũ, qua eſt: διττῆς δὲ ἀρετῆς οὔσης, τῆς μὲν διανοητικῆς. τῆς δὲ ἠθικῆς. ἡ μὲν διανοητικὴ, τὸ πλεῖστον ἐκ διδασκαλίας ἔχει καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὴν αὔξησιν. διόπερ ἐμπειρίας δεῖται καὶ χρόνου. ἡ δὲ ἠθικὴ ἐξ ἔθους περιγίνεται. ὅθεν καὶ τοὔνομα ἔσχηκε, μικρὸν παρεκκλῖνον ἀπὸ τοῦ ἔθους. Cum autem, inquit, uirtus ſit duplex, mentis una, moralis altera: quae mentis eſt, maximam partem ex doctrina ortum & incrementum habet. quo circa experientiae & temporis indiget. moralis autem ex more acquiritur, unde etiam nomen a more declinans paullulum accepit. atque haec ex doctrina certum quoddam genus uirtutis gigni, ſatis fidem faciunt. itaque eidem quaerenti efficiatur ne bonus uir conſuetudine an doctrina; fidenter utraque re fieri bonum debet reſpondi. bonus enim uir proprie, ſicuti habet animi duas partes, appetitum ac mentem, ita duo ſibi quaerit uirtutum gene-

ra. quorum alterum in appetitu, qui est sine ratione, alterum in mente, quae pars animi rationem habet, reponitur. appetitui uirtus moralis inest, cui usu & consuetudine ea quaeritur. mēti uero uirtus sua inhaeret: quod genus, scientiam, artem, prudentiam, mentem, sapientiam praecipue continet. hae omnes ex doctrina & ortum habent & incrementum. quamobrem fieri bonos dicendum bona partim consuetudine, partim uero etiam liberali doctrina: & ab his duabus rebus uirtutes animis hominū ingenerari. ex quibus tamen uirtutibus ante alias moralis primo, post eam autem ciuilis facultas, hoc est prudentia & mentis uirtus, recte atque ordine comparatur. Quae res, ita quidem certa est, ut, qui ei ueluti dubiae repugnet, simul Aristotelis sententiae, simul Platonis, palam repugnet. Nihil hic opus est, ubi res agitur paene ex toto manifesta, superuacaneis argumentis redundare. quam ob caussam capitis unius appositione, ex libro De Moribus ad Nicomachum decimo, nunc quidem contenti erimus. in quo bonos effici ostendit ipse non omnes promiscue, quod falso credidit Epicurus, sed eos tantummodo, qui bona consuetudine, tum paediam tum uirtutes morales, iam antea sibi quaesierint. illud igitur est ad uerbum huiusmodi: ὁ δὲ λόγος καὶ ὁ διδαχὴ μήποτε οὐκ ἐν ἅπασιν ἰσχύει, ἀλλὰ δεῖ προδιειργάσθαι τοῖς ἔθεσι τὴν τοῦ ἀκροατοῦ ψυχὴν πρὸς τὸ καλῶς χαίρειν καὶ μισεῖν ὥσπερ γῆν τὴν θρέψουσαν τὸ σπέρμα. quod idem latine ad uerbum licet isto modo transferamus. Oratio autem & doctrina non in omnes ualet, sed oportet praecultum esse consuetudinibus animum auditoris, ut recte gaudeat & oderit, proinde ac terram quae educatura sit semen sparsum. hic quidem est capitis totius sensus integer, cuius partes singulas quam uim habeant explicandi gratia hinc orsi uideamus. Ex aliorum opinione, parari uirtutem ac bonos effici, tribus modis Aristoteles proxime supra exposuit, Natura, Consuetudine, Doctrina: quibus singulis singula respōsa paucis reddidit. primo namque totum hoc, uirtutem & bonos fieri natura, esse in nostra potestate situm negat. concedit illud, in nobis uirtutem natura gigni, & eandem ob caussam fieri bonos, non humano consilio aut opera, sed Dei concessu & munere. eos etiam uere fortunatos appellat, quibus natura bonis esse & uirtute praeditis obtigerit. Atque haec bona fortuna, illa est, de qua

in

in ſecundo Magnorum Moralium, & in ſeptimo ad Eudaemũ uberius multa praeſcribuntur. Virtus ipſa, quam natura nobis inſerit, in ſexto ad Nicomachum, ἕξις φυσικὴ, hoc eſt, naturalis habitus dicitur in illo loco, παισὶ καὶ θηρίοις αἱ φυσικαὶ ὑπάρχουσιν ἕξεις, ἀλλ᾽ ἄνευ νοῦ βλαβεραὶ φαίνονται οὖσαι. pueris, inquit, & belluis habitus inſunt naturales, ſed ij ſine mente manifeſto nocent. Eoſdem etiam uirtutis naturalis nomine oſtenderat paullo ante, ſed ibidem, cum iſtos naturales ſiue habitus ſiue uirtutes, moralium uirtutum, quae proprie ſunt uirtutes, quaeq. moribus & conſuetudine parantur, ſimiles eſſe planum faceret his uerbis: ἡ ἀρετὴ παραπλησίως ἔχει, ὡς ἡ φρόνησις πρὸς τὴν δεινότητα, οὐ ταυτὸν, ὅμοιον δὲ, οὕτω καὶ ἡ φυσικὴ ἀρετὴ πρὸς τὴν κυρίαν. πᾶσι γὰρ δοκεῖ ἕκαστα τῶν ἠθῶν ὑπάρχειν φύσει πως. καὶ γὰρ δίκαιοι, καὶ σωφρονικοὶ, καὶ ἀνδρεῖοι, καὶ τ᾽ ἄλλα ἔχομεν εὐθὺς ἐκ γενετῆς. Virtus, inquit, eodẽ modo ſe habet, ut prudentia ad ſolertiam, cui non eadem eſt, ſed aſſimilis, ita & naturalis uirtus, ad eam quae proprie uirtus eſt. omnibus enim ſinguli mores ineſſe natura quodammodo uidentur. nam & iuſti, & temperantes, & fortes, & mores alios ſtatim ut ſumus orti habemus. Altero modo, conſuetudine uirtutem effici in ſecundo ad Nicomachum lõga oratione patefactum eſt. de quo quin ita ſit, ne nunc quidem dubitat. itaque ad doctrinam, gignũdae uirtutis modum tertium e ueſtigio tranſit. Doctrina uero gigni uirtutem mentis, quae animi pars intelligit, in initio ſecundi ad Nicomachum etiam ipſe dicit. Nunc hoc amplius, doctrinam qua mentibus humanis uirtus ingeneratur, in eos tantummodo ualere, qui animum, hoc eſt appetitum, uirtute morali parta conſuetudine prius expoliuerint. Rem adhuc propoſuimus: uerba nunc interpretemur. ORATIO ET DOCTRINA. genus eſt oratio, quod partes multas complectitur. quare doctrinam ei adiunxit, ut partem orationis ad docendum accommodatam, quaſi digito ad eam intento, iudicaret. NON IN OMNES VALET. doctrinam qua uirtus ſimul & bonus uir efficitur, prodeſſe negat omnibus. id quod in primo quoque libro rationibus adiectis aliquot probauit. ab hac enim doctrina, quicumque obſequerentur animo, eiq. ſeruirent inhoneſtis uoluptatibus dediti, omnes, ut alienos, ſubmouit. reſtat igitur, ſi non omnibus, certe ut quibuſdam uſui ſit uirtutis doctrina.

quare pergit qui nam ſint patefacere. SED OPORTET praecultum eſſe conſuetudinibus auditoris animum. Verbis in eadẽ ſententia, quae & neceſſitatem & tempus antegreſſum ſignificãt, ſemel atque iterum utitur. paullo poſt enim haec ſcribit: δεῖ δὴ τὸ ἦθος προυπάρχειν πως οἰκεῖον τῆς ἀρετῆς. oportet igitur, inquit, morem prius adeſſe accõmodatum uirtuti. oportet iteratum, cõſuetudinibus praecultum, & mores prius adeſſe, alteri alterum belle cohaerent. Eſt porro prudentiae, quae facultas eadem ciuilis eſt, uirtus moralis neceſſaria. nam prudentia ſine uirtute morali eſſe non poteſt. id autem, ſine quo aliqua res eſſe non poteſt, neceſſarium eſt. itaque moralis uirtus prudentiae neceſſaria eſt: quam ob cauſſam in ſexto ad Nicomachum, ut docui prius, haec dicuntur: οὐχ οἷόντε ἀγαθὸν εἶναι κυρίως ἄνευ φρονήσεως. οὐδὲ φρόνιμον ἄνευ ἠθικῆς ἀρετῆς: non poteſt inquit, bonus eſſe proprie ſine prudentia, nec prudens ſine morali uirtute. OPORTET PRAECVLTVM eſſe conſuetudinibus auditoris animum. Auditori ciuilis facultatis ac prudentiae, qui bonus doctrina fieri uult, & mentis uirtutes has adipiſci, neceſſarium eſſe ut appetitum prius conſuefaciat, agri feracis exemplo docet. is enim ad eius quod ſatum eſt educationem, aratur multo ante, & iteratur, atque ſubigitur. animi uero cultura in auditore huius diſciplinae paedia eſt, de qua ſermonem iamdiu habemus. auditor enim doctrinae ciuilis & prudentiae, qui bonus doctoris opera fieri uult, & mẽtis has uirtutes ſibi comparare, ut animo ſit exculto conſuetudine, oportet. at animo tali qui ſunt, paediam, & mehercule uirtutem moralem etiam habent. Quapropter ut ad ciuilem doctrinam idoneus auditor paediam ſimul & uirtutẽ moralem habeat, neceſſarium eſt. quod quidem ita eſſe adiecta uerba declarant: VT RECTE GAVDEAT ET ODERIT. hic fructus eſt, quem bona conſuetudo, tamquam agri diligens cultura, in auditoris animo procreauit. gaudere & odiſſe animi duo ſunt affectus cum dolore aut uoluptate. ergo auditor, is, a quo ciuilis facultas & prudentia, hoc eſt, mentis uirtus quaeritur, recte laetabitur & recte oderit. quoniam autem qui recte laetantur & recte oderunt, paediam habent, unaq. uirtutem moralem, eo fit, ut ciuilis diſciplinae auditor, paediam ac moralem uirtutem habere debeat. oſtendit hoc ſecundi ad Nicomachum locus, ubi de

paedia ex Platonis ſecundo de Legibus, haec plane ſcripta ſunt: δεῖ ἦχθαι πῶς εὐθὺς ἐκ νέων, ὡς ὁ πλάτων φησὶν, ὥστε χαίρειν τε καὶ λυπεῖσθαι οἷς δεῖ. ἡ γὰρ ὀρθὴ παιδεία αὕτη ἐστίν. oportet, inquit, educatum eſſe quodammodo a pueris ilico, ut Plato ait, ut laetemur & doleamus quibus oportet. nam recta paedia haec eſt. Diximus de Paedia, nunc in morali uirtute notum idem faciamus. in quo uerbis ipſius dumtaxat utendum; argumentis, quibus in ſecundo ad Nicomachum rem fuſius explanauit, in praeſentia ſuperſedendum. De morali ergo uirtute, in quarto ad Nicomachum, haec leguntur: τῆς ἀρετῆς γὰρ καὶ ἥδεσθαι καὶ λυπεῖσθαι ἐφ᾽ οἷς δεῖ, καὶ ὡς δεῖ. uirtutis enim, inquit, eſt & laetari, & dolere, quibus oportet, & ut oportet. in octauo etiam De Repub. eodem ſenſu ita ſcriptum inuenimus: συμβέβηκεν εἶναι τὴν μουσικὴν τῶν ἡδέων, τὴν δ᾽ ἀρετὴν περὶ τὸ χαίρειν ὀρθῶς, καὶ φιλεῖν καὶ μισεῖν. id eſt, uſu uenit, ut & muſica, res iucunda ſit, & uirtus in eo ſit, ut recte laetemur, & amemus, & oderimus. Sed horum locorũ uterque in ſecundo ad Nicomachum apertiſſime exponitur hoc pacto: περὶ ἡδονὰς καὶ λύπας πᾶσα ἡ πραγματεία καὶ τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ πολιτικῇ. ὁ μὲν γὰρ εὖ τούτοις χρώμενος, ἀγαθὸς ἔσται. ὁ δὲ κακῶς, κακός. in uoluptatibus, inquit, & doloribus omne negotium eſt & uirtuti & ciuili ſcientiae. nam qui bene his utitur, bonus erit; qui male, malus. Atque haec eſt non proximi huius, ſed ſuperioris loci uerborum breuis explicatio. ex quibus ſane ratiocinari hoc pacto licet: ſi modo licet idem docendi gratia, ſine aurium offenſa crebrius inculcare. Oratio & doctrina, qua uirtus ſimul & bonus uir efficitur, in auditores eos dumtaxat ualet, quorum ante animus conſuetudine praecultus eſt, ſic, ut & recte gaudeat, & recte oderit. omnes autẽ qui recte gaudent, & oderunt, una cum paedia, etiam moralem habent uirtutem, quapropter oratio & doctrina, qua cum uirtus tum uir bonus efficitur, ualet in eos auditores ſolummodo, quorum ante animus ita praecultus eſt conſuetudine, ut & paedia ſit & morali uirtute exornatus. Quid igitur cupientibus ciuilem ſcientiam conſequi paedia proſit, quam in eius diſciplinae auditoribus Ariſtoteles magiſtrum Platonem ſecutus deſiderat, ex his quae dicta ſunt hactenus, ſatis manifeſtum putamus. Cuius quidem rei latentes in occulto cauſſas conati ſumus, pro eo quãtum in nobis fuit, primi omnium eruere. Vtrum autem conata

perfecerimus nec ne, cognitis & perſpectis prius, quae ante ſcripta ſunt, prudentiores alij facile iudicabunt. Nunc autem noſtrae ſunt partes, ut Paediam animalium ad ſuperioris exemplum (etſi de ea quae dicamus, haud ita multa ex libris Ariſtotelis ſuppetunt) proxime perſequamur. ea uero, ſicuti ante dictum eſt, cõmunis multarum rerum non eſt, ſed generis unius propria & peculiaris. Ponit enim paediam in omni contemplatione Ariſtoteles, & hoc amplius, in omni etiam docendi uia ac ratione nobili ſimul atque ignobili. cum autem contemplatio & docendi uia, quaecumque una in re unoq. in genere uerſatur, alia ſit atq. alia, hanc ob cauſſam neceſſario efficitur, ut paedia minime ſit una, ſed uaria & multiformis, ad eius rei uarietatem diſtincta, in qua uelut in ſua materie docendi uiam ac rationem uerſari contigerit. talis eſt morum paedia, talis autem eſt animalium: nempe duorum generum, paedia duplex: ex ſcriptis Ariſtotelis utraque notiſſima. Plato autem, e quo haec quoque ſicut alia multa ſumpſiſſe Ariſtotelem cernimus, ad alias res paediam manifeſto traducit. eam enim in agricola, in ſtructore, in materiario, in bellatore, in argentario, in nauiculatore, in aliis praeterea compluribus, ut ſua ſit uniuſcuiuſque paedia, collocat. quorum quidem artificium ut eſt ſordidum atque illiberale, ſic eorum paediam ingenuo ac libero indignam putat, & a paediae nomine alienam omnino. illud addit, puerorum educationem, cum eorum tener animus ad uirtutem bonis moribus formatur, ſolam ex omnibus eſſe, quam ſeparatim ab alijs ita ſibi placeat appellare. quae res animaduerſa ab Ariſtotele fecit, opinor, ut iſtiuſmodi paediam per ſimilitudinem, cum ait, οἷον παιδείαν τινα, ueluti paediam quandam, oſtenderet. ex quo plane licet uideamus, paediam animalium, de qua dicturi ſumus, non proprie, ſed uerbo translaticio ſic nominari. gignitur autem in nobis paedia haec animalium, adiutore uel potius auctore ſenſu. Eſt enim paedia naturae animalis, idem quod experientia. haec porro eſt ex multis memorijs eiuſdẽ naturae animalis. at multae memoriae, ſunt multae ſpecies eiuſdem naturae animalis ſenſu perceptae. ex quo planum fit animalis naturae paediam ab ſenſu proficiſci. animal uero quoniam totum quoddam eſt, ex partibus ijs, in quas diuiditur, conſtat, & harum partium differentijs, in ſpecies multas

tas dispertitur. id quod ita se habere locus ex quarto De Repub. planissime confirmat. quem, etsi multum uerborum continet, tamen quia rem omnem ordine explicat, & paene oculis subijcit, ad utilitatem legentium, quam spectamus unam, adscribere totum minime grauabimur: ὥσπερ οὖν, inquit, εἰ ζώου προῃρούμεθα λαβεῖν εἴδη, πρῶτον ἂν ἀποδιωρίζομεν, ὅπερ ἀναγκαῖον πᾶν ἔχειν ζῶον. οἷον ἔνιά τε τῶν αἰσθητηρίων, καὶ τὸ τῆς τροφῆς ἐργαστικὸν, καὶ δεκτικὸν, οἷον στόμα καὶ κοιλίαν. πρὸς δὲ τούτοις, οἷς κινεῖται μορίοις ἕκαστον αὐτῶν. εἰ δὴ τοσαῦτα εἴδη μόνον, τούτων δ' εἶεν διαφοραὶ, λέγω δὲ οἷον στόματος τινὰ πλείω γένη καὶ κοιλίας, καὶ τῶν αἰσθητηρίων, ἔτι δὲ καὶ τῶν κινητικῶν μορίων, ὁ τῆς συζεύξεως τῆς τούτων ἀριθμὸς ἐξ ἀνάγκης ποιήσει πλείω γένη ζώων. οὐ γὰρ οἷόν τε ταυτὸν ζῶον ἔχειν πλείους στόματος διαφορὰς, ὁμοίως δὲ οὐδ' ὤτων. ὥσθ' ὅταν ληφθῶσι τούτων πάντες οἱ ἐνδεχόμενοι συνδυασμοὶ, ποιήσουσιν εἴδη ζώου. καὶ τοσαῦτ' εἴδ τοῦ ζώου, ὅσαιπερ αἱ συζεύξεις τῶν ἀναγκαίων μορίων εἰσὶ. haec nos nostro more uerbũ pro uerbo reddentes minerua pingui, ita expressimus. Quemadmodum igitur, si propositum habemus species animalis sumere, primo seiungimus illud ipsum quod omne animal necessario habet, ut & quaedam sensus instrumenta, & id quod cibum mandit, & recipit, ut os, & uentriculum, ad haec etiam particulas quibus eorum unumquodque mouetur. quod si sint partiũ tot species solummodo, earumq. sint differentiae, hoc est oris plura quaedam genera, & uentriculi, & sensus instrumentorũ, praetereaq. particularum quibus mouentur, coniunctionis numerus harum, animalium plura genera necessario efficit. neque enim potest idem animal habere plures oris differentias, similiter ut neque aurium. quapropter ubi sumptae fuerint omnes, quaecumque possunt esse, harum coniunctiones, efficient species animalis, & quidem tot species animalis, quot sunt partiũ necessariarum coniunctiones. Sed haec eadem posterius dilucide magis patebunt. Quod autem dictum est, paediam naturae animalis multas habere species sensu perceptas, id manifeste indicat animalem naturam sentire saepius. rem uero eandem saepe sentire, est saepe idem facere, quod ipsum nihil aliud est, nisi cõsuescere. quare animalium paediam, ex consuetudine quadam oriri haud dubie credi par est, eoq. magis quod Aristoteles, quamquam non ἔθους nomine, quomodo in morali uirtute, sed

συνηθείας locis aliquot iſtiu s meminit. De hominis enim partibus extimis, in primo de Hiſtoria Animalium ſcribit haec: τὰ μὲν οὖν μόρια, τὰ πρὸς τὴν ἔξω ἐπιφάνειαν, τοῦτον τέτακται τὸν τρόπον, καὶ καθάπερ ἐλέχθη, διωνόμασταί τε μάλιστα, καὶ γνώριμα διὰ τὴν συνήθειάν ἐστι. partes enim inquit exteriores hoc pacto diſpoſitae ſunt. atque ut dictum eſt, & ſignatae nominibus maxime ſunt, & cognitae ob conſuetudinem. iam uero alibi, in eodem tamen opere, menſes, qui in uaccis equabuſq. per bimeſtre, & quadrimeſtre, & ſemeſtre etiam tempus a conceptu conſiſtunt, niſi ab eo qui haec pecora diu ſit ſectatus, & cum eis multum conſueuerit, poſſe cognoſci negat his uerbis: ἀλλ' οὐ δυνατὸν γνῶναι μὴ παρεπομένῳ μηδὲ συνήθει σφόδρα. & de mutatione colorum in auibus, quae inſolentem eius rei fallit: καὶ κατὰ τὰς ὥρας δὲ, inquit, οἱ πολλοὶ τῶν ὀρνίθων μεταβάλλουσι τὰς χρόας. ὥστε λαθεῖν ἂν τὸν μὴ συνήθη. Ad haec de tumore & chartilagine quadam papillis mammarum ſuborientibus ita in ſexto de Hiſtoria paullo poſt eum locum quem ſupra poſui loquitur: οὐ μὴν ἀλλ' ἔργον μὴ συνήθη ὄντι καταμαθεῖν ταῦτα. Verum, inquit, difficile factu eſt inſueto, iſta pernoſcere. comparat denique in extremo primi De partibus, corporum caeleſtium ſcientiam, cum animalium & ſtirpium ſcientia. & ſcilicet hãc illi praeſtare docet copia atque ubertate. addit cauſſam, quod & ſtirpes & animalia, propter conſuetudinem, melius quam diuina illa cognoſcamus. Scribit autem ut eſt in uetere libro his uerbis: περὶ δὲ τῶν φθαρτῶν φυτῶν τε καὶ ζώων εὐποροῦμεν μᾶλλον πρὸς τὴν γνῶσιν διὰ τὸ σύντροφον. nam uulgares libri iſta quidem in particula mendum continent. quibus uocem φθαρτῶν, quae deperierat, exemplari antiquo adiuuante ipſi reſtituimus. Quod animalium paediam ab ſenſu oſtendi principium ducere, ſane in hoc ſimiliter ut in alijs quoque Ariſtotelem prudẽs ſequor, quod illum animaduerti ita ſentire. Genus enim duplex facit partium humani corporis: unum exterius in oculis conſpectuq. expoſitum; interius alterum abditum penitus atque reconditum. ac prius quidem, neceſſario nobis eſſe dicit notiſſimum, quod exteriora ſub ſenſum cadunt. itaque de eo ſcribit haec: ὁ δὲ ἄνθρωπος τῶν ζώων γνωριμώτατον ἡμῖν ἐξ ἀνάγκης ἐστί. τῇ μὲν οὖν αἰσθήσει οὐκ ἄδηλα τὰ μόρια. at homo inquit animalium nobis neceſſario notiſſimus eſt. partes quidem ſenſui ſunt non ignotae. id quod de

exterioribus accipi oportere probat locus is qui ex interuallo ſequitur ibidem in primo De Hiſtoria, hoc pacto conſcriptus : φανερὰ μὲν ἂν εἶναι δόξειε τὰ ἔξωθεν κατὰ τὴν αἴσθησιν : hoc eſt, partes exteriores, manifeſtae per ſenſum uideri poſſunt. ex quibus uel tincto me hercule litteris longe falli eos apparet, qui Ariſtotelem partes animalium (& exteriora anatome complectitur) alieno ex ore & ex auditis ſolummodo cognouiſſe prodiderunt. quod ſi damus, etiam quae notiſſima ſunt ex aliorum ſermonibus accepiſſe hominem ſumma ſapientia fateri cogimur. quare fiet ut & manus & pedes cum alijs tum ſibi fuiſſe, niſi doctus ab alijs ſcire non potuerit Ariſtoteles. nec locus quem proferunt magnopere illos adiuuat : quandoquidem firmiori alio redarguitur: ex quo Ariſtotelem partes animalium ſpectauiſſe ipſum per ſe ſe, non a narrantibus dumtaxat didiciſſe, quiuis unus facillime perſpexerit. is enim ubi de oſſe cordis in ſecundo De Animalium partibus habetur ſermo, in haec uerba plane perſcriptus eſt : ἔστι δ' ἀνόστεος πάντων [ἡ καρδία] ὅσα καὶ ἡμεῖς τεθεάμεθα, πλὴν τῶν ἵππων καὶ γένους τινὸς βοῶν. eſt autem, inquit, ſine oſſe omnium cor, quaecumque nos quoque uidimus, excepto equorum, & cuiuſdam generis boum. QVAE cumque, inquit, nos quoque uidimus. quid haec ſibi uolunt uerba ? an non apertiſsime oſtendunt ſuis philoſophum oculis interiora non ſemel inſpexiſſe ? mihi quidem uidentur, credo item alijs. neque tamen is ſum, qui Ariſtotelem ipſum uidiſſe omnia contendere audeam. ut enim quae erant in Graecia conſpexerit, quanam ea ratione potuit, quae in terris erant ultimis, ut in Scythia, in Celtis, in India ? equidem ſic ſentio, multa illum de animalibus, partim ab alijs audita, partim ab ſe uiſa, retuliſſe in commentarios, quorum tamen bona pars, quod antiquorum declarant monumenta, aliorum culpa, incommodo noſtro certe, interijt. Sed hac ſuper re nimis. De poſteriore igitur partium humanarum genere noſtrum officium eſt, ut agamus. id uero partes intus abſtruſas & occultatas a natura continet. ignotas autem eſſe huius generis partes & nos uidemus ipſi, & Ariſtoteles eodem in opere, cum partes in ſummo corpore hominis ob conſuetudinem maxime noſci dixiſſet, plane demonſtrat, cum haec ſubijcit : τὰ δ' ἐντὸς τοὐναντίον. ἄγνωστα γάρ ἐστι μάλιστα τὰ τῶν ἀνθρώπων. interiores, inquit,

e contrario. hominis enim partes ignotae ſunt maxime. Dupliciter autem ignota haec nota fieri ſtatuit. ſimilitudine primum: deinde oratione ac libris. ſimilitudine, ut cum intima pars hominis ignotior, quo nobis innoteſcat, pecudis alicuius notae parti aſſimilatur. ita uētriculū hominis canino ſimilē, & iecur & renes bubulis ſimiles facit. recte ne an perperam aſſimilet, alia oratio eſt. certe mos hic oſtendendi per ſimilitudinem occultas partes illi eſt ualde uſitatus. nec mirum: neceſſario enim ita ſibi faciendum iudicat, cum proximis ſuperioribus uerbis adiungat haec: ὥστε δεῖ πρὸς τὰ τῶν ἄλλων μόρια ζώων ἀνάλογα σκοπεῖν οἷς ἔχει παραπλησίαν τὴν φύσιν. quapropter, inquit, referendo ad aliorum partes animalium, quae conſimilem habent naturam, conſiderare oportet. Quid igitur eſt cauſſae, dicat aliquis, quamobrem oporteat & neceſſe ſit hominum partes brutorum partibus comparare? An ita faciendum quia docendi diſcendiq. ratio id flagitat? ex ijs enim quae notiora ſunt diſcenti doctrina omnis gignitur. diſcentibus autem brutorum partes multo quam humanae ſunt notiores: ſi ad Ariſtotelis aetatem te referas praeſertim, quo tempore humani corporis ſecandi facultas etiam ſi aliqua, at certe fuit infrequens, & ut notum eſt, uulgo inuſitata. eius igitur rudis auditor & expers omnino, internas partes neceſſario ignorabat. contra brutorum partes norat, uel quod a pueris omnes rei diuinae intererant, ubi caeſarum uictimarum uiſcera, quae exta dicuntur, nemini non inſpicere licuit: uel quia a lanijs emptas carnes domi per otium unuſquiſque poterat contemplari. libris notae fiunt partes animalium, cum earum formas uel oratione, uel lineamentis deſcriptas conſideramus. hoc adiumento uti nos debere ait ipſe, cum a maſculo feminam nulla interiori parte niſi utero diſterminat, cuius uteri quae ſit figura, cognoſcendum, inquit, eſt ex ea deſcriptione, quae eſt in Anatomis. graeca in extremo primo De Animalium Hiſtoria reperiuntur huiuſmodi. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐν τῷ θήλει πάντα πέφυκε. διαφέρει γὰρ οὐδενὶ τῶν ἔσω, πλὴν τῶν ὑστέραις. ὧν ἡ μὲν ὄψις θεωρείσθω ἐκ τῆς διαγραφῆς τῆς ἐν ταῖς ἀνατομαῖς. Extat & huic loco ualde conſimilis alius in ſecundo De ortu animalium, quem hoc libentius recitabo, quod ex altero apte alter exponetur. eſt autem ſermo de fetu animalium quae plura uno pariunt. δεῖ δὲ, inquit, ταῦτα

θεω-

θεωρεῖν, ἐκ τε τῶν παραδειγμάτων τῶν ἐν τῶν ἀνατομαῖς, καὶ τῶν ἐν τῶν ἱστορίαις γεγραμμένων. hoc eſt, cognoſcere autem oportet haec ab exemplis, tum quae in Anatomis, tũm quae in Hiſtorijs conſcripta ſunt. Quẽamdmodũ enim ſupra deſcriptionem ponit in Anatomis, cum ait: ἐκ τῆς διαγραφῆς τῆς ἐν ταῖς ἀνατομαῖς, ſic propemodum in proximis ſuperioribus uerbis in Anatomis, (hoc eſt enim ἐκ τῶν παραδειγμάτων τῶν ἐν ταῖς ἀνατομαῖς) locat, ut deſcriptio exemplis, & anatome anatomis, non abſurde uoci relata uox reſpondeat. utroque autem in loco, non idem Anatome quod officium & adminiſtratio ſecandi corpora mortuorum ualere poteſt uideri, ea re, quod Ariſtoteles uolumina confecit (ſeptem Diogenes, Ariſtotelis uita peruetus nondum etiam edita ſex fuiſſe refert) quae ἀνατομῶν uel περὶ ἀνατομῶν inſcriberentur. quibus praeterea ijdem auctores non diſſimilis argumenti uolumen aliud hoc titulo praeſcriptum: ἐκλογὴ ἀνατομῶν, ipſum quoq. nihilominus ac ſuperiores Ariſtotelis, addiderunt. De quo quin ita ſic eo minus dubitandum, quod Apollonius in admirandis ab illo ſumpta quaedam in ſuas hiſtorias transfert: cum ait, Ἀριστοτέλης δὲ ἐν ταῖς ἐκλογαῖς τῶν ἀνατομῶν φησίν: cuius orationis auctoritas, ſi qua dubitatio reſidet, eam ex animo penitus omnem tollit. Quas ob res, cum libros Anatomon, id eſt, ſectionum, Ariſtoteles conſcripſerit; cumq. eos libros, ab ijs qui ſunt de animalium hiſtoria ſeiunxerit, atq. etiam ut diuerſos cum ipſe tum alij appellarint ſaepius, neq. Theodoro, neque alijs qui errantem illum ſequuntur, credi conſentaneum eſt, commentarios De Hiſtoria eſſe Anatomen Ariſtotelis affirmantibus. cui errato, utinam ne aliud, multo quam hoc turpius, affingerent. aiunt enim, qui primus anatomen ſcripſerit, ex ſententia Galeni Ariſtotelem extitiſſe. quorum opinio quam uera ſit, ipſi uiderint. ſane ex prooemio ſecundi de conſectione adminiſtranda ſatis conſtat Galenum narrare anatomicarum rerum commentarios principem omnium quoſcumq. ipſe nouerit, Dioclem Caryſtium poſteris reliquiſſe: atque etiam in eo uolumine, quod de uteri ſectione extſtat, eundem memoriae prodere, paullo poſt Hippocratem, Caryſtium Dioclem floruiſſe: a cuius ſententia Plinius ac Celſus non longe abierunt. quapropter cum longo interuallo Ariſtotelem Diocles aetate anteiuerit, ne is quidem eſſe Ariſtoteles poteſt, Diocles Caryſtius p.us in tuia Gal. Anatomen conſcripſit.

qui

qui anatomas, ut Theodoro uidebatur, primus ſcriptis commendauerit. Sed hac de re plura in alijs. hoc quidem tempore nec nihil, nec omnia, perſequi oportuit. itaque redeo ad inſtitutum. Animalis igitur natura tota ex partibus conſtat; partes uero & earum diſcrimina, quoniam quidem ſenſu notae fiunt, iure dici poteſt uiſu & oculis praecipue, dein etiam tactu a nobis eas cognoſci. partium enim duo ſunt genera, ſimilare unum, diſſimilare alterum. ſimilaris differentiae, ſiccitas, humiditas, mollicies, duritia, laeuor, aſperitas, aliaq. id genus contraria. quae quoniam omnia tactu ſentimus, ideo neceſſe eſt, ſimilares partes & ſimul earum differentias tactiles, tangendi ſenſu percipi. Vtrique autem generi partium communis ea ratio: quod ſimilares, aeque ac diſſimilares, ex quibus conſtant animalia, ſunt corpora colorata. omne autem corpus colore praeditum uiſu atque oculis cognoſcitur. quam ob cauſſam loquendi genus illud, iam uiſum eſt, nondum etiam uiſum eſt, crebro uſurpat Ariſtoteles. quemadmodum in primo de Hiſtoria, de iecoris ac lienis commutatis ſedibus: ἤδη γὰρ ὦπται μετηλλαχότα τὴν τάξιν. & in tertio eiuſdem, de uiri caluaria ſine ſuturis, ita ſcribit: ἤδη δὲ ὤφθη καὶ ἀνδρὸς κεφαλὴ οὐκ ἔχουσα ῥαφάς.. item in ſecundo ſunt haec: μώνυχον δὲ καὶ δίκερον οὐθὲν ἡμῖν ὦπται: quae praeciſe uertit Plinius illis uerbis; ſolida ungula, & bicorne nullum; Denique in tertio De Hiſtoria, albas aues nequaquam nigreſcere ſcribit his uerbis: ἐκ δὲ τῶν λευκῶν γενῶν, inquit, οὐκ ὦπται εἰς μέλαν μεταβάλλον. eodem modo alibi etiam ſaepius: quae quod opus non erat adſcribere, idcirco ea conſulto praetermiſi. atque haec quidem animalis naturae paediam certis ab ſenſibus naſci fidem faciunt. De fructu autem illius, idem quod antea de rerum ciuilium paedia, nobis dicendum eſt. Dupliciter enim prodeſt: quod hac inſtructi, ſcientiae animalium initia, tum ſimplicia tum compoſita, hoc eſt uniuerſalia ſimul & ex eis confectas propoſitiones cognoſcimus primo, deinde etiam aſſumimus atq. colligimus. quapropter iſta facultate praeditus, ex animalium partibus alias eſſe incompoſitas, quae ſimilares, alias ex his compoſitas, quae diſſimilares dicuntur, harumq. ipſarum, partim eſſe communes, partim uero proprias, quae aut eaedem, aut diuerſae ſint, ſpecie exſuperantia, proportione, ordine, ac poſitu-

ra nouerit. cuncta haec igitur & id genus complura alia eſſe cognoſcet. cur autem ita ſit, hoc eſt, quid ſit cauſſae, quamobrem animalia partes habeant ſimilares aut diſſimilares, ab explicatore cauſſarum phyſico doctus intelliget. haec omnia ad paediae naturam apte congruunt: propterea quod illa eſt experientia, quae rem eſſe ſcit quidem, ſed cur ea ſit, neſcit, ut ſaepenumero dictum eſt. id uero quod modo poſui, ſignificari ab ipſo arbitror, cum in libro de Greſſu animalium inquit: ὅτι μὲν γὰρ οὕτω συμβαίνει, δῆλον ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς φυσικῆς. διότι δὲ, νῦν λεκτέον. ita, inquit, contingere planum eſt ex hiſtoria phyſica; cur autem contingat, dicendum hoc tempore. hic ergo eſt animalium paediae, ideſt peritiae fructus prior. poſterior autem eſt eiuſdem ſcientiae principia colligere. quod quidem etiam exemplo recte fit. mathematicus enim idem in Aſtrologia obſeruat: quod peritus Aſtrologiae, eius, quam Aſtrologiam Nauticam alibi appellat ipſe, Aſtrologicae ſcientiae legit initia & in unum cogit. quae ratio & uia eſt artibus & ſcientijs omnibus communis, ut ante docui. Iure igitur in animalium ſcientia eundum ne ſit hoc itinere, quaerit Ariſtoteles. Quaerendi cauſſam affert. quod phyſici ſuperiores quid fieri oporteat incertum reliquerunt. dicit enim in primo De Partibus: νῦν γὰρ οὐ διώρισται περὶ αὐτοῦ. οὐδέ γε τὸ νῦν ῥηθησόμενον, οἷον πότερον καθάπερ οἱ μαθηματικοὶ τὰ περὶ τὴν ἀστρολογίαν δεικνύουσιν, οὕτω δεῖ καὶ τὸν φυσικὸν τὰ φαινόμενα πρῶτον περὶ τὰ ζῶα θεωρήσαντα, καὶ τὰ μέρη τὰ περὶ ἕκαστον, ἔπειθ' οὕτω λέγειν τὸ διατὶ καὶ τὰς αἰτίας, ἢ ἄλλως πῶς. quod eſt, Nunc enim hac de re nihil conſtitutum eſt. ac ne illud quidem quod dicam: utrum ne quemadmodum mathematici quae ſunt in Aſtrologia demonſtrant, ita quoque Phyſicus primo quae apparent in animalibus, quaeq. ſingulis partes inſunt, perſpicere, deinde eodem modo quid ſit cur ſint & cauſſas exponere, an uero ſecus facere debeat. Haec ſunt illius uerba, haec eſt propoſita quaeſtio. quam paullo poſt, cum ſolueret, imitandos Aſtrologos eſſe reſpondit, qui apparentium hiſtoriam a primo conficiunt, inde illorum cauſſas demonſtrant. ſic phyſicum decere, quae animalibus ineſſe cernuntur, legere in primis & componere, tum cauſſas ſingulorum deinceps explicare. quibus autem ſuam ſententiam oſtendit, ſunt haec illius uerba: ἔοικε δ' ἐντεῦθεν ἀρκτέον εἶναι, καθάπερ καὶ πρότερον εἴπομεν.

εἴπομεν. ὅτι πρῶτον τὰ φαινόμενα ληπτέον περὶ ἕκαστον γένος. εἶτα τὰς αἰτίας τούτων λεκτέον. hinc autem, inquit, uidetur initium eſſe capiendum, ut & antea diximus, uidelicet, quae unoquoque in genere apparent ſumi primo, poſt eorum cauſſas reddi oportere. Haec autem non ſolum praecipit Ariſtoteles, uerumetiam quae uerbo praecipit, re praeſtat. actae rei locus ex primo De Hiſtoria, teſtis eſt certiſſimus: cuius uerba ſicut adhuc feci, ut ad id quod tenebris inuolutum eſt illuſtris adhibeatur explicatio, ſubijciam. πρότον, inquit, τὰς ὑπαρχούσας διαφορὰς καὶ τὰ συμβεβηκότα πᾶσι λάβωμεν. μετὰ δὲ τοῦτο τὰς αἰτίας τούτον πειρατέον εὑρεῖν. οὕτω γὰρ κατὰ φύσιν ἐστὶ ποιεῖσθαι τὴν μέθοδον, ὑπαρχούσης τῆς ἱστορίας τῆς περὶ ἕκαστον. περὶ ὧν τε γὰρ καὶ ἐξ ὧν εἶναι δεῖ τὴν ἀπόδειξιν, ἐκ τούτων γίνεται φανερόν. & haec quoque ſic uertimus, ut ſit, primum differentias & accidentia, quae inſunt omnibus, ſumamus. deinceps autem horum cauſſas inuenire conandum eſt. tum enim docendi uia & ratio ſecundum naturam inſtituitur, cum uniuſcuiuſque rei exſtat hiſtoria. ex his enim fit manifeſtum, de quibus ſimul & ex quibus demonſtratio effici debeat. conuenire locum hunc recitatis antea duobus ex parte quadam, res indicat. bipartita certe habent omnes initia. principio etenim quae apparent in animalibus & ſimul eorum partes aſſumendas eſſe dicitur: ſecundo loco elaborandum, ut apparentium & partium ipſarum cauſſae pro uiribus exponantur. haec quidem uterq. locus prior ex primo De partibus, complectitur. eadem etiam, uariatis uerbis paullulum, poſterior hic ex primo De Hiſtoria iterat. nam & differentias & accidentia primo accipi; tum eorum cauſis inueniendis dari operam ait oportere. ſane eſt trium horum locorum inter ipſos magna ſimilitudo. Vnum illud, quantum uideo, mutant: quod & quae in animalibus apparent, & differentias illorum, & partes etiam diſtincte ponunt. Verum ita ſe res habet, ut animalium partes animalium ſint differentiae. hae uero ſenſibus appareant, quod antea patefactum eſt. Quocirca poſt locum primi De Hiſtoria, quem ſupra poſui e ueſtigio ſubſequitur hic: ληπτέον δὲ πρῶτον τὰ μέρη τῶν ζώων ἐξ ὧν συνέστηκε. κατὰ γὰρ ταῦτα μάλιστα καὶ πρῶτα διαφέρει καὶ τὰ ὅλα. in quo aperte admodum qua de re agitur proponit, eâq. ſtatim approbat. ſumenda primo ſunt a nobis inquit, ea quibus maxime differunt animalia. quibus

bus

bus autem animalia differunt maxime, ſunt partes ex quibus conſtant animalia. Itaque ſumi primo debent a nobis partes ex quibus conſtant animalia. porro autem ſicuti concluſum eſt, ita partes animalium magna cum cura pergit accipere. In quibus obſcurior quaeſtio exoritur. Differre animalia ſpecie, tradit Ariſtoteles, ſuis ipſorum partibus. atqui partes materia ſunt animalium. ita neceſſe eſt, ſua materie diſtingui inter ſe animalia & in ſpecies diduci. at id nullo modo poſſe fieri uidetur. neque enim ut ſpecie differat quidquam efficit materia, ut in extremo nono De Sapientia docemur. Diuus Thomas, quo nodum ſolueret, materiam duplicem conſtituit. unam quae ad formam pertinet, ut caro & oſſa abſolute. quod enim ſine carne & oſſibus exſtare forma & ſpecies hominis non poteſt, ea re caro & oſſa materies eſt, quae ad formam hominis pertinet. altera materies eſt ad formam minime pertinens, ut haec caro, haec oſſa; ſine quibus quoniam eſſe ſpecies & forma hominis poteſt, ideo ad formam nihil pertinent. ex diſtinctione materiae ad formam pertinentis, ut formae aliae ab alijs ſpecie differant, ait conſequi: ex diſtinctione uero materiae quae non ad formam pertinet, diſtingui ſpecie rem ullam negat. quae omnia ne non falso dicantur, ualde uereor. nam caro & os abſolute, ad ſpeciem ac formam hominis pertinent. eſt enim caro & os materia, ſine qua ſpecies hominis eſſe nequit. ergo ex carnis & oſſis diſtinctione, formae debet ſequi diſtĩctio; quod quidẽ etiã ſine rõne ab illo cõceditur, ad uerbum ſcribente ſaepius: ad diſtinctionem materiae, quae ad ſpeciem pertineat, formam diſtingui. Dicamus igitur ſecundum huius rationem, ad carnis & oſſis diſtinctionem, hominis formam diſtingui: id quod perſpicue mendoſum eſt. Illud aeque dubiũ quod ait; haec caro, hoc os, materia eſt; quae nõ ad formã pertinet. cur autẽ nõ pertineat? certe enim haec caro, hoc os, eſt materia. omnis autem materia ad aliquid, hoc eſt, ad formam aliquam refertur, ut in phyſicis perſcriptum eſt, τῶν πρός τι ἡ ὕλη, noſter inquit; ἄλλῳ γὰρ εἴδει, ἄλλη ὕλη, hoc eſt, materia eſt ad aliquid, etenim alij formae, alia materia eſt. quapropter etiam haec caro & hoc os ad formam pertinere neceſſarium eſt. at enim ſine hac carne & hoc oſſe forma & ſpecies eſſe poteſt. at enim ut eſt materia duplex, abſoluta, hoc eſt uniuerſalis, & ſingula-

ris, ita duplex est forma, singularis & absoluta. absoluta forma & uniuersalis sine hac carne & hoc osse, id est, sine materia singulari, esse potest: at haec forma singularis ueluti Socratis, sine hac carne & his singularibus ossibus, ut exstet, nullo modo fieri potest. praeterea, haec lingua, hic oculus, omnesque omnino singularis istius corporis partes, sunt instrumenta. omne instrumentum est gratia finis. itaque corporis huius singulae partes sunt propter finem, siue is est usus & officium, siue facultas, siue utrumque, anima uidelicet eiusque functiones. ex quibus apparet, hanc linguam & hunc oculum, quae materiae loco sunt partes singulares, ad speciem ac formam hominis pertinere, ob eam rem, quod species & singularis forma hominis sine sua materie, sine suis instrumentis, nec esse potest, nec fungi suo munere; quo rationis genere uno D. Thomas utebatur. Quod igitur ait, esse sine illo illis ue non potest, hoc quidquid est caussae, in materia diuersi aliquid ac differentiae nihil ostendit: quandoquidem est communis condicio, qua probatur omnis materiae necessitas. in physicis enim ideo materiem esse necessariam docuit Aristoteles, quod sine sua materie forma exstare nequeat: idque cum in omni rerum quae gignuntur natura, tum uero etiam in artibus ualere. ex animalis autem partibus (de ijs enim erat sermo) necessarias esse alias magis, alias minus, eoque fieri ut ex ijsdem partibus alia magis, alia minus ad uitam pertineat, sane uerum est: sed hoc ad rem nostram nihil admodum interest. Quod antea reprehendimus, ex carne & osse formam distingui, id correctione adhibita licet defendi. Dixerit enim forsitan aliquis, ex carne atque osse, & ex materia omnino, tum sequi ut distinguatur forma, cum in materia fuerit quiddam, quo diuersa sit: ut ex diuersa materie, formam item distingui consequatur. ut ergo demus ita esse, ex eo tamen quaerendum, quid sit ea res, qua fit, ut materies diuersa sit: in ea enim aliquid inesse posuimus. est ne igitur accidens, an potius differentia, quae diuersam materiem efficiat? si est enim accidens non ex eo formae distinctio consequetur: quod homo niger & homo albus, corpore, id est materia sunt diuersa, specie tamen ac forma non diuersa. Sin in materie differentia sit eiusmodi, quae specie diuersum faciat, non

ex sola

ex sola materia sequetur formae distinctio, ut D. Thomae placuit, sed ex differentia quae forma erit in materia, quod illi minime placuit. Dum haec scrutamur, ad ueritatem prope accessimus: eaque manifestius aliquanto, quam adhuc factum sit, debet patefieri. partibus igitur & differentijs, ut saepe dictum est, ab Aristotele animal diuiditur. quod animal in species ab eo distributum uidemus, est τὸ σύνολον, hoc est corpus ex materia & forma compositum. cum enim diuidendi hominis initium in primo De Historia faceret, ab ijs partibus exorsus est, in quas διαιρεῖται, inquit, τὸ σῶμα τὸ σύνολον, compositum corpus diuiditur. quamobrem animalis partes ac differentiae, ad totius exemplum cuius sunt partes, ut ex materia & forma constent, oportet. De quo si est, ut aliquis dubitet, lecto Aristotelis ex primo de partibus animalium loco, is opinor dubitare desinet. ille uero uerba haec habet: ἐστὶ δὲ ἡ διαφορὰ τὸ εἶδος ἐν τῇ ὕλῃ. οὔτε γὰρ ἄνευ ὕλης οὐδὲν ζώου μόριον, οὔτε μόνη ἡ ὕλη. οὐ γὰρ πάντως ἔχον σῶμα ἔσται ζῶον, οὐδὲ τῶν μορίων οὐδὲν, ὥσπερ πολλάκις εἴρηται. quae sic latine sonant: Differentia uero est forma in materia. nulla enim pars animalis est sine materia, neque est materia sola. neq. enim qualecumque corpus erit animal, neque pars ulla, ut saepe dictum est. Non igitur partes animalis materia sola sunt, neque uero ex materia sequitur formae distinctio, ut D. Thomae uidebatur. uerissime autem Aristoteles a materia specie diuersum non effici in nono De Sapientia docuit. Quocirca si differentiae partium animalis, diuersum specie faciunt, non id qua materiae sunt, sed qua formae in materia praestant. quod cum superior locus satis indicat; tum quae nunc dicam multo etiam magis aperient. Nam partes animalis, aliae sunt similares, dissimilares aliae. similares differunt, quod ex eis aliae sunt molles & humidae; aliae contra siccae ac solidae. humidae sunt uel omnino, vel quàdiu naturã seruant, sanguis, sanies, adeps, medulla, semen, lac in ijs quae id habent, caro. ex similaribus uero siccae sunt ac solidae, os, spina, neruus, uena. haec fere sunt discrimina similarium. Dissimilares uero inter se duabus rebus distant; facultate simul & officio, quod operationem uocant. hoc modo nares, exempli gratia, ab oculis discernuntur. naribus enim odorandi, oculis autem uidendi facultas inest: quibus ab

alteris alterae differunt. eadē ratione animaliū partes, quascunq. genus hoc amplectitur, ab alijs alias discriminat Aristoteles. quod & alibi fecit, & in primo de ortu animalium praecipue, in quo dissimilarium ac similarium differentias paucis quidem, sed aperteta men ita exprimit: τὰ μέρη τὰ μὲν δυνάμει, τὰ δὲ πάθεσι διώρισαι. τὰ μὲν ἀνομοιομερῆ, τῷ δύνασθαί τι ποιεῖν; οἷον γλῶττα, καὶ χείρ. τὰ δὲ ὁμοιομερῆ σκληρότητι καὶ μαλακότητι, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς τοιούτοις πάθεσιν. partes, inquit, aliae facultate, aliae affectibus discretae sunt. Dissimilares, quod agendi aliquid facultatem habent, ut lingua, & manus. similares duritia & mollitudine, & alijs eiusmodi affectibus. ergo lingua est à manu alia, quod haec gustandi, illa tangendi facultatem obtinet. pedes quoque & crura, & femora, proferre passus possunt, atque ingredi, qua facultate & officio a ceteris partibus eiusmodi segregantur. ex quibus facultate & officio dissimilares inter se disiungi, utꝗ initio proposui, planum est. Vtriusque autem generis differentias partium, formas esse, quae sint in subiecta materie, quod Aristoteli uidebatur, fidem facit non longa oratio. nam similarium differentiae, sunt, humiditas, siccitas, mollicies, duritia, laeuor, asperitas, & id genus contrariae qualitates. omnia uero haec, non modo ut qualitates, uerum etiam, ut contraria, materiae subiectae insunt. Dissimilarium autem facultates & officia, ad animae partes eiusq. operationes pertinēt. ut oculorum, narium, linguae, manuum, harumque partium uidendi, adorandi, gustandi, tangendi facultas, ad sensum, & eius usum quem sentire dicimus. eodem modo, pedum & crurum facultas ingrediendi, animae pars est, illa, quae ut loco moueamur, praestat. itaque cum omnis dissimilarium facultas, animae sit pars quaedā: omnis aūt animae pars atq. adeo ipsa anima, corpori physico organico quod illi pro materie subijcitur, inhaereat: ut in tali corpore ac materia oīs dissimilarium facultas reponenda sit, effici necessarium est. Nec illud dubium est, quin istarum quoque uel facultatum uel animae partium officia & operationes, sint in corporis physici organici partibus, quae ipsae sunt materies simul & instrumenta. nam & uidere est in oculis: & in naribus odorari: & gustare in lingua: & in pedibus ac cruribus proferre passus atque ingredi. quapropter facultates simul

mul & officia dissimilarium, esse in aliqua materie subiecta concludendum est. Iam igitur perspicue apparet, partes, quibus ad dispertiendum animal in species utimur, non esse materiam solummodo, & simul intelligi licet, non ex materia formam solam, sed ex forma coniuncta materiae eiusdemmodi formam in materia diuidi. quam ob caussam sine sua quaeq. forma esse pars nequit. ut sanguis ab sua humiditate seiunctus, & caro sine siccitate & humiditate, alijsq. istiusmodi qualitatibus. significat hoc locus primi de ortu animalium, in quo ita scriptum est: οὐ πάντως οὖν ἔχον αἷμα, οὐδὲ σάρξ. quod idem tum de dissimilaribus singulis separatim, tum coniuncte de omnibus existimare oportet. neque enim digitus & manus, quae suum officium facere non possit, digitus & manus uere dicitur; quemadmodum in sexto De Sapientia scribitur: οὐ γὰρ ὁ πάντως ἔχων, δάκτυλος τοῦ ζώου; ἀλλ' ὁμωνύμως ὁ τεθνεώς. nec enim, inquit, qualiscumq. digitus, animalis digitus est, nisi aequiuoce. atque etiam ibidem paullo post hoc modo: οὐ γὰρ πάντως τοῦ ἀνθρώπου μέρος ἡ χείρ, ἀλλ' ἡ δυναμένη τὸ ἔργον ἀποτελεῖν. ὥστε ἔμψυχος οὖσα, μὴ ἔμψυχος δὲ, οὐ μέρος: quod est, Non enim modis omnibus hominis pars est manus: sed quae potest officium facere. quamobrem animata, non exanimis, pars est. haec de partibus sigillatim, de toto autem corpore in primo De animalium partibus illa sunt: οὐ γὰρ πάντως ἔχον σῶμα, ἔσται ζῶον. οὐδὲ τῶν μορίων οὐδέν. ὥσπερ πολλάκις εἴρηται: id est; neque cuiusque modi corpus, erit animal, nec ulla ex partibus, ut saepe dictum est. Ex eadem caussa fit, ut partes animalis non sine suo quaeq. officio & sua facultate, earum scilicet essentia, definiantur. nam in eodem sexto De Sapientia de partibus animalis ita plane scriptum est: ἑκάστου γοῦν [ζώου] τὸ μέρος ἐὰν ὁρίζηται καλῶς, οὐκ ἄνευ τοῦ ἔργου ὁριεῖται, ὃ οὐχ ὑπάρξει ἄνευ αἰσθήσεως. quae hoc modo conuertas: sane animalis cuiusque pars, si recte definiatur, non sine officio definietur, quod sine sensu non exstabit. sub initium quoq. primi De Republica, de hominis pede ac manu cum loqueretur, omnes omnium partes animaliũ complexus uniuerse, ista subiecit: πάντα δὲ τῷ ἔργῳ ὥρισται, καὶ τῇ δυνάμει. ὥστε μηκέτι τοιαῦτα ὄντα, οὐ λεκτέον τὰ αὐτὰ εἶναι, ἀλλ' ὁμώνυμα: id est, omnes autem partes officio discretae sunt ac facultate. quamobrem cum non amplius tales sunt, non easdem esse dicen

dum,

dum niſi aequiuoce. Tota res autem in Meteorologicis pluribus & illuſtrioribus uerbis explicatur. nam in eius operis extremo fons eſt, e quo rerum talium cupidi abunde ſitim expleant. Haec erant de partibus animalis pro re ac tempore, quae dicerem. ad eas uero, quoniam quidem ſubſtantiae ſunt, ut accommodetur apte demonſtratio, quae tantum ad accidentia creditur pertinere, alibi alias agetur. Nunc unde digreſſa eſt, eodem noſtra pedem referat oratio. Fructus igitur, quem animalis paedia fert, eſt duplex, de quo praepoſtere dicam iterum, ac breui, ut iam tandem ſuſcepta diſputatio terminetur. Vnus eſt, legere ac ſumere partes animalis & earum diſcrimina. Alter eaſdem res aſſidua exercitatione & diuturno uſu cognoſcere. quare paedia praeditus, animalia partes habere ſimilares alias, quae aut humidae ſint & molles, aut ſiccae ac durae, alias diſſimilares, quarum quod ſit uniuſcuiuſq. officium, quae facultas tenebit. Hoc pacto autem aliquid ſcire, eſt τὸ ὅτι, id eſt rem eſſe cognoſcere. quemadmodũ enim, ſi quis noſcat Lunam deficere, ignoret autem quid ſit cauſſa cur deficiat; ita qui ſcit animalia partes habere ſimilares, is rẽ eſſe & τὸ ὅτι tantum cognoſcit, propterea quod quid cauſſae ſit, quamobrem aut Luna deficiat, aut partes habeant ſimilares animalia, nondum etiam nouit. Ad haec paedia praeditus ex ſimilaribus conſtare diſſimilares notum habebit, ob eamq. rem antecedere ſimilares, & naturae ordine priores eſſe diſſimilaribus, facillime intelliget. quapropter cum phyſicum cauſſas docentem ſimilarium prius quam diſſimilarium audiet, & ordinem inſtitutum probabit, & una quae ab illo dicentur, quia praenouit, non obſcure peruidebit. Itaque ideo ſibi ſcientiam efficiet, atque ex perito rerum naturalium, phyſicus euadet. Quid igitur Paedia ſit, quas habeat partes, quamque utilitatem praebeat, tum ſcientijs omnibus uniuerſe, tum ciuili ac Phyſicae priuatim dictum eſt. ex quibus praeterea, non fuiſſe conſcriptos ab Ariſtotele propter Paediam libros Exotericos abunde liquet. Erat haec recens opinio de duabus prior, quae refelli debebant. quare cum poſterior ex ijs reſtet, hinc eam excutere incipiam. Haec igitur librorum genus duplex ponit. quam ob cauſſam autem ſit duplex, ſane in eo multum uariat. principio enim, ut idem ſit, Acroamaticum, & Autoproſopum genus coniungit; tum, quod idem

quoque

quoque eſſe uult, Exotericum ac Dialogicum addit: in quo cum antiquis omni ex parte conuenit. Cur autem ſint duo genera, cauſſam itidem affert duplicem: quarum una eſt, ratiocinatio; altera uero imitatio. Vtramque harum cauſſarum, ex Simplicij, atque Hammonij commentario ad Categorias petitam refert: id quod ita ne ſit an ſecus, ex uerbis ipſorum ſeparatim uideamus. Ac Simplicius, ut a poſteriore ordiar prius, quo loco demonſtraui, Syntagmaticos Ariſtotelis libros, quibus Dialogici ſimul & Autoproſopi continentur, paucis omnino uerbis, ſed ita ſummatim partitur: τῶν δὲ συνταγματικῶν, τὰ μὲν ἐστὶ διαλογικὰ, τὰ δὲ αὐτοπρόσωπα. Ex ſyntagmaticis, alij, inquit, ſunt Dialogici, alij uero Autoproſopi. nec praeterea quidquam adiungit, tantũ deinceps, Autoproſopos in tria genera diſtribuit. quae uero cauſſa mouerit Ariſtotelem, ut Dialogicos aut Autoproſopos conſcriberet, prorſus nihil dicit. De imitatione, ac ratiocinatione, littera aeque nulla eſt. quae cum ita ſint, non hoc dicere Simplicium, imitationem & ratiocinationem cauſſas fuiſſe Ariſtoteli quamobrem Dialogicos & Autoproſopos conficeret, aperte intelligitur. atque hic quidem ex Categorijs Simplicij locus. eſt & alter in prooemij extrema parte, quod commentario ad Acroaſim phyſicam Simplicius idem praeſcripſit. fit in eo de Exotericis ac Dialogicis, fit etiam de Acroamaticis, hoc eſt Autoproſopis, mentio: quod genus utrumq. ſic diſiungi uult ab altero alterum, ut hoc non accuratiſſime, illud autem conſcriptum fuerit obſcurius. Ex quibus apparet, imitationem & ratiocinationem, eum ſilentio praeterire. De his ergo uerbum nullum Simplicius. ne Hammonius quidem, qui rem omnem fuſius & illuſtrius explicuit. Nam generis huius librorum duplicis, quattuor fecit nomina, ut bina utriq. generi imponantur, uni Autoproſopo & Acroamatico, alteri Dialogico & Exoterico. Cur autem ita nominentur, ſuam cuiuſq. reddit cauſſam. Dicit enim Autoproſopum genus ob eã rem uocari, quod in eo Ariſtoteles ipſe, ex ſua perſona doceat: Acroamaticum uero, quia ſermonem cum auditoribus ſuis & ueris & iuſtis habeat. E contrario Dialogicum, propterea quod non ex ſua perſona loquatur: & Exotericum, quoniam ad multitudinis ſcribat utilitatem. haec fere Hammonius. roget quis, unde nã ab hoc auctore, cum hic nulla ſit, imitatio & ratiocinatio? dicam

proxime.

proxime. Dialogicum genus librorum esse aiebat Hammonius, in quo Aristoteles non ex sua persona loqueretur. quale esset hoc, si qui forte parum uiderent, consimili re, sed nota & manifesta, ei libitum est illustrare. Ergo Dialogicum genus Aristotelis, Platonis libris qui sunt notissimi, assimilauit: ut quemadmodum Plato, sic etiam Aristoteles in dialogico genere, personas ageret aliorum. nam certe de Dialogicis scribit haec, ὥσπερ ὁ πλάτων ὑποκρινόμενος ἑτέρων πρόσωπα, quod perinde est ac si dicat, in Dialogicis Aristoteles, consimiliter ut Plato personas egit aliorum. itaque Plato & Aristoteles, si est ut Hammonio credi possit, hoc ipso sunt inter se similes, quod ambo in Dialogis, alienas personas agunt. hic obijci non ignoro, qui alienam personam agat, eũ necessario imitari. sed hoc qualecumq. est, si ut ex Hammonij sententia, de qua nunc quaerimus, opponitur; id paruo labore redargui licet: quo modo enim ille scribit, profecto de imitatione nihil ne somniasse quidem uidetur. Sin ad eius uerba hoc quoq. alij de suo addunt, nostrum officium iam erit deinceps, uera sit necne sumptio, quae non sine caussa tamen ponitur, considerare. Considerandi autem initium sit huiusmodi. Videtur alienã personam quicumq. agit, necessario imitari. nam is, alienum sermonem simulat, & fingit. Omnis autem qui sermonem alienũ confingit, necessario imitatur. in qua ratione ut alia omnia uera sint, id quod in extremo posui, certe non est. falso enim dicitur, necessario imitari eos omnes, qui sermonem fingunt alienum. sunt enim contra nonnulli, qui sermones hominum assimulent sine ulla imitatione: id quod uel eiusdem exempli commemoratione, quo utuntur ipsi, planum fieri potest. in eo autem haec erant. Venit Chryses Apollinis sacerdos ad exercitum Graecorum, qui Agamemnone & Menelao ducibus Troiam circumsidebat. ueniendi caussa fuit captiuae filiae redemptio: propter quã & multa eaq. pulcherrima & eximia dona attulerat. hic ille orabat supplex duces ipsos simul & Graecos milites, qui aderant, ut acceptis muneribus sibi filiam redderent. Sacri sacerdotis orationem, milites cuncti approbant: at Dux iratus sacerdotem iubet e castris excedere; si diutius in eis moretur, aut ad ea iterum redeat, minatur extrema. silentio egressus e castris senex perterritus minis; Apollinem lacrymans precatur ut de Graecis, poenam lacry-

mis

mis ſuis debitam ſumat. res geſta ſic eſt. narrat eam Homerus in initio Iliadis . narrat etiam Plato, in tertio Politiae. corũ uterque perſonis Chryſae, militum, Agamemnonis, ſermones aptos confingit. Sed eſt Homeri narratio cum imitatione, Platonis contra nulla cum imitatione ſimplex . Quam ob diſſimilitudinẽ & diſtantiam narrationum, haud ab re quaeri poſſit, cum apud utrumq. horum auctorum, res geſta ſit eadem, eaedem perſonae, poſtulata & reſponſa eadem, quid ſit quod cum imitatione narret ex his alter, alter autem ſine imitatione. Ac ſunt qui nunc hic Platonem non imitari dicant, ea re, quod is dum narrat, Chryſis & Agamemnonis, hoc eſt, perſonarum ſententiã potius, quam uerba exponat. atqui hoc ſi uerum eſt; non probandus Ariſtoteles in primo De Poetica, (primum enim in cõmentario ſexti ad Nicomachũ uocat Euſtratius) qui tragicos poetas doceat, etiam ſententias imitari perſonarum. quibus autem uerbis Chryſes & Agamemnon inter ſe egerint, (nec enim eos uel Platonis oratione, uel Homeri uerſibus uſos fuiſſe crediderim) niſi qui ſermonibus illorum praeſens interfuerit, nemo ut opinor pro certo teſtificari poteſt. Quod addunt, hoc quidquid eſt cauſſae, id ex Platonis auctoritate dici, nuſquam nos quidem tale aliquid ab illo ſcriptum reperiebamus. itaque doctos homines dubia opinione magis, quam re uera duci ſuſpicabamur. ac de cauſſa, quamobrem ex Platone recitata narratio imitatione careat, non debet ambigi: cum illam apertiſſime nobis, ante expoſitionem ſermonis inter Chryſem & Agamemnonem habiti declaret ipſe. Dicit enim proxime ſupra locum, in quo ſine imitatione rem geſtam enarrat, hoc modo. εἰ δέγε μηδαμοῦ ἑαυτὸν ἀποκρύπτοιτο ὁ ποιητὴς πᾶσα ἂν αὐτῷ ἄνευ μιμήσεως ἡ ποίησίς τε καὶ ἡ διήγησις γεγονυῖα εἴη. ἵνα δὲ μὴ εἴπῃς ὅτι οὐκ αὖ μανθάνεις, ὅπως ἂν τοῦτο γένοιτο, ἐγὼ φράσω. εἰ γὰρ ὅμηρος εἰπὼν ὅτι ἦλθεν ὁ χρύσις τῆς τε θυγατρὸς λύτρα φέρων, καὶ ἱκέτης τῶν ἀχαιῶν, μάλιστα δὲ τῶν βασιλέων, μετὰ τοῦτο μὴ ὡς χρύσης γενόμενος ἔλεγεν, ἀλλ᾽ ἔτι ὡς ὅμηρος οἶσθ᾽ ὅτι οὐκ ἂν μίμησις ἦν, ἀλλ᾽ ἁπλῆ διήγησις. quod ſi, inquit, nuſquam ſe occultet poeta, omnis ei ſine imitatione poeſis ſimul & narratio facta erit. Ne autem dicas iterum te non intelligere, quemadmodum hoc fiat, ipſe exponam. Nam ſi Homerus cum dixiſſet, Chryſem ueniſſe, & ferentem dona ad redi-

mendam filiam, & graecis supplicem, praecipue autem regibus, post haec non tamquam Chryses factus, sed etiam tunc ueluti Homerus fecisset uerba, scias non hanc imitationem, sed simplicem narrationem fuisse. Ex his igitur uarietatis eius, quam proposui, cũ caussa maxime elucet. Nã Plato sermones Chrysae & Agamemnonis, sic narrat ut se se non caelet. Est autem totum hoc, cum & ipsum illum, qui rem gestam narrat, loqui, tum & eundem dicendo non conari animum & cogitationem auditoris alio auertere, tamquam si quis alius, non ipse, uerba faciat. hanc ob caussam qui isto modo narrant omnes, nedum Plato, sine imitatione narrant. at Homerus contra, eosdem Chrysae & Agamemnonis sermones ita narrat, ut semetipsum occultet. sic enim loquitur, quasi sit aliquis alius, non is qui narrat. nam certe collocutionem Chrysae & Agamemnonis, non ut Homerus ac poeta, sed tãquam sit alius exponit, nempe ita ut si Chryses cum Agamemnone, praesens cum praesente coram loqueretur. Quare si Platonem, in cuius sententia praecipue acquiescunt, sequi lubet; statuendum est, poetam ipsum usquequaque loqui, uerum alias alio modo. interdum enim ita, ut se se loqui ostendat; ut apud nos Virgilius, Arma uirumq. cano. nonnumquam autem, proinde ac si alius non ipse sit, qui loquatur; ut cum idem ait, Me ne incepto desistere uictam? & modum priorem, sine imitatione; posteriorem uero esse cum imitatione. Quod idem & de Poesi, & de fabula existimari debet uniuerse; ut harum utriusque alia sit tota cum imitatione, ut Tragoedia & Comoedia; alia sine imitatione, cum uidelicet poeta ipse rem exponit, ut olim dithyrambi; alia deniq. ex utroq. genere temperata, ut Ilias, & Aeneis. atque hoc Platonem uoluisse, cui assentiuntur prae ceteris maxime, ex tertio Politiae clausula docet, in qua sic est, τῆς ποιήσεως τε καὶ μυθολογίας, ἡ μὲν διὰ μιμήσεως ὅλη ἐστὶν, ὥσπερ σὺ λέγεις τραγῳδία τε καὶ κωμωδία. ἡ δὲ δι᾽ ἀπαγγελείας αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ. εὕροις δ᾽ ἂν αὐτὴν μάλιστα που ἐν διθυράμβοις. ἡ δ᾽ αὖ δι᾽ ἀμφοτέρων, ἔν τε τῇ τῶν ἐπῶν ποιήσει, πολλαχοῦ δὲ καὶ ἄλλοθι, εἴ μοι μανθάνεις. Poesis, inquit, ac fabula, alia est per imitationem tota, ut tu dicis Tragoedia & Comoedia. alia uero per expositionẽ poetae ipsius: quam in dithyrambis maxime inuenias. alia demum per haec utraq. cum in poesi Epica, tum multis locis alibi,

ſi quid me intelligis. Quae autem hic ſecundo loco ponitur poeſis, & fabula, in qua ipſe rem poeta exponit, ea eſt, in qua ipſius nulla eſt occultatio, nec poeta ſeu fabulator mentem auditoris alio conuertit, nec fit alius, nec tamquam ſit alius loquitur, ſed ipſe ſe oſtendens uelut in conſpectu, ſimul & uerba & uerſus facit. Huiuſmodi uero poeſis, & fabula omnis imitatione caret. Cum autem omnis fabula etiam confictum aliquem habeat ſermonem, ex hoc plane ſequi neceſſe eſt, ſermonem fictum aliquem, nudum ab imitatione inueniri. Falſum igitur, qui ſermones fingunt, eos omnes neceſſario imitari. falſum itẽ, ex eo quod inferunt, quicunque perſonam alienam agat neceſſario imitari. quod quidem uſq. eo illis arridet, ut Dialogum genere imitationis contineri, pro certo affirment. quae ſententia, longe a uero aliena eſt. Dant enim Dialogum eſſe interrogationem & reſponſionem: harum autem utraq. eſt oratio; quae uox eſt ſignificabilis. Dicat quis, opinor, oratione ac uoce homines imitari. ex quo Dialogum, eſſe imitationem. fabulae. conſimili enim ratione, color dici poſſit imitatio; quod is qui pingit, multa coloribus imitetur. Verum imitari aliud eſt, aliud quo quis imitatur: ut in primo de poetarum arte Ariſtoteles tradidit. Imitatio igitur, quo in loco apud Hammonium deliteſceret adhuc demonſtraui. Nunc de ratiocinatione, quam alterius generis librorum ex eodem cauſſam putant, ut breui dicam, res admonet. nam duo haec ſcriptorum genera, diſcrimine in primis duplici, ait diſtingui Hammonius: quod in eorum altero ſunt ratiocinationes certiſſimae, quas multitudo intelligentia nequit aſſequi: in altero autem contra, ſunt ratiocinationes ſimpliciores, quas intelligere poteſt multitudo. & is quidem Autoproſopa, librorum genus alterum uidelicet, fuiſſe conſcripta inquit, διὶ ἐπιχειρημάτων ἀκριβεστάτων, καὶ οἷς οὐχ οἷοιτε εἰσὶν οἱ πολλοὶ παρακολουθῆσαι, hoc eſt, ratiocinationibus certiſſimis, & quas non poteſt multitudo aſſequi: Dialogica uero, quod eſt genus alterum, οὐ διὶ ἀποδεικτικῶν ἐπιχειρημάτων, ἀλλὰ διὶ ἁπλουστέρων, καὶ οἷς οἷοιτε εἰσὶν οἱ πολλοὶ παρακολουθεῖν, quod eſt, non demonſtratiuis ratiocinationibus, ſed ſimplicioribus, & quas poteſt multitudo aſſequi. Ex quibus ſatis conſtat Hammonium, quem ſequuntur ducem, cum utroque genere librorum, ratiocinationẽ

communicare. quod cum ita sit, non uere potest ex illius sententia ratiocinatio, alteri generi librorum pro caussa proprie assignari. Nam ratiocinatio duobus generibus librorum communis caussa est, ut docui. communis autem caussa duobus generibus librorum, ut unius generis tantum praecipua sit & propria, non pote fieri. Quapropter si cum Hammonio facere cordi est, singulis generibus librorum, ratiocinationis species singulas, suam cuique, debent tribuere. dent igitur Autoprosopis Hammonij certissimam rationem, quae demonstratio; Dialogicis uero simpliciorem illam, quae ab Aristotele syllogismus Dialecticus dicitur. respondebunt, opinor, se hoc praestitisse. bene mehercule. sed in caussarum numero, propter quas fit, ut duo diuersa sint librorum genera, has quoque reponi oportet. at hoc si faciant; caussarum numerus, quem edunt, uariabitur, nec conueniet. nam duae sunt caussae, quomodo quidem scribunt; una, imitatio; ratiocinatio, altera. his autem additis, tres erunt, pro duabus: imitatio; & demonstratio; & syllogismus dialecticus. Vt autem utriusq. generis librorum duas esse caussas obtineant, etiam hoc sibi pergunt sumere: omnia ueterum scripta, esse aut simplices expositiones, aut imitationes quasdã. quod, quamquam sine ulla comprobatione ab eis ponitur, totũ a Platone tamen est ex tertio Politiae. in quo cum uerba pro uerbis alia atq. alia suo arbitratu substituerint, ex eo factum est, ut aliud illi, aliud Plato sensisse uideantur. quam rem ita se habere ut ostendam, a Platone, cuius sententia praecipue spectanda est, sermonis nostri ducam initium. Nam is, ubi demonstraui paullo antea, scripturus de oratione, fabulis & poetis accommodata, quod quidem bonus auctor tradit Hammonius, ab istiusmodi uerbis exorditur: ἆρ οὖ πάντα ὅσα ὑπὸ μυθολόγων ἢ ποιητῶν λέγεται διήγησις οὖσα τυγχάνει ἢ γεγονότων ἢ ὄντων ἢ μελλόντων; τὶ γὰρ ἔφη ἄλλο. ἆρα οὐχὶ ἤτοι ἁπλῇ διηγήσει, ἢ διὰ μιμήσεως γιγνομένῃ, ἢ δι' ἀμφοτέρων περαίνουσι. Quod est, Nonne omne, quodcũq. dicitur a fabulatore aut poeta, est narratio aut praeteritorũ, aut praesentiũ, aut futurorũ? nã quid est, inquit, aliud. Non ne aut simplici narratione, aut cum imitatione, aut per utramque rem conficiunt? age nunc ex interpretum consuetudine singula consideremus. ἆρ οὖ. Non ne. interrogandi coniunctio, quam in Topicis libro

primo ante propositionem Aristoteles poni oportere praecipit. πάντα. omne. ostendit se de omni fabulatorum & poetarum oratione uniuerse uerba facere. adiungit ergo declarandi caussa, ὅσα quodcumque, λέγεται ὑπὸ μυθολόγων ἢ ποιητῶν, dicitur a fabulatoribus & poetis. quod totum pariter ualet, ac si sit, πᾶσα λέξις, καὶ πᾶς λόγος μυθολόγου καὶ ποιητοῦ, omnis dictio & oratio fabulatoris ac poetae. hanc tamen collocationem paullo post immutat, praeferens poetam fabulatori. ait enim, ὅτι τῆς ποιήσεως τε καὶ μυθολογίας ἡ μὲν διὰ μιμήσεως ὅλη ἐστίν. quae transiectio partium, suspicionem affert nobis, existimasse illum, has uoces inter se reciprocare: ut fabulator idem sit poeta; uicissimq. poeta aeque sit fabulator. quomodocumque se res habeat, certe a poeta fabulas confingi necessario, si quidem sit poeta, tradit in Phaedone scribens haec: τὸν ποιητὴν δέοι, εἴπερ μέλλοι ποιητὴς εἶναι, ποιεῖν μύθους, ἀλλ' οὐ λόγους. dicit poetam oportere, si modo poeta futurus sit, facere fabulas, non autem sermones. quem Proclus locum exponens, πάντως γὰρ, inquit, τὸ μυθολογικὸν καὶ Πλάτων ἀποδίδωσι τοῖς ποιηταῖς. τὸν γὰρ ποιητὴν φησιν, εἴπερ μέλλοι ποιητὴς εἶναι, χρὴ ποιεῖν μύθους, ἀλλ' οὐ λόγους. hoc est, Omnino enim fingendi fabulas facultatem etiam Plato poetis tribuit. poetam enim dicit, si modo poeta futurus est, oportet facere fabulas non sermones. atque hanc magistri sententiam uidetur in primo de Poetica approbare Aristoteles, cum scribit: τὸν ποιητὴν μᾶλλον τῶν μύθων εἶναι δεῖ ποιητὴν, ἢ τῶν μέτρων: quod est, poetam magis oportet fabularum esse effectorem, quam uersuum. διήγησις οὖσα τυγχάνει, ἢ γεγονότων, ἢ ὄντων, ἢ μελλόντων. Narratio est, aut praeteritorum, aut praesentium, aut futurorum. dictionem siue orationem poeticam omnem, narratione, quae genus quoddam orationis est, uult contineri: cum uero genus, quid sit illud de quo dicitur, praecipue ostendat, quid sit autem rei est essentia, iccirco poeticae orationis essentiam maxime ostendit narratio. commode igitur & e re ipsa respondetur, τί γὰρ ἄλλο; quid enim sit aliud? quasi si is, qui cum habetur sermo, quid esset oratio poetica prior interrogauerit. διήγησις τυγχάνει οὖσα τῶν μελλόντων. Narratio est futurorum. dissentit cum Platone Aristoteles tota sententia quam maxime. hic enim esse aliquam narrationem rerum futurarum putat; ille contra, nullam. apud eum enim est

in tertio de Rhetorica hoc modo : περὶ τῶν μελλόντων οὐθεὶς διηγεῖται. nullus, inquit, de rebus futuris narrat. qua ratione uero tolli poſſit tanta inter utrumq. repugnantia, alibi conſiderandũ eſt. ἆρα οὐχὶ ἤτοι ἁπλῆ διηγήσει. Non ne aut ſimplici narratione? Haec altera eſt interrogatio loci huius : in qua narratio, ut genus quoddam, tribus differentijs diuiditur. quibus poetarum omnis oratio in totidem ſpecies a Platone diſpertita eſt. Ex utraque autem interrogatione, duas propoſitiones ſumi licet. ex ſuperiore unam, Omnis fabulatorum & poetarum oratio, narratio eſt. Ex poſteriore alteram, Omnis narratio eſt aut ſimplex, aut cum imitatione, aut partim ſimplex, partim cum imitatione. Ex quibus ſimul iunctis oportet confici, ut omnis fabulatorum & poetarum oratio, ſit item aut ſimplex, aut cum imitatione, aut partim ſimplex, partim cum imitatione. Simplex, ut in dithyrambis. cum imitatione, ut in Tragoedia & Comedia. partim ſimplex partim cum imitatione, ut in Aeneide, Odyſſea, Iliade, unoq. uerbo, in Epicis omnibus. Haec Platonis quidem eſt concluſio. quam, ut dictum eſt, propoſitionis loco ſibi ſumũt illi, qui aiunt, Omnia ueterum ſcripta, aut per narrationem ſimplicem, aut per imitationem eſſe confecta. quorum uerborum, quae ſit uis, qui ue ſenſus, ea ſi cum Platonis ſuperiore proxima complexione contuleris, facillime intelliges. nam alia pro alijs poni, quae non idem ualeant, comperies. alia praetermitti. alia aſſumi quidem, uerum ijs quae dicunt minime conſentanea. quas ob res id quod eſt apud Platonem uerum, iſtuc idem ex uero in falſum opera & ingenium iſtorum commutauit. nam quod ait Plato, omnis poetae ac fabulatoris oratio, pro eo hi, omnia ueterum ſcripta, ſupponunt : quod non eſt illi uirtute par & aequale. Latius enim patet hoc, & multo plura quã illud complectitur. non ſolum enim fabulatores & poetas, ſed oratores & hiſtoricos praeterea, itemq. Theologicos, phyſicos, & Politicos philoſophos, Geometras etiam atq. Arithmeticos, & Aſtrologos, antiquorum ſcriptorum appellatio comprehendit : quos poetae ac fabulatoris oratio nequaquam continet. quo fit, ut horum alterum magis, alterum minus ſit generale. Ad haec, de tribus differentijs praetermittunt unam; duas ſolummodo retinent. Ex narrationibus enim, eam quae ſimplex

partim eſt, partim cum imitatione, abiudicant: tantum eam recipiunt, quae ſimplex, adiuncta illa, quae eſt cum imitatione. id quod ob eam rem facere illos opinor, ut duo haec diſcrimina, cauſſis quoque duabus propoſitis, ad numerum reſpondeant: quod tamen parum ſuccedit. Licet enim imitatio, imitationi conueniat, ratiocinationi certe, quā pro ſecunda ſcribendi cauſſa afferunt, expoſitio ſimplex nullo modo conuenit. nec enim poteſt, uel Phyſici de rerum natura, uel Geometrae de magnitudinibus docentis oratio, eſſe narratio: cum quidem docentis oratio, ſit ſyllogiſmus demonſtratiuus; narratio autem, rei uel geſtae uel quae geritur, expoſitio. Quapropter omnem fabulatoris & poetae orationem, eſſe aut ſimplicem, aut cum imitatione, aut ex utraque re confuſam, Plato uere concludit. Hi contra, Autoproſopos & Dialogicos libros fuiſſe per ſimplicem narrationem, & per imitationem conſcriptos mendoſe inferunt. neque id mediusfidius iniuria: rectum eſt enim ex falſis falſa conſequi. Hos ego auctores habui, de libris Exotericis ut certo quodam uoluminum genere, qui mentionem aliquando fecerint. quos a nouitijs aliquot philoſophis non ſine cauſſa diſſentientes, conſentire tamen Ariſtoteli ut oſtendam, quod antea fecit nemo, hinc iam experiar. Res omnis fere, de qua ratiocinari conſueuimus, eiuſmodi eſt, ut alia in ſe habeat re uera, ex opinione autem alia. atque iſta quidem utraque interdum ἑπόμενα & ὑπάρχοντα promiſcue uocat Ariſtoteles, alias κατηγορούμενα, & quod idem declarat, κατ᾽ ἄλλου λεγόμενα, hoc eſt conſequentia, quaeque inſunt, & de quodam dicuntur, ſi uerbum uerbo reddi placet. Ex ijs igitur quae rei uere inſunt, uerae propoſitiones; ex propoſitionib. aūt ueris, uerae item fiūt ratiocinationes, quae demonſtrationes nominantur. Rurſus ex ijs quae in re inſunt ex opinione, propoſitiones ex opinione probabiles, ex tali porro genere propoſitionum, ratiocinationes ex opinione dialecticas, quae proprie ſunt ἐπιχειρήματα, & λογικοὶ λόγοι, notum eſt cōfici. Sunt iſta quidem uera, quae proxime ſcripſi, ſed propter nimiam breuitatem obſcura. quare faciendum uidetur, quando res ita poſtulat, ut fuſius & enucleatius denuo eadem retractemus. Haec igitur, ex quibus conſtat demōſtratio, quae rem uere conſequuntur, non uera ſolum, ſed & propria, & ſua cuiuſque rei,

hoc eſt, ἴδια & οἰκεῖα eſſe oportet. quam rem ex eo planiſſime licet intelligi, quod in Prioribus Analyticis ſcribit ipſe, quo loco tradit, quemadmodum ratiocinandi ſimul & demōſtrandi principia ratione ac uia poſſint inueniri. ait enim: In omni re, de qua ratiocinatio fieri ſoleat, propria inhaerere plurima. ἴδιαι δὲ καθ᾽ ἕκαστον, inquit, αἱ πλεῖσται. ita enim aliquanto quam in vulgatis libris melius, partim ex commentario Alexandri, partim ex meo exemplari omnium, quae in uita uiderim, antiquiſſimo, & legi & ſcribi debere arbitror. cum quibus quidem etiam illa congruunt ex primo Poſteriorum Analyticorum, eſſe uidelicet in omni ſcientia quaedam communia, quaedam uero propria. propria ueluti lineam & eius definitionem, & rectum, in geometricis. ad uerbum enim ita ſcribit: ἴδια μὲν οἷον γραμμὴν εἶναι τοιανδὶ. καὶ τὸ εὐθύ. & linea ſubiecti generis nomen eſt, rectum uero conſequentis. Dicit autem lineam eſſe talem, ſignificans credo, lineae definitionem: quae quia idem eſt cum definito, quod eſt genus ſubiectum, ſubiectum uero genus proprium principium eſt, ea re fit ut lineae definitio aeque ſit proprium principium. in elenchis uero, ſicut & alibi, Demonſtrationem λόγον διδασκαλικὸν appellat. id orationem ad docendum idoneā oſtendit. eam igitur orationē ex ſuis cuiuſq. diſciplinae principiis fieri ait his uerbis: διδασκαλικοὶ μὲν οἱ ἐκ τῶν οἰκείων ἀρχῶν ἑκάστου μαθήματος. ſcripſerat hoc idem ante in Topicis octauo libro, cum praeciperet non fieri poſſe, ut demōſtraremus quidquam, niſi a ſuis cuiuſq. principiis ordiremur: ἀδύνατον γὰρ, inquit, ἀποδεῖξαι τὶ, μὴ ἀρξάμενον ἀπὸ τῶν οἰκείων ἀρχῶν. Dicit etiam de rebus quae demonſtrari poſſunt, quaeq. rem ſubiectam uere conſequūtur, in tertio De Sapientia, ἔστι καὶ ἀριθμοῦ ᾗ ἀριθμὸς ἴδια πάθη. οἷον ἀρτιότης περιττότης. & in nono eiuſdem operis, de mare & femina τὸ δὲ ἄῤῥεν καὶ θῆλυ τοῦ ζώου οἰκεῖα μὲν πάθη, ἀλλ᾽ οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν. Sed hac ſuper re ſatis: quae cum admodum dubia non ſit, tamen non fuit alienum his locis quaſi teſtibus eam aliquo modo confirmare. Sed redeo ad inſtitutum. ea, igitur quae rem conſequi uere dicebamus, & uera eſſe, & propria, & ſua cuiuſq. rei, quomodo Ariſtoteli placet, ex his facile poteſt perſpici. Iam vero eadem iſta ineſſe rei per ſe, & ita uulgo nominari, manifeſtum eſt. itaque pro certo etiam ſumi debet, uera ex quibus fit demonſtratio, per ſe

de rebus

de rebus dici . quaé uero per ſe de aliquo dicuntur, illa omnia, eodem in genere contineri . quamobrem neceſſe ſit, ut uera ex quibus fiat demonſtratio , item ſint eodem in genere . De quo quidem quin ita ſit , minime dubitandum eſt . certe nihil aliud extra hoc unum illa declarant : ἐκ γὰρ τοῦ αὐτοῦ γένους ἀνάγκη τὰ ἄκρα καὶ τὰ μέσα εἶναι . εἰ γὰρ μὴ καθ' αὑτὰ συμβεβηκότα ἔσαι . oportere ait in primo Poſteriorum media & extrema demonſtrationum eiuſdem eſſe generis . ſi enim non per ſe ſint , ea fore accidentia . & huius quidem loci clauſula , conſecutionem oſtendit neceſſariam . ex eorum diuiſione ſcilicet , quae rebus inſunt, quaeque de aliquo dicuntur . ſunt enim omnia quae rei inſunt, & de ea dicuntur bipartito diſtributa , quod aut per ſe ſunt, aut per accidens : ut docet ipſe cum ita dicit : ἅπαν γὰρ ἢ οὕτως ὑπάρχει [τουτέσι καθ' αὑτὸ] ἢ κατὰ συμβεβηκός . quamobrem ſi quis neget Demonſtrationis media & extrema eſſe per ſe , dederit is omnino illa eſſe accidentia , quo conceſſo , ad id quod & perſpi cue falſum eſt , & fieri non poteſt , ratio hunc in modum procedet . Demonſtrationis media & extrema ſunt accidentia, haec nõ neceſſaria ſunt. itaq. Demõſtrationis media & extrema nõ neceſſaria ſunt : quod manifeſto falſum eſt, & cum eo pugnat quod ipſe antea dilucide patefecit . Quapropter , quoniam ea quae rem uere conſequuntur , eidem etiam per ſe inſunt , & eodem in genere continentur, paullo poſt, de eadem re cum ageret, ita locutus eſt : συγγενῆ δεῖ εἶναι τοῖς πρώτοις : eſſe in eodem genere cum primis oportet . & de medio termino demonſtrationis in hanc ſententiam dixerat prius : ἀνάγκη τὸ μέσον ἐν τῇ αὐτῇ συγγενείᾳ εἶναι : neceſſe eſt medium in eodem eſſe genere . & infra longo ſane interuallo : ἐι μέντι τῷ αὐτῷ γένει , καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν ἀτόμων ἀνάγκη τοὺς ὅρους εἶναι . in eodem genere tamen & ex ijſdem indiuiduis terminos eſſe neceſſe eſt . ex quibus confectas propoſitiones , hoc eſt ſuppoſitiones & principia quae demonſtrari nequeunt , una cum ijs quae per eas oſtenduntur concluſionibus, eodem in genere contineri , multo poſt dicit hoc pacto : τούτου δὲ σημεῖον , ὅταν εἰς τὰ ἀναπόδεικτα ἔλθη . δεῖ γὰρ αὐτὰ ἐν τῷ αὐτῷ γένει εἶναι τοῖς ἀποδεδειγμένοις . σημεῖον δὲ καὶ τούτου , ὅταν τὰ δεικνύμενα δι' αὐτῶν ἐν ταὐτῷ γένει ὦσι , καὶ συγγενῆ εἴη . atque hanc quidem ſententiam Themiſtius quoq. alio modo ita concludit Demon-

ſtratio ex ijs, quae per ſe ſunt, confici debet. haec autem quae per ſe ſunt, rei unicuique (ſordide nos quidem: ſed neceſſario ita loquimur.) in quid eſt, haerent. quae uero in quid eſt rei unicuique haerent, & ſemper in ea ſunt, & patent latius, ſic, ut alij etiam inſint, nec tamen extra genus. patere dico latius, quaecumque ſingulis rebus inſunt uniuerſe, cum eo tamen, ut etiam inſint alijs rebus. exempli cauſſa. impar omni ternario ineſt, & patet latius; quia ineſt etiam quinario, non tamen extra genus: quinarium enim ſimiliter ut ternarium numeri genus complectitur. at extra numeri genus nihil eſt impar. quas ob res neceſſe eſt, ut quae per ſe ſunt, & rei ſemper inſint, & pateant latius, ea lege, ut alijs in rebus praeterea haereant, quae nequaquam ſint extra genus. itaque ideo quod Demonſtratio fit ex ijs quae ſunt per ſe. haec uero non ſunt extra genus, Demonſtrationem ex ijs, quae non ſunt extra genus, fieri oportere neceſſarium eſt: quod ſi quae non ſunt extra genus, eodem in genere continentur, etiam illud uerum omnino fuerit, fieri Demonſtrationem ex medio & extremis quae ſint eodem in genere: ut Ariſtoteli uidebatur. apud quem in Poſterioribus Analyticis libro ſecundo de ijs quae in quid eſt dicuntur, aliter atque alibi, ſcriptum eſt hoc modo: πῶς δὲ δεῖ θηρεύειν τὰ ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορούμενα, νῦν λέγομεν. τῶν δὴ ὑπαρχόντων ἀεὶ ἑκάστῳ, ἔνια ἐπεκτείνει ἐπὶ πλέον, οὐ μέντοι ἔξω τοῦ γένους. λέγω δὲ ἐπὶ πλέον ὑπάρχειν, ὅσα ὑπάρχει μὲν ἑκάστῳ καθόλου. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἄλλῳ. οἷον ἐστὶν ὃ πάσῃ τριάδι ὑπάρχει. ἀλλὰ καὶ μὴ τριάδι. ὥσπερ τὸ ὂν ὑπάρχει τῇ τριάδι. ἀλλὰ καὶ μὴ ἀριθμῷ· ἀλλὰ καὶ τὸ περιττὸν ὑπάρχει τε πάσῃ τριάδι, καὶ ἐπὶ πλέον ὑπάρχει. καὶ γὰρ τῇ πεντάδι ὑπάρχει. ἀλλ' οὐκ ἔξω τοῦ γένους. ἡ μὲν γὰρ πεντὰς, ἀριθμός. οὐδὲν δὲ ἔξω ἀριθμοῦ, περιττόν. Horum uis expreſſa fere eſt in ratione quam ante poſui. quae res mihi cauſſam attulit ſane iuſtam cur a uertendo deſiſterem: hoc magis quod eadem iterata ſaepius ineptum erat fruſtra inculcare. ſed hic aliquis dixerit, non uerum uideri, omnia quae ſunt per ſe, dici in quid eſt, uel quod idem ualet, eſſe in uniuſcuiuſque rei eſſentia, ut ſibi ſumit Themiſtius. eorum enim quae per ſe ſunt, duplex genus eſt, ex quibus fit demonſtratio. alterum primi modi, quod dicitur in quid eſt, & in rei, de qua dicitur, eſſentia ineſt. alterum autem ſecundi modi, quod in rei,

de

de qua dicitur, eſſentia neq. ineſt, neq. de ea in quid eſt dicitur. ſed contra ſubiecta res, de qua dicitur, in eius definitione collocatur. ut par & impar per ſe de numero, ſecundo modo, non in quid eſt dicuntur, nec in illius inſunt eſſentia, uerum econtrario, numerus, nempe res ſubiecta, in eorum definitione ponitur. ex quibus planum eſt non uere illud ſumi, omne quod per ſe ſit, dici in quid eſt. quod enim per ſe eſt, patet latius, quam quod in quid eſt dicitur. omne enim quod in quid eſt dicitur, idem etiam per ſe ineſt. non tamen omne quod per ſe eſt, continuo in quid eſt dicitur. par enim & impar aliaq. id genus, per ſe ſunt ſecundi modi, neque tamen de re ſubiecta, cui per ſe inſunt, in quid eſt dicuntur. ex quibus patet, non a Themiſtio probari, omne quod ſit per ſe uniuerſe, ſed priuatim tantummodo, omne quod ſit per ſe primi modi eodem in genere contineri. At Ariſtoteles, omne quod per ſe ſit, ex quo quidem fiat demonſtratio, in eodem uult eſſe genere. ergo, etiam quae per ſe ſunt ſecundi modi erunt in eodem genere. quanam ratione igitur illa quae ſecundi modi per ſe ſunt, ut in linea, rectum & inflexum, in numero par & impar, eodem in genere ponuntur? an eo ſit, quia contrarium eſt, uel priuatio, uel contradictio eodem in genere. par enim definias, eſſe non imparem numerum: cui numero per ſe par ineſt, quomodo praedictum eſt. Hoc erat illud, ijſdem de rebus cum uerba faceret, quod in primo Poſteriorum ipſe his uerbis ſcriptum reliquit: ἐςὶ γὰρ τὸ ἐναντίον ἢ ςέρησις ἢ ἀντίφασις ἐν τῷ αὐτῷ γένει. οἷον ἄρτιον τὸ μὴ περιττὸν ἐν ἀριθμοῖς ᾗ ἕπεται: quod totum in nono libro De ſapientia, unde huc translatum eſt, planius & uberius exponitur. licet inde pauca ſummatim, ignota praecipue interpretibus, docendi cauſſa excerpere. Omnis inquit contrarietas eſt quaedam priuatio. ea namque priuationem alterius contrarij ſemper habet. omnis autem priuatio quaedam eſt contradictio ſubiecto capaci atque habili coniuncta. ita fit, ut omnis item contrarietas quaedam ſit contradictio, capaci ſubiecto iuncta. ſubiectũ autem capax, uel habile, Ariſtoteles multis nominibus graece ſignificat. nam & πεφυκὸς & δεκτικὸν, & ὑποκείμενον, uel ὑποκειμένην φύσιν, poſtremo etiam γένος appellat. ex quibus liquet, ab illo uere, quae ſecundi modi per ſe ſunt, quoniam contraria

ſunt, ad priuationem ſimul & ad contradictionem genere eodem terminatam reuocari. ex duobus enim contrarijs alterum ſemper eſt alterius priuatio. haec autem negatione una cum ſubiecto habili atque apto, uel etiam cum genere definitur. eſſe igitur in eodem ſubiecto & genere quae ſecundi modi per ſe ſunt contraria oportet. ſubiecto namq. cui per ſe inhaerent, ſemper definiuntur, quod de pari & impari nimium iam ſaepe diximus. ergo de his illa quoque ſcribit Ariſtoteles: ἀνάγκη γε πάντα ὑπάρχειν τῷ πρώτῳ, οἷον ἀριθμῷ, κἀκείνοις τὸν ἀριθμόν: hoc eſt, omnia ineſſe primo, ueluti numero, & in illis numerum uiciſſim, neceſſe eſt. quapropter, quae per ſe ſunt ſecundi modi, cum neceſſe ſit ut inſint primo, ueluti numero omnia, primum uero & numerus, ſit ſubiectum genus, quae per ſe ſunt ſecundi modi ut inſint ſubiecto generi omnia neceſſario dicendum uidetur. Sed ad prima redeo. ex ijs quae ſunt per ſe cum primi tum ſecundi modi demonſtrationem confici manifeſtum eſt. horum uero modus uterque in eodem genere, continetur. itaque ex ijs quae in eodem genere ſint, non extra illud, Demonſtrationem fieri prorſus neceſſe eſt. ex quibus etiam patet ea quae rem uere conſequuntur, non modo uera eſſe, ſed & per ſe, & intra idem genus cohiberi, non extra illud uagari. ſed haec hactenus. Nunc eſt enim de ijs dicendum, quae rem ex opinione conſequuntur. ſunt igitur haec ἔνδοξα graece, latine autem probabilia: quae ut dixi prius, ad ratiocinandum proprie ſibi ſumunt Dialectici. eadem ab Ariſtotele non ſemel communia nominantur. ſed ne hoc quidem ut multa praeterea magnopere curarunt interpretes. planiſſime uero in Elēchis ille: ὁ μὲν οὖν κατὰ τὸ πρᾶγμα θεωρῶν τὰ κοινὰ, διαλεκτικός ἐστιν. Is, inquit, quae ſunt in re cōia, q̃ cōſiderat, Dialecticus eſt. quãobrē, ſi ut eſt, ꝓbabilia cōſiderãtur a Dialectico, & ab eodē, ut nũc apte dicit cōſiderãtur cōia, ex illius ſentẽtia ꝓfecto, ut ꝓbabilia ſint cōia, res nos ipſa, ſi nihil ſit aliud, coget fateri. de quo rõcinari ſubtilius, nō ſane attinet: cũ in libris, quos De arte Rhetorica edidit, uerſari in communibus Rhetoricam pariter & Dialecticam primis uerbis affirmet ipſe. quam quidem cauſſam ponit unam quamobrem Rhetorica Dialecticae ſit ἀντίστροφος. cur enim ita ſit, nihil affert praeterea: id quod ex illius ratione, quae talis eſt, perſpicitur.

citur. Rhetorica facultas est, quae communia considerat. Omnis autem facultas, quae communia considerat, Dialecticae similis est, atque gemina. maior enim quam alijs fides Aristoteli ipsi habenda scribenti sese in operis initio dixisse Rhetoricam esse similitudinem Dialecticae. in quo non repugnat uerbi notio. nam ἀντίστροφος similem significat nonnumquam, si Hesychio credimus. ex quo planum fit, non recte Bessarionem facere. cum Dialectica namq. Rhetoricam conuerti, transfert. sic autem Aristoteli falsa oratio affingitur: qui Rhetoricam esse particulam Dialecticae confitetur. atqui particula cum toto minime conuertitur: nisi quidem in parte, ut aiunt: quam tamen conuersionem, subiecta ab Aristotele ratio nequaquam approbat. sed hoc est longius, quam quo intendimus, progredi. ad institutum igitur. probabilia esse communia, ex his quae dicta sunt, satis manifestum est. communia porro haec, de quibus hic agitur, sunt in rebus omnibus. ita sensit in elenchis ipse, cum de communibus inquit: ἐστὶ πολλὰ μὲν ταῦτα, καὶ κατὰ πάντων: multa sunt ista quidem, & in omnibus. itaque ideo quod probabilia sunt cōīa: haec autem insunt rebus oībus inesse rebus oībus ꝓbabilia licet colligi. cui quidē cōsentit illud quod in Dialecticae definitione cernitur, eam uidelicet facultatem, de OMNI re proposita ex probabilibus ratiocinari. quin idem in elenchis etiam scribit: πᾶσαι γὰρ αἱ τέχναι χρῶνται καὶ κοινοῖς τισὶ. omnes enim artes etiam communibus quibusdam uti. quae communia cum a Dialectico considerentur, ex eo artes omnes considerari a Dialectico sequi consentaneum est. Fidem ista perspicue faciunt inesse rebus omnibus communia. omnes autem res non uno aliquo genere comprehendi, & scimus ipsi; & ex elenchis uerba haec docent: οὔτε γὰρ ἐστὶν ἅπαντα ἐν ἑνί τινι γένει: neque enim omnia sunt in uno quodam genere. quapropter probabilia & simul communia, quoniam quidem sunt in rebus omnibus, non uno genere continentur. quo circa eadem quoq. sunt extra genus. ut enim quae sunt eodem in genere, non ea sunt extra genus, quod explicui antea, sic e contrario, ea sunt extra genus, quae non eodem genere continentur. probabilia ergo ac communia esse extra genus uerissime dicētur. erunt igitur cum eadem ista, tum uero ex eis propositiones & argu-

menta

menta exoterica. quod quidem ita eſſe locus in quarto libro, qui eſt de Rerum Natura, apertiſſime omnium declarat. Dicit enim de tempore: πρῶτον δὲ καλῶς ἔχει διαπορῆσαι περὶ αὐτοῦ, καὶ διὰ τῶν ἐξοτερικῶν λόγων: Primo autem de eo dubitare rationibus exotericis, bene habet. quae uerba nouam iſtorum opinionem, praeter cetera egregie refellunt. neque enim de libris qui ſunt extra hos, de rerum natura ſcilicet, poſſunt accipi: cum ad argumenta, quae proxime ſupponuntur, manifeſto referri uideamus. argumenta uero illa, nec libri ſunt, nec foris, (nam duo haec exotericorum nomine oſtendi putant) ut quae ibidem illico, nec uſquam alibi exponantur. conſtat etiam ex probabilibus & communibus, id quod optimus quiſque interpres, (unum excipio Themiſtium) memoriae prodidit. ſed & ſine interprete, tamen ita ſe rem habere, paullo in Analyticis exercitatior, facile quiuis unus animaduerterit. non ens, item res diuidua, quodq. pars totum dimetiatur, & eiuſmodi alia, quibus eodem in loco pro medijs terminis utitur, non ſolum rebus phyſicis, uerum etiam mathematicis, ut magnitudinibus ac numeris, communes, nec propriae ſunt generis alicuius certis terminis definiti. nec uerendum eſt, ne uocabulum exoterici, non idem quod extraneus uel extrarius ualeat. patet ex eo quod in ſeptimo De Republica de Deo legitur, qui beatus eſt, δι᾽ οὐθὲν τῶν ἐξωτερικῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ δι᾽ αὐτόν αὐτὸς ob nullum extraneum bonum, ſed ipſe per ſeſe. & in quinto De ortu Animalium lingua dicitur, ὥσπερ ἓν μόριον τῶν ἐξωτερικῶν εἶναι, eſſe ueluti partem unam extrariam. Haec habebam fere, de conſequentibus ex opinione quae dicerem. quo loco non inutile fuerit iſta cum ijs, quae rem uere conſequuntur, comparare, ut, rebus ante oculos poſitis, ex comparatione, quantum inter utrũq. genus interſit, ſplendidius eluceſcat. Quae rem igitur uere inſequi dicebamus, etiam propria ſunt. at haec ex opinione, ſunt communia. illa in eodem genere, haec autem non eodem genere continentur. illa non extra genus, contra haec extra genus prodeunt. Denique illa, quia rebus inſunt per ſe, non ſunt accidentia; haec uero, quoniam ſunt accidentia, ideo rei per ſe non inſunt. ex quo eſt in libro de Sapientia decimo notatum his uerbis: ἥ γε μὴν διαλεκτικὴ καὶ ἡ σοφιστικὴ τῶν συμβεβηκότων μέν εἰσὶ τοῖς οὖσιν, οὐχ ᾗ δὲ ὄντα

οὐδὲ

οὐδὲ περὶ τὸ ὂν αὐτὸ καθ᾽ ὅσον ὄν ἐστιν: ceterum Dialectica, inquit, & Sophistica, entium quidem accidentia considerant, non tamen qua sunt entia, neque uero ens ipsum, qua ens est. His tot discriminibus duo genera consequentium facillime possunt internosci, & ab altero alterum secerni ac distingui. e priore quorum fiunt demonstrationes, ex posteriore autem rationes Dialecticae ex probabilibus. itaque ex consequentibus genere diuersis Demonstratio & Dialectica constabit argumentatio. Quapropter, quoniam, sicut ante dictum est, & deinceps etiam dicetur planius, de physicis demonstratiua pariter & dialectica oratio haberi conscribiq. potest; utraeque autem sunt orationis diuersa genera: certum est posse de Physicis haberi diuersum orationis genus atque conscribi. ex eo librorum diuersa item genera confici, non uidet nemo. atque haec est Aristotelis sententia, ut quidem nos arbitramur. cum qua quae de exotericis scripta fuerunt a ueteribus, a nobis uero collecta superius, & explicata diligenter, esse debent consentanea. nam quod aiunt, exotericas ratiocinationes, ex probabilibus & communibus constare, prorsus huc facit: si modo placere Aristoteli ex consequentibus probabilibus & communibus fieri propositiones & argumẽta exoterica, uere docuimus. ex quo Dialecticas & exotericas rationes easdem esse oportet: una enim res est, quod ambae sunt ex probabilibus syllogismi. libros quoque exotericos ab hoc genere argumentorum potius, quam a personis, quibus extra auditorium mitterentur, nomen ducere, multo mihi fit uerisimilius. & nimirum illud aeque conuenit, argumenta exotericorum uulgo a multis facile intelligi. fiebant enim ex communibus et probabilibus. haec autem, (quod earum descriptio planum facit) sunt in opinione ac cognitione omnium aut plurimorum. itaque initio primi libri de arte Rhetorica, hanc una cum Dialectica, in ijs uersari prodidit, quae cognitu communia sunt omniũ, sic enim de utrisq. scribit: ἀμφότεραι γὰρ περὶ τοιούτων τινῶν εἰσὶν, ἃ κοινὰ τρόπον τινὰ ἁπάντων ἐστὶ γνωρίζειν: quod est, ambae sunt in rebus eiusmodi, quae quodammodo communia sunt omnium ad cognoscendum. Item in elenchis etiam imperitos omnes uti Dialectica probat, hac re, quia communibus utantur: quae illis nihilo secius nota sint, quam ipsis Dialecticis, tametsi

imperiti,

imperiti, ab artis notitia abesse lõgius uideãtur. haec enim dicit: ταῦτα δὲ ἐστὶ τὰ κοινά. ταῦτα γὰρ οὐδὲν ἧττον ἴσασιν αὐτοὶ, κἂν δοκῶσι λίαν ἔξω λέγειν, ἐλέγχουσιν οὖν ἅπαντες. ἀτέχνως γὰρ μετέχουσι τούτου, οὗ ἐντέχνως ἡ διαλεκτικὴ ἐστίν. haec autem ſunt, inquit, communia. haec enim nihilo minus ipſi cognoſcunt, quamuis longe admodum remoti ab arte loqui uideãtur. omnes uidelicet redarguunt. etenim ſine arte ſunt eius participes, quod cum arte Dialectica conſiderat. Non ſolum autem cognoſci ab omnibus communia plane cõfirmat Ariſtoteles iſto loco, uerum etiã addit, quemadmodum ea uulgus & multitudo imperita cognoſcat. norunt enim communia homines rerum imperiti: eadem etiam norũt Dialectici. ſed hi ſine artis praeceptis: illi ex Dialecticae praeceptis artificioſius. atque hoc illud eſt, quod in initio primi de arte Rhetorica ſignificat, cum ait: τρόπον τινὰ, hoc eſt, MODO QVODAM, res in quibus uerſetur utraque facultas, communiter cognoſci ab omnibus. apparet etiam communia, duabus de cauſſis eſſe communia: primum, quia rebus inſunt omnibus; deinde, quia omni hominum generi cognita ſunt. Recte igitur dictum a ueteribus, exotericas argumentationes, & libros quibus illae continerẽtur eſſe eiuſmodi, quae multitudo facile intelligeret, & ſcriptas eſſe populariter, hoc eſt, ad uulgi intelligentiam accommodate. Non ab ijs diſcrepat, quod in exotericis de rebus agi phyſicis & moralibus, ijdem tradiderunt. ſunt enim exoterica, Dialecticae rationes ex probabilibus. atqui hae quaeſtionibus Dialecticis adhibentur. omnis autem quaeſtio Dialectica, triplex: nempe, phyſica, moralis, ac logica. neceſſe igitur eſt ex his, ut exoterica phyſicis, & moralibus, agitandis adiungamus. Ac de quaeſtionis Dialecticae tribus generibus, in Topicis libro primo ſcriptum eſt hoc pacto: ἐστὶ δὲ, ὡς τύπῳ περιλαβεῖν, τῶν προτάσεων καὶ τῶν προβλημάτων μέρη τρία. αἱ μὲν γὰρ ἠθικαὶ προτάσεις εἰσὶν. αἱ δὲ, φυσικαὶ. αἱ δὲ, λογικαὶ. hoc eſt, ſunt autem, ut ſummatim complectar, propoſitionum & quaeſtionum tres partes. aliae namque ſunt morales propoſitiones, phyſicae aliae, aliae logicae. quoniam autem eadem iſta tractantur a philoſopho pariter & Dialectico, ſed alio modo; hanc ob cauſſam, ut de eadem re faciat uterque, paullo poſt adſcribit his uerbis: πρὸς μὲν οὖν

φιλο-

φιλοσοφίαν κατ' ἀλήθειαν περὶ αὐτῶν πραγματευτέον. διαλεκτικῶς δὲ, πρὸς δόξαν. De istis, inquit, philosopho (sic vt dicam) ad veritatem, Dialecticè uero ad opinionem agi debet. Ex quibus satis intelligitur, philosophum simul & Dialecticum res omnino easdẽ contemplari, sed alia uia, non ad eundem finem. nam philosophus ueritatem occultam retegit, cuius cognitio est scientia. nec mirum: quandoquidem Demonstratione, quae, ut docui, fit ex ueris consequentibus: quod ratiocinandi genus, ex aliis omnibus unum ad gignendam scientiam apte idoneum est. Dialecticus autem, ut qui ex iis, quae rem ex opinione consequi diximus, argumentetur, opinionem, infirmam scilicet notitiam, ut consentaneum est, tantũmodo efficit. Item, exoterica fiunt ex communibus. haec multis rebus genere diuersis insunt: si quidem, ut planum feci, sunt in omnibus. haec autem sunt ualde uniuersalia. Exoterica igitur sunt ex ualde uniuersalibus argumenta. Argumenta ex ualde uniuersalibus, non ex principiis propriis sumuntur, ergo exoterica non ex principiis propriis duci manifestum est. at ea quae non ex principiis propriis sumimus argumenta, quamquam de rebus non sunt, esse tamen de rebus uidentur. & nimirum etiam inane ipsum quod nihil est, esse aliquid tamen uidetur. quas ob res exoterica minime sunt de rebus, etiam si de iis esse uideantur. Quid autem hac de re senserit Aristoteles, non difficile est uidere, dum quidem illa, quae in extremo secundo de ortu Animalium scripta sunt, teneantur. illa uero sunt eiusmodi: οὗτος μὲν οὖν ὁ λόγος καθόλου λίαν καὶ κενός. οἱ γὰρ μὴ ἐκ τῶν οἰκείων ἀρχῶν λόγοι, ἀλλὰ δοκοῦσιν εἶναι τῶν πραγμάτων οὐκ ὄντες. οἱ γὰρ ἐκ τῶν ἀρχῶν τῶν γεωμετρικῶν, γεωμετρικοί. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. τὸ δὲ κενὸν δοκεῖ μὲν εἶναί τι, ἐστὶ δ' οὐδέν. ratio haec igitur ualde, inquit, uniuersalis & inanis est. rationes enim nõ ex propriis initiis ductae, cum de rebus non sint, esse tamen uidentur. Etenim quae sunt ex initiis geometricis, geometricae sunt: itaque est etiam in aliis rebus. ipsum autem inane etsi uideatur esse aliquid, tamen nihil est. Ille haec. Ex quibus potest perspici, argumenta exoterica, non de rebus esse, sed uideri. & simul, ab iis opinionem gigni, scientiam non item. bene igitur Strabo, ueteres peripateticos, qui annis deinceps post mortẽ Theophrasti Lycium tenuerunt, negat potuisse πραγματικῶς φιλοσοφεῖν, hoc

est, re ipsa aut etiam de rebus, philosophari, ob eam caussam scilicet, quod exotericis quam maxime uterentur. Nec uero Plutarchus de Idea qui in Exotericis disseri refert, falsa refert. nam Idea generi iuncta est. quod ita esse septimi de sapientia locus docet his uerbis: τῷ δὲ καθόλου, καὶ τῷ γένει, καὶ αἱ ἰδέαι συνάπτουσι: hoc est uniuersali autem, & generi, etiam Ideae iunguntur. est eadem praeterea, τὸ τί ἦν εἶναι: siquidem Idea est essentia quae definitione explicatur: essentia uero quae definitione explicatur, est quid sit rei esse, hoc est τὸ τί ἦν εἶναι. quorum alterum in primo De Sapientia, alterũ in eiusdem operis quarto libro uberius tradit Aristoteles. quaeri autem & disputari tum de genere, tũ de definitione quae quid sit rei esse ostendit, probabili ac dialectica ratione, ex libro primo eorum, quae topica inscribuntur, notissimum est. atqui probabilis & dialectica ratio, ut docui prius, eadem est exoterica. quas ob res, ad Ideam rationibus exotericis disputare licuit. Quod autem exotericos esse Dialogicos dicunt, nihil ne in isto quidem falli eos arbitror. Dialogus graecum nomen est, Latinis usitatum. id a uerbo διαλέγομαι, quod nonnumquam interrogare ac respondere ualet, capit originem: ut apud Platonem in Protagora: διαλεγέσθω, inquit, ἐρωτῶν τε καὶ ἀποκρινόμενος. item in Gorgia, ἆρ' οὖν ἐθελήσαις ἄν, ὦ Γοργία, ὥσπερ νῦν διαλεγόμεθα διατελέσαι, τὸ μὲν ἐρωτῶν τὸ δ' ἀποκρινόμενος. & saepe idem alibi, quem Alexander in commentario ad Topica sequitur. quapropter Dialogus sermo quidam est ex interrogatione & responsione, ut recte in Platonis uita describit Diogenes. atq. haec quidem uerbi uis. De re autem quomodo se habeat, nunc dicam. Exoterica argumenta, ut supra docui, sunt Dialectici syllogismi. hi omnes ex propositionibus fiunt dialecticis. omnis autem propositio dialectica est interrogatio probabilis. probabilis porro interrogatio & dialectica, est responsi petitio, quod quidem responsum aut propositio aut altera pars contradictionis est. ita enim in libro περὶ ἑρμηνείας scribitur: ἡ ἐρώτησις ἡ διαλεκτικὴ ἀποκρίσεώς ἐστιν αἴτησις, ἢ τῆς προτάσεως, ἢ θατέρου μορίου τῆς ἀντιφάσεως. & in octauo τοπικῶν: πρότασις διαλεκτικὴ πρὸς ἣν ἐστιν ἀποκρίνεσθαι ναὶ ἢ οὔ: hoc est: propositio dialectica est ad quam, etiam, aut non, licet respondere. Ex quibus manifesto intelligitur, Dialecticum syllogismum fieri ex interrogatione probabili,

li, poſtulante reſpondi aut propoſitionem aut alteram partem contradictionis. talis autem oratio etiam ab Ariſtotele Dialogus nominatur. probant ex octauo τοπικῶν haec uerba. πειρατέον δὲ καὶ εἰς ἃ πλειστάκις ἐμπίπτουσιν οἱ διάλογοι κατέχειν. hoc modo enim tum ex libris ueteribus, tum ex graeco loci eius interprete legi debere cognouimus. uerba etiam illa primi Poſteriorum, quibus explicat, facilius Demonſtrationes reſolui, quam ſyllogiſmos ex probabilibus, hoc ipſum plane confirmant. ea ſunt huiuſmodi: ἀντιστρέφει δὲ μᾶλλον τὰ ἐν τοῖς μαθήμασιν ὅτι οὐδὲν συμβεβηκὸς λαμβάνουσιν. ἀλλὰ καὶ τούτῳ διαφέρουσι τῶν ἐν τοῖς διαλόγοις. hic διαλόγους appellat, quos ſupra λόγους uocauerat, cum diceret, ἐν δὲ τοῖς λόγοις λανθάνει: ſermones (id enim ualet, λόγους) diſputationes ex probabilibus ſyllogiſmis dialectica appellare mos eſt Ariſtoteli. id quod locus initio primi Poſteriorum aperte declarat, in quo de Dialecticis, ſyllogiſmo & inductione utentibus, ita ſcribit; quo modo quidem eſt in libro peruetere: ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τοὺς λόγους, οἵτε διὰ συλλογισμῶν, καὶ οἱ δι᾽ ἐπαγωγῆς ἀμφότεροι διὰ προγινωσκομένων ποιοῦνται τὴν διδασκαλίαν. de iis enim loquitur, qui ſyllogiſmos ſumptis ab alio propoſitionibus conficiunt. tales autem ſyllogiſmi ſunt Dialectici. neque enim qui demonſtrat, ab eo quem docet propoſitionem aſſumit. quam ob cauſſam de ratiocinationibus ibidem ſubiecit, οἱ μὲν λαμβάνοντες ὡς παρὰ ξυνιέντων, ſumendo, inquit, tamquam ab intelligentibus. eos enim oſtendit, qui a Dialectico rogati aut affirmationem aut negationem, e qua faciat ſyllogiſmum Dialecticus, illi concedunt. item in libro De Sapientia primo, ubi de Platone uerba facit, qui ſpecies omniũ primus introduxit: ἡ τῶν εἰδῶν εἰσαγωγὴ, διὰ τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἐγένετο σκέψιν. οἱ γὰρ πρότεροι διαλεκτικῆς οὐ μετεῖχον. Platonem enim facultate praeditum fuiſſe ratiocinandi ex probabilibus, quam proprie Dialecticam uocat Ariſtoteles, & Beſſario recte patrum memoria docuit, & ex ipſius dialogis ac diſputationibus palam eſt. in iis enim, ut alios ſilentio praeteream, Piraſticos aliquot ab antiquis etiam numerari uideas. atqui Piraſtica quaedam eſt dialectica, ſi credimus Ariſtoteli ſcribenti in Elenchis haec: ἡ γὰρ πειραστικὴ ἐστὶ διαλεκτική τις. Sentit ergo Ariſtoteles, Platoni, cur ſpecies introduceret, ſermones dialecticos inſpiciundi gratia habitos, cauſſam attuliſſe: id quod

Philosophis, qui aetate Platonem praecesserant, quod Dialectica facultate carerent, contingere nequaquam potuit. Sed redeo unde diuerti. igitur palam factum est exotericos sermones, Dialecticos esse syllogismos. hos uero, orationes esse ex interrogatione ac responso probabili. Denique orationes huiusmodi etiam ab Aristotele dialogos appellari. Ex quibus, exotericos sermones esse ex interrogatione & responso probabili, & eosdem praeterea dici Dialogos, tum uere, tum necessario uidetur consequi. Hoc quoque non difficulter potest perspici, Dialectico interrogationem esse necessariam. ut enim fieri non potest, ut is sine propositione probabili ratiocinetur, ita, probabilem propositionem, sine interrogatione ac responso, nullo modo potest sumere. Ad haec, in ratiocinationis dialecticae natura, probabilis inest propositio, in huius item propositionis natura interrogatio perspicue inest atque responsio. quae autem in aliqua re isto modo insunt, si Analytice loquamur, ea esse necessaria in primis ducimus. has ob res Dialecticus ut roget ac respondeat necessarium est. quod si interrogare ac respondere probabiliter, est habere Dialogum, Dilecticus etiam ut Dialogum necessario habeat, omnino confitendum est. ex hoc caussa cognoscitur, quare in Elenchis Dialecticam interrogatricem esse scripserit, ubi est, ἡ δὲ διαλεκτικὴ, ἐρωτηματικὴ ἐστίν. Locus praeterea octaui τοπικῶν animaduerti debet: in quo tria Dialectici officia enumerat. ex quibus primum ponit, argumenti locum inuenire. secundum, inuenta secum rogare simul & disponere. tertium, inuenta enũciare. Atq. horum primum Dialectici & Philosophi commune est. duo reliqua Dialectico proprie assignat, cũ de rebus inuentis inquit, τὸ δὲ ἤδη ταῦτα τάττειν καὶ ἐρωτηματίζειν, ἴδιον τοῦ διαλεκτικοῦ. πρὸς ἕτερον γὰρ πᾶν τὸ τοιοῦτον: id est, iam uero haec disponere & interrogare proprium est Dialectici: omnis enim eiusmodi sermo cum alio habetur. Postremum quae in toto octauo libro, rogandi ac respondendi praecepta dantur, manifesto huc pertinent. quapropter cum Dialectici proprium sit, rogare & respondere probabiliter: haec autem oratio sit Dialogus, & habere & scribere Dialogos, Dialectici munus proprium esse oportet. Forsitan quaerat hic aliquis, habere ne possit Dialogum is, qui demonstrat, & scientiam docet. & posse quidem uidetur; si ad

Platonis libros respicias: sin argumentorum firmitatem spectes; ne non sit secus, non iniuria dubitaueris. etenim Dialogum qui habet, interrogat, ut dictum est scilicet. contra uero, qui demonstrat, non interrogat. ex quo est & in initio Priorum Analyticorum: οὐ γὰρ ἐρωτᾷ, ἀλλὰ λαμβάνει ὁ ἀποδεικνύων: non enim interrogat, inquit, sed sumit qui demonstrat: & in primo item Posteriorum, ἀποδεικνύντα γὰρ οὐκ ἔστιν ἐρωτᾷν, hoc est, Demonstranti non licet interrogare. praeterea in Elenchis, docere & disputare diuersum quiddam esse cum docet; δεῖ τὸν μὲν διδάσκοντα, μὴ ἐρωτᾷν, τὸν δ' ἐρωτᾷν, oportere ait docentem non interrogare, eum autem qui disputet interrogare. quamobrē si haec uere scripta sunt, non sanè poterit, qui docet ac demonstrat, habere dialogum. Accedit huc etiam, quod, qui interrogat, postulat, ut is qui rogatur, aiat aut neget. postulare autem ut rogatus aiat aut neget, non eius est qui demonstret. quapropter cum is qui dialogum habet interroget; qui autem interrogat, non demonstret: hinc consequi putandum est, qui dialogum habeat, nihil eum demōstrare. ac de interrogante scribit in Elenchis Aristoteles hoc pacto: τὸ φάναι ἢ ἀποφάναι ἀξιοῦν, οὐ δεικνύντος ἐστὶν, ἀλλὰ πεῖραν λαμβάνοντος: hoc est, postulare ut affirmet aut neget, non demonstrantis est, sed attentantis. quae ob eam rem subiicere placuit, ut appareret locus, unde argumentum, quod in extremo proxime posui, duceretur. Sed hoc ad quaestionem parum est, nisi ambiguo distincto nodus exsoluatur. interrogatio igitur multiplex nomen est. nam, ut alia omittam, quae Alexander, alii etiam ex Eudemi libro περὶ λέξεως referunt, quod quidem e re nostra sit, eius duplex genus traditur, Dialecticum unum, alterum ad scientiam idoneum, quod ἐπιστημονικὸν ab Aristotele dicitur. differunt haec duo inter se, cum interrogandi modo, tum materia, quae subest. Etenim qui dialectice interrogat, contradictionem interrogat. eius uero materia res est probabilis, aut eiusmodi certe, quae speciem rei probabilis habet. respondenti etiam, ut rogatum suo arbitratu aut affirmet aut neget, fit potestas. tali genere interrogandi ei qui demonstrat licere uti negauit, ut exposuit Aristoteles. at is tamen aliud interrogandi genus ponit, demonstranti & docenti accommodatum. est uero illud, cum qui interrogat, propositionem inter-

rogat

rogat ad ſyllogiſmum idoneam, huiuſmodi autem propoſitio, eſt affirmatio aut negatio, nempe contradictionis pars altera, non ipſa contradictio. a materie ſumit diſcrimen, ut ſit, & uera & neceſſaria, & ſua cuiuſque ſcientiae. Diſtat ergo poſterior haec interrogatio a priore, quod prior contradictionem rogat, quae nondum etiam eſt propoſitio ad ſyllogiſmum habilis. poſterior autem, ut quae iam ſit affirmatio aut negatio, faciendo ſyllogiſmo eſt idonea. item prior eſt probabilis, aut ſpeciem habet rei probabilis. at poſterior eſt tum uera, tum neceſſaria, & ſua cuique ſcientiae. haec ergo eſt quam in primo Poſteriorum Analyticorum Ariſtoteles demonſtranti aſſignat. dicit enim his uerbis: εἰ δ' τὸ αὐτὸ ἐστὶν ἐρώτημα συλλογιστικὸν, καὶ πρότασις ἀντιφάσεος. πρότασις δὲ καθ' ἑκάστην ἐπιστήμην ἐξ ὧν ὁ συλλογισμὸς ὁ καθ' ἑκάστην, εἴν ἄν τι ἐρώτημα ἐπιστημονικὸν ἐξ ὧν καθ' ἑκάστην οἰκεῖος γίνεται συλλογισμὸς. in quibus ponitur interrogatio ſyllogiſtica, quae ſit idem quod propoſitio contradictionis. eſt enim interrogatio ſyllogiſtica, oratio affirmans aut negans aliquid de aliquo. propoſitio autem contradictionis pars altera, item eſt affirmatio aut negatio. recte igitur eaedem eſſe ponuntur. ex quo palam eſt, poſſe qui demonſtret habere dialogum, ſi quidem ei per Ariſtotelem licet interrogare. Demonſtrantis uero & docentis interrogatio, non eam facultatem rogato permittit, ut is aut etiam aut non reſpondeat ſuo arbitratu, & ut ipſius opinio tulerit. neque enim qui demonſtrat ratiocinatur ex propoſitionibus illis, quae opinioni eius, qui reſpondet, probentur. neque uero hoc munus eſt Demonſtrantis, ſed alienam ſcientiam tentantis. Debet nimirum qui demonſtrāti ac docenti rogatus reſpondet, ea dare ſemper diſcendi cauſſa, quae qui docet probat atq. interrogat: ideo quod nemo, quae falſa ſunt, docere ſtudet. praecipit hoc ipſe in Topicis octauo libro, cum ait: τῷ μὲν γὰρ μανθάνοντι θετέον ἀεὶ τὰ δοκοῦντα. καὶ γὰρ οὐδ' ἐπιχειρεῖ ψεῦδος οὐδεὶς διδάσκειν. itaque Lucretius Memmio, quem in Phyſicis erudire inſtituit, haud ſane iniuria imperat in hunc modum;

Tu mihi da tenuis auris, animumq. ſagacem;
Ne fieri negites, quae dicam, poſſe; retroque
Vera repulſanti diſcedant pectore dicta;
Tutemet in culpa cum ſis, ne cernere poſſis.

Ex interrogationibus autem, quas eius qui demonſtrat proprias eſſe dixi, qui fiunt ſyllogiſmi, Demonſtrationes uocantur. eas Ariſtoteles in Elenchis, λόγους διδασκαλικοὺς, hoc eſt, ad docendum idoneas orationes, nominat. quapropter, qui demonſtrat, cum dialogum habet, docendi cauſſa eum habere manifeſtum eſt. idem uero ex interrogationibus iſtiuſmodi poſſit ne an non habere dialogum, tentandi gratia, ut Themiſtio, & ante hunc Alexandro uidebatur; non huius temporis eſt oratio. illud etiam numquãdo aliquid Ariſtoteles docendi cauſſa hoc genere Dialogorum, ſcripſerit, ex hiſtoria aeque incompertum eſt. e contrario autem, confectos ab eo fuiſſe Dialogos exoterico more, id eſt, Dialectico, ex his quae ſupra dixi, perſpicue uerum eſt. In quibus, id quod Hammonium credere uideo, non eum ex ſua perſona loqui conſueſſe, dubium poteſt uideri: cum quidem in epiſtolis ad Atticum Cicero, Dialogos illos, quibus quaeſtionem Academicam explicabat, fateatur morem habere Ariſtotelium, in quibus ita ſermo inducitur ceterorum, ut penes ipſum ſit principatus. non cohaerent iſta: in Dialogis Ariſtotelem non ex ſua perſona loqui; & in iis penes ipſum ſermonis eſſe principatum. Habere tamen hanc ad rem excuſationis nonnihil uidetur Hãmonius; quod is Dialogos libris αὐτοπροσώποις contrarie opponit. libros autem αὐτοπροσώπους illos eſſe opinatur, in quibus ex ſua perſona loquatur Ariſtoteles: unde ſequi putat idem, in Dialogis Ariſtotelem non ex ſua perſona ſermonem habere. Sed hanc excuſationem, qualis qualis eſt, eo reiicimus, quod, ut admonui, non eam admittit hiſtoria. & ut αὐτοπροσώπους libros, in quibus ſolus, non una cum aliis, ita Dialogos, in quibus non ſolus, ſed ſimul cum aliis Ariſtoteles uerba faciat, interpretamur. Nec in eo Hammonium probamus, quod Dialogis Platonis, Ariſtotelis dialogos, ut iis ſimiles, conferat, diſſimiles diceret potius: ita multa ſunt eorum inter ipſos diſcrimina. principio enim, Dialogi Ariſtotelis exoterici ſunt omnes, hoc eſt, ut ex eodem Hammonio aliiſq docui, dialectico more conſcripti, id quod ut de quibuſdam Platonis affirmare licet, ita de omnibus uere non licet. deinde habuerunt prooemia, quibus contra dialogi Platonis caruerunt. dialogi enim Ariſtotelis in exotericorum librorum numero fuerunt. quibus

bus

bus, ut auctor est nobis Cicero, praeposita erant prooemia. ad Atticum enim scribens, de dialogis sex de Repub. In singulis, inquit, libris utor prooemiis, ut Aristoteles in iis, quos ἐξωτερικοὺς uocat. quae prooemia si Platonis haberent dialogi, caussae nihil erat sane, cur Aristotelem mallet Cicero quam Platonem Philosophorum Deum, in isto imitari. Deinde in dialogis Aristoteles statim ut inductae personae colloqui coeperant, in initio sermonis, quaestione posita, ad eam e uestigio disputabat. cuius consuetudinis Diodoro scribens Basilius his uerbis meminit: οἱ τοὺς διαλόγους συγγράψαντες ἀριστοτέλης μὲν καὶ θεόφραστος εὐθὺς αὐτῶν ἥψαντο τῶν πραγμάτων. At uero morem hunc differendi plane dialecticum, certo quodam consilio usus, quod idem auctor significat, a suis libris Plato abiudicauit ac reiecit. Sed hic quae modo dicta sunt, superioribus uideri possunt repugnare. qui enim conuenit, ubi quaestionem propositam statim agites, ibi etiam uti prooemio, quod moram affert, & impedit, quominus de re continuo dispures? uerum haec in speciem uerius quam re ipsa repugnantia est. sustuleris illam, si dicas, statim res ipsas aggredi solitum Aristotelem, in initio dialogi & collocutionis, quae prooemium proxime consequebatur. prooemium uero, nequaquã esse collocutionem concisam interrogationibus, sed orationis genus quoddam perpetuae, quod disputationi ac dialogo uel affingitur uel adnectitur: qualia sunt aliquot in libris de finibus Ciceronis, pleraque uero in Tusculanis disputationibus. at Platoni nequaquam orationes perpetuae, sed distinctae collocutiones interrogationibus fere dialogos exordiuntur. Quapropter hac re quoq. Platonis dialogos ab Aristotelicis seiungimus. distabant postremo inter se horum dialogi Philosophorum, quod in iis morata oratione Aristoteles minime utebatur; Plato contra, earum personarum quae colloquerentur, etiam mores dicendo exprimebat. quam rem ita se habere testificatur Basilius idem proxime post ea uerba, quae supra posui. Nec uero de Platone secus alij iudicant, Dionysius, Plutarchus, Diogenes: quorum omnium uerba, ut minime dubiis rebus fides fiat, huic loco alienum est infercire. Sed Basilius suo nobis testimonio dignam rẽ quaestione commouet. quod enim in dialogis Aristotelẽ simul & Theophrastum consuetudinem hanc tenuisse significat, ut res

propo-

propositas de quibus agerent inter se disputantes personae, continuo aggrederentur, mores earum, ut Plato non exprimerent, id ego illi dederim sane non inuitus: quod addit autem, cur ita facerent, iis caussam fuisse, quod orationis facultas, quam χάριν uocat, utrique defuerit; in eo si me dicam haerere, nihil hercule mentiar. in promptu est ambigendi caussa duplex, auctoritas, & ratio, quae cupientem in eius ire sententiam una omnium maxime detinet. nota enim uulgo est ex antiquorum monumentis, amborum dicendi tum copia & suauitas, tum orationis flumen aureum fundens Aristoteles, & ex diuinitate loquendi nomen inditum Theophrasto, ignorat nemo. quod si etiam est in dialogi natura morata oratio insita, id quod ex Diogeniana definitione illius apparet; haud dubie sequitur, ut dialogo necessaria sit morata oratio. eam igitur qui dialogo aufert, rem illi necessariam aufert. quod cum Aristoteles ac Theophrastus fecerint, uix est ut possint excusari, quin corruperint dialogum, & eius uim paene dicam sustulerint. inscitiae huius autem insimulare uiros sapientes, multis nominibus indignum est. Demus ergo operam ut per nos quod quaeritur, quam planissime potest, hinc facto initio explicetur. Quemadmodum interrogandi ac respondendi, itemq. ratiocinandi, sic dialogorum genera minimum duo, dialecticum unum, alterum demonstratiuum, esse statuendum est. quare oportet horum in alterutro Dialogos Aristotelis contineri. ex his igitur duobus in quonam collocandi sunt? an in dialectico? certe: si quidem sunt Exoterici; ii autem omnes, Dialectici: quod antea planum fecimus. atqui Dialecticus oratione morata neutiquam utitur. itaque ne in suis quidem dialogis, quod erant more dialectico conscripti, Aristoteles ac Theophrastus eam adhibuerunt. Placet Aristoteli, cuius praecipue sententiam inuestigamus, praeter necessarias, quattuor item alias esse propositiones, quibus uti Dialecticus debeat. ac necessariae uocantur illae, per quas ratiocinatio efficitur. praeter has sunt etiam, ut dixi, quattuor. eas sibi sumit Dialecticus, aut inducendi gratia, ad obtinendum uniuersale, illius concessu, quo cum disputat; aut ad conclusionem occultandam; aut ad exornandam disputationem, aut ad eius denique perspicuitatem. harum autem omnium nul-

la eſt, a qua uelit mores exprimi. atque haec in Topicis libris ad extremum planius ab eo explicantur. ibi Dialecticum etiam, praeter has, aliis ullis propoſitionibus uti negat; his illum augere diſputationem, his demum ad interrogandum uti tradit. ex quibus ſatis conſtat Ariſtotelis Dialecticum oratione morata nihil uti. quamobrem ſi in dialogis Ariſtoteles, diſputantium mores minus expreſſit, non ea re putandum eſt, id uel infantia uel artis imperitia contigiſſe: ſed habendum pro certo potius, genere orationis huiuſmodi conſulto eum abſtinuiſſe, quod cum dialectice ſcriberet, dialecticorum legibus obtemperauerit. Diogenes uero, cum dialogo moratam orationem aſſignaret, definitionem illius attulit, quae Platonis artificio maxime conueniret, non eam tamen quae dialogi uim uniuerſam aperiret. ac nobis, ſi modo haec uera ſunt, illud praeterea fatendum eſt, dialogi genus Ariſtotelicum, aliter atque alii putant, remotum eſſe ab imitatione. cur autem ſit cum imitatione dialogus, is, cui morata ut docui deſit oratio? aiunt enim omnem, quae mores habeat oratio, imitationi eſſe coniunctam: quod tamen ſine dubio falſum eſt. Neque enim oratoris narratio, quam oportere moratam eſſe praecipit Ariſtoteles, imitationem ullam habere exiſtimatur. neque uero cum ſuis uerbis ſe bonum eſſe uirum oſtendit orator, quod in orationibus fit ſaepe, imitatur. ſi quidem ut Plato definiuit, ὁμιοῦν ἑαυτὸν ἄλλῳ ἢ κατὰ φωνὴν, ἢ κατὰ σχῆμα, μιμεῖσθαι ἐστὶν; hoc eſt, aſſimilare ſemetipſum alii, aut uoce, aut geſtu, eſt imitari. atque hoc recte fieri ait, ſi modo qui ſe ſe alicuius facit ſimilem, ita ſemetipſum occultat, ut non is qui loquatur, ſed alius plane nobis uideatur. qui contra nuſquam dicendo ſe occultet, eum loqui ſine imitatione dicit. quocirca cum orator in tota oratione nuſquam ſe celet, ubique oſtendat ſe ipſum eſſe qui uerba faciat, neque in ſua narratione, neque in orationis partibus aliis iſto modo imitabitur. quod uero ex duobus locis Ariſtotelis, quorum e libro de Poetis ab Athenaeo recitatur unus, alter autem e libro de Poetarum arte ſumitur, Dialogum eſſe imitationem confirmari credunt poſſe, reſpondendum ad id; Ariſtotelis locum utrumq. obſcurum eſſe admodum atque ambiguum, ut iidem ultro non rogati concedunt. ex obſcuris autem & ambiguis

Ariſtoteles

Ariſtoteles ſaepius praecepit nihil probari . & quidem in Analyticis, uitii genus hoc, τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι, appellat; quo nihil demonſtratur . id proinde eſt, quaſi dicas pluribus, quod initio ad probandum poſueris, id tute tibi concedi poſtulare. Item illud afferunt cauſſae, cur Dialogus ſit imitatio, quod in eo loquentes alios inducimus: omnis autem oratio in qua loquentes alios inducimus eſt imitatio. huius ſententiae auctoritatem ex libro Ariſtotelis de Poetarum arte repetunt. in quo laudatur Homerus qui loquentes uiros aut mulieres inducat, ipſe uero loquatur parciſſime. Sed hi, ſimiliter atque ut ſuperiores, eadem uia ſunt abunde a nobis antea refutati. Quocirca non ſi in dialogis ſuis Ariſtoteles loquentes aliorum perſonas induxit, continuo credi debet, imitationes eſſe, quos ille dialogos confecerit. De quibus illud quoque minime praetereundum uidetur, quod & prius dixi, in dialogis Ariſtotelem, non modo alios facere loquentes, ſed ipſum etiam loqui, ſic ut primas partes ageret, conſueuiſſe. Ex quo cum in dialogis maximam partem loqueretur ipſe, in iis maximam partem illum non imitari, dilucide oſtenditur. Sed ne in ceteris quidem dialogi partibus, quantum ex ipſius uerbis quae in conſolatione ad Apollonium refert Plutarchus, intelligo, imitatione uſum fuiſſe illum arbitror: quandoquidem uerba & ſententias in eo ſermone, uſurpat frequenter, quae ſcribentis perſonam ab omni ſimilitudinis integumento nudam ante oculos nobis proponunt. Sed haec quidem de dialogo : quae pro re pauca , pro tempore nimium multa ſunt. Longo igitur interuallo poſt ad Exotericos reuertamur: de quibus Simplicii locus unicus reſtat praeter ceteros, in quem conſideratio propter utilitatem intendatur. in eo namque de libris Encycliis agit, & iſtos ipſos eſſe retur, quos Exotericos nominari docuimus . comparat libros Encyclios ſimul & Exotericos, cum genere librorum accuratius elaborato, quod Acroamaticum ac Syntagmaticum uocat; ita ut bini binis ex utraq. parte reſpondeant. Encyclios libros autem eos fuiſſe interpretatur, qui ab initio multitudini apponerentur . quae omnia Simplicius ex aliis omnibus antiquis, quod ſciam, ſolus, nulla confirmatione adhibita, in commentario ad primum Ariſtotelis librum de Caelo poſuit, ac ſibi ſumpſit ſuo arbitratu . quo

quidem in loco, quoniam Simplicio Encyclios una cum Exotericis, a genere toto Acroamaticorum ſimul & Syntagmaticorum ſecerni ac diſtingui placet, quam recte id fiat, primum omnium uideamus. Omnes igitur libri, quoſcumque Ariſtoteles confecit, in duo diſtribuuntur genera. Vnum ὑπομνηματικὸν, quod hoc nomine uocarunt ob eam rem, quia erat memoriae cauſſa conſcriptum. in id congerebantur multa confuſius, quae uel legens aliorum ſcripta, uel commentans ſecum ipſe philoſophus ſibi notabat, & ad uſum ſeponebat: quo ſcripturus aliquid materies operi ſuppeteret. alterũ uero συνταγματικὸν dixerunt: in quo rerum genus unum aliquod ab aliis ſecretum, cum eius certa partium in ordinem diſpoſitione, tractabatur. Contineri hoc genere poſtremo Simplicius auctor eſt libros omnes, in quibus aut una cum aliis, qui fuerunt dialogici, aut ſolus ipſe (αὐτοπροσώπους nominat) Ariſtoteles uerba fecerit. Scribit enim in commentario ad categorias ita: τῶν δὲ συνταγματικῶν, τὰ μὲν ἐστὶ διαλογικὰ, τὰ δὲ αὐτοπρόσωπα. nõ dubium ergo eſt, quin Simplicius quomodo diuidit, Syntagmatico genere librorum, dialogicos item comprehendi, opinetur. atqui dialogici eodem iſto auctore ſunt Exoterici: ut in extremo prooemio commentarii ad librum primum phyſicae auditionis oſtendit, dum haec inquit: διχῇ δὲ διῃρημένων αὐτοῦ τῶν συγγραμμάτων, ὅς τε τὰ ἐξωτερικὰ οἷα τὰ ἱστορικὰ, καὶ τὰ διαλογικά. Ex quibus aperte patet, libros Dialogicos ab eo Exotericis attribui. quare cum Syntagmaticum genus comprehendat Dialogicos; hi uero ſint Exoterici; ſine dubio ex opinione Simplicij Syntagmaticum genus etiam Exotericos complecti debuit. hoc ſi uere, ut eſt, dicitur; quid opus fuit Exotericos a Syntagmaticis ſine cauſſa ſeiungere? cur uero eruditus in primis philoſophus modo ait, modo negat idem, & a ſeipſo diſſentiens pugnantia loquitur? hoc igitur primo animaduerti oportuit. Sequitur aliud, quod agam proxime. Narrat enim hic idem Encyclios (ex Ariſtotele uocat philoſophemata) illos ipſo eſſe, qui ab eodem Exoterici nominantur: quod uere ne an falſo dictum ſit, a uocabuli ſignificatione exorſi conſideremus. Ἐγκύκλιον igitur, quod hucuſque obſeruarunt pauci, rotundum, globoſum, orbiculatum, praecipue ſignificat. Docet Ariſtoteles, qui de Caelo, in eius libro ſecundo,

do, ita ſcribit: ἐγκύκλιον σῶμα ὃ φύσει κινεῖται κύκλῳ ἀεί. rotūdum corpus quod natura mouetur in orbem ſemper. & de eodem paullo poſt: πλείω τὰ ἐγκύκλια ἐστὶ σώματα, orbes caeleſtes multos eſſe [illegible] rotunda uocat corpora. ibidem etiam interiectis aliquot paginis, dum ſtellas probat caeli orbibus illigatas, cum iis una commoueri, ad uerbum inquit: ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ μεῖζον σῶμα θᾶττον φέρεται τὴν οἰκείαν φοράν, οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἐγκυκλίοις. ita putat in corporibus rotundis fieri, ſicut in aliis item corporibus, in quibus maius corpus mouetur motu ſuo celerius. ad extremum autem diſputationis, quae eſt de caeli ſtellis, ita ſcribens concludit: περὶ μὲν οὖν τῶν τὴν ἐγκύκλιον φερομένων κίνησιν ἄστρων εἴρηται: de ſtellis actum ſibi fuiſſe narrat, quae motu rotundo circumferuntur. quo libro etiam infra quaerit terra ne tota maneat an moueatur, ſic habet: πάντα τὰ φερόμενα τὴν φορὰν τὴν ἐγκύκλιον ὑπολειπόμενα φαίνεται: omnia quaecumq. motu rotundo mouentur relinqui uidentur. Nec diſcedit ab iſto loquendi genere ne in Meteoris quidem; uelut in primo libro, cum ait: ὑπὸ τὴν ἐγκύκλιον φορὰν ἐστὶ τὸ θερμὸν καὶ ξηρόν. ὃ λέγομεν πῦρ. & non ita multo poſt, ὅσον ὑπὸ τὴν ἐγκύκλιον ἐστὶ φοράν. quibus locis caeli corpus rotundum oſtendi, una cum aliis, etiam Alexander putat, qui ἐγκύκλιον φοράν, τουτέστι κυκλοφορικόν τε καὶ θεῖον σῶμα, interpretatur. Atque haec fere ſunt Ariſtotelis: cuius auctoritatem ſecuti Dionyſius & Plutarchus uerbum hoc eodem ſenſu ſcribendo uſurparunt. alter enim in ſecundo Antiquitatum Romanarum, cum explicat quid ſit cauſſae, quamobrem auſpicia ſiniſtra ſint meliora, orbis conuerſionem a mundi partibus exorientibus initio ſumpto, orbiculatam effici, tradit his uerbis, ἥ τε τοῦ κόσμου περιφορὰ ἐκεῖθεν ἀρξαμένη τὴν ἐγκύκλιον ἀποδίδωσι. & in tertio Antiquitatum Aquilae hiſtoriam narrans, quae Lucumoni in Carpento ſedenti pileum abſtulit, cum illius aerium gyrum deſcriberet: καταπτὰς ἀετὸς ἄφνω, inquit, καὶ τὸν πῖλον αὐτοῦ τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κείμενον ἁρπάσας, ἄνω πάλιν ἀνέστη κατὰ τὴν ἐγκύκλιον αἰώραν φερόμενος. alter uero de aede Veſtae ab Rege Numa aedificata, in eius uita ſcribit hoc pacto: νουμᾶς δὲ λέγεται καὶ τὸ τῆς ἑστίας ἱερὸν ἐγκύκλιον περιβαλέσθαι τῷ ἀσβέστῳ πυρὶ φρουράν. quem locum nemo nobis alius quam latinae linguae certus auctor & grauis Sextus Pompeius commodius exponit. quare adſcribam

ex eo pauca haec: Rotundam aedem Vestae, inquit, Numa Pompilius Rex Romanorum consecrasse uidetur. ex quibus Ἑστίας ἱερὸν ἐγκύκλιον, quod ait graece Plutarchus, a Sexto Pompeio uerbis totidem reddi, aedem Vestae rotũdam, perspicue admodum liquet. Sit ergo haec uerbi huius notio maxime propria, aliarumq. omnium, ut ita dicam, princeps. Inde enim per similitudinem ad multa porro transfertur. inuenias enim ab Aristotele pecuniam, niuem, pluuiam, grandinem dici ἐγκύκλια: ideo quod singulis annis redeant, ac sint anniuersaria. officia quoque seruorum quotidiana, quae sunt in usu communi omnium, usitata uulgo & frequentata, ἐγκύκλια iterum & tertio idem appellauit. quocirca minus mirum est, quomodo ueteres locuti sunt, codicem circumferre, & epistolam circumgestare, & aliqua in re uersari pecuniam, si nos item ut illi, de rumore aut scripto aliaue qua re nota & peruagata, istis ipsis uerbis inter loquendum utimur. ex quo planum fit, ἐγκύκλιον παιδείαν, non aliam esse, nisi eam, quae in octauo De Repub. ἡ ἐμποδὼν παιδεία, & καταβεβλημένον παίδευμα, ab Aristotele, a Dionysio autem in quarto Antiquitatum Romanarũ παιδεία ἐπιχώριος ingenuis ac liberis trita & frequens, dicta est. consimili ratione apud Euagrium in tertio historiae libro, quae est de rebus in Ecclesia gestis, Basilisci quoddam edictum συλλαβαὶ ἐγκύκλιοι, & γράμμα ἐγκύκλιον, usurpatur: ob eam rem credo, quod sacerdotibus circum ciuitates usquequaq. mitteretur. e contrario alterum edictum, quod priore abrogato Basiliscus edidit, ἀντεγκύκλιον ibidem appellatur. Ex quibus omnibus aperte intelligitur, Encyclii uocabulum multa significare. primo Caeli orbes rotundos. deinde, quae supra nos in aëris ora gignuntur: ut grando, nix, pruina: quarum ortus est sollemnis atque anniuersarius. postremo quaecumq. in usu communi uersantur; res nimirum notae, uulgares, & peruagatae in quotidiano sermone, quas circumferri, ac circumire, magis ex usu loquendi, quam ex ueritate, dicere uulgo consueuimus. Verum, his patefactis, ad Simplicium, quo cum in praesentia rem habemus, reuertamur. is igitur, ut dixi prius, Encyclia Philosophemata, cum sermonibus Exotericis eadem esse censuit: in quo manifeste hominem falli existimamus. Exoterica enim & Philosophemata pugnant inter se, nec

apte coniungi queunt: ſi modo Philoſophema uere octauo libro in Topicis ab Ariſtotele definitur. etenim in eo ſic eſt: ἔστι δὲ φιλοσόφημα μὲν συλλογισμὸς ἀποδεικτικός. quod ita uertas, Eſt autē Philoſophema ſyllogiſmus demonſtratiuus. atqui Exoterica nequaquã ſunt iſtiuſmodi eodem teſte Simplicio, cuius in quartũ Phyſicae auditionis haec ſunt uerba: ἐξωτερικὰ δὲ ἐστὶ τὰ κοινὰ, καὶ διὰ ἐνδόξων περαινόμενα, ἀλλὰ μὴ ἀποδεικτικὰ, μηδὲ ἀκροαματικά: ideſt, Exoterica uero ſunt communia, & quae per probabilia concluduntur; non tamen demonſtratiua, neque Acroamatica. ex quo cum Philoſophema Encyclion, ſit ſyllogiſmus demonſtratiuus, Exotericus contra ſermo non ſit demonſtratiuus, Exotericos ſermones eſſe Philoſophemata Encyclia neceſſario negandum eſt. itaque in loci unius expoſitione bis peccat Simplicius: ſemel, cum Exotericos libros a Syntagmaticis diſiungit; iterum, cum Philoſophemata Encyclia, Exotericos eſſe ſermones manifeſto errore opinatur. quid autem uerbi ſit illud Ariſtotelis, ἐν τοῖς ἐγκυκλίοις φιλοσοφήμασι περὶ τὰ θεῖα, quod in primo de Caelo legitur, haud obſcure, partim ex iis quae ſupra poſui, partim ex iis quae mox dicam, poteſt perſpici. Etenim Philoſophema cum ſit ſyllogiſmus demonſtratiuus, hic autem numquam non ſit de re ſubiecta; cum dicit περὶ τὰ θεῖα, hoc eſt, de Diuinis, quae nam ei ſubſit materies aperte oſtendit. rerum autem diuinarum nomine ſignificari orbes Caeli rotundos, unde omnia, quae in terris uiuunt, animas & uitam hauriunt, ſatis conſtat ex iis, quae ſupra declaraui. Nec debet ea re quiſquam commoueri, quod Encyclii nomen hoc loco, potius ad Philoſophema, quam ad res diuinas addi uideatur. ita enim alibi etiam Problema Encyclion, ab rebus Encycliis de quibus quaereretur appellari ab eo inuenimus. iſta enim inſcriptione librum edidiſſe Ariſtotelem, Gellius, ut ait Maro, non futilis auctor, noctium Atticarum libro Viceſimo commemorat. Dicit enim de Tauro philoſopho cupiente diuitem quendam adoleſcentem a ſocietate & conuictu ſcenicorum auertere: Miſit ei uerba ex Ariſtotelis libro exſcripta, qui προβλήματα ἐγκύκλια inſcriptus eſt: iuſſitque ut ea quotidie lectitaret, διατὶ οἱ διονυσιακοὶ τεχνῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πονηροὶ εἰσίν. uerborum enim hoc eſt initium, quae Gellius ex libro Ariſtotelis recitauit. quae ſit

eorum

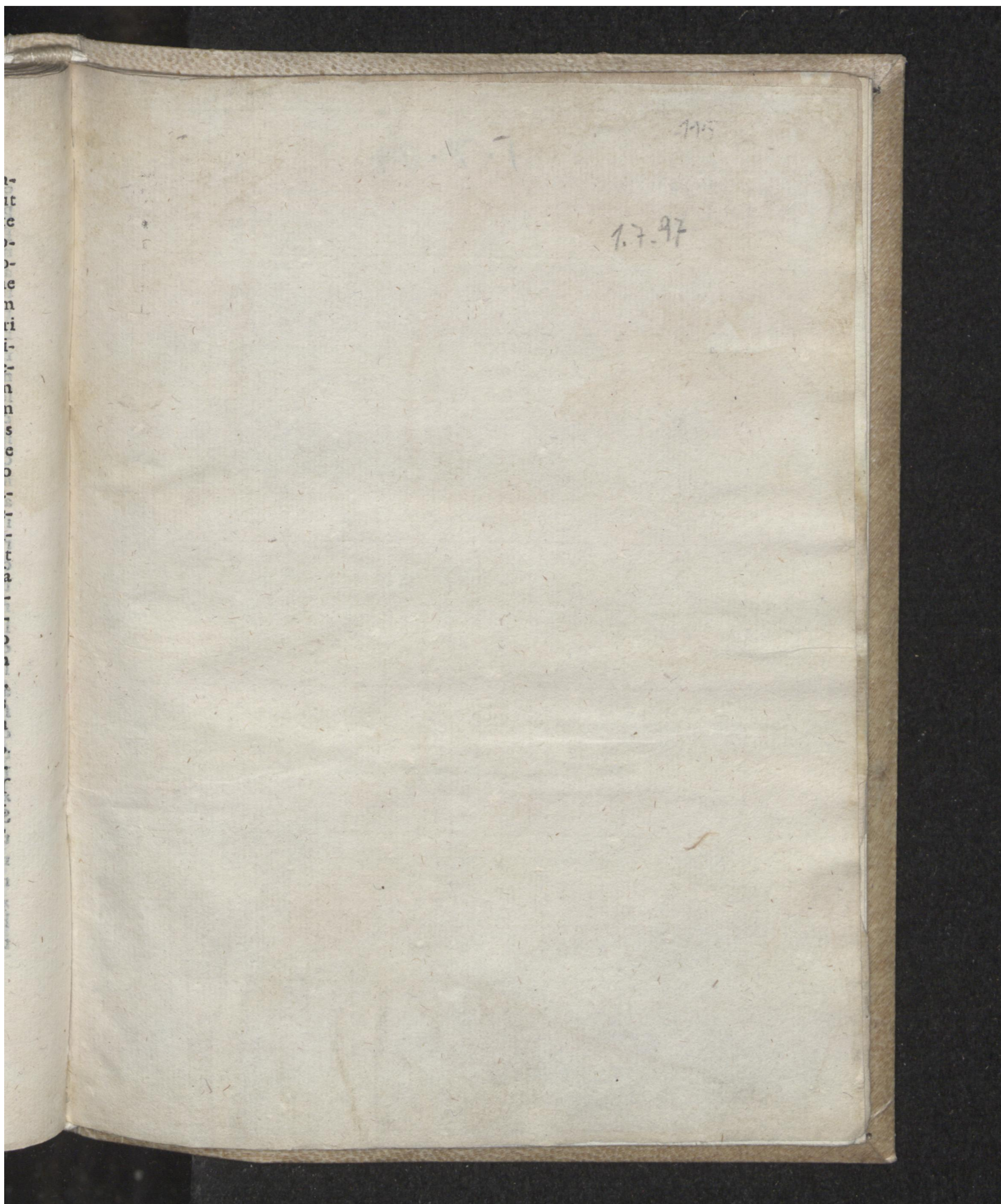
eorum ſententia, etiam quiuis unus e populo intelligit. quaerunt enim, quid ſit cauſſae cur hiſtriones & ſcenici, magnam partem mali ſint. at hiſtriones ac ſcaenici res erat uulgaris & peruagata ueteribus: qui eas ἐγκυκλίους, ut ante docui, nominabant. non iniuria igitur poſitam quaeſtionem, ab re, cuius in ea cauſſam quaerit, ἐγκύκλιον πρόβλημα uocat Ariſtoteles. Qui locus autem in primo de moribus ad Nicomachum ſcriptus eſt, in quo fit de libris mentio, quos Encyclia inſcripſerat, is eiuſmodi uidetur, ut ſubaudiri aliquid oporteat. Encyclii uox enim ἐπίθετος eſt, ex earum genere ſcilicet, quod ad nomen adiungitur. itaq. non plenam inſcriptionem complebis, ſi aut ex Ariſtotele Philoſophema, aut ex Gellio Problema, (malo enim ex his, quam λόγους, uel βιβλία ex ingenio aliorum) ſubiicias: ut totum ſit, uel Philoſophemata Encyclia, uel, Problemata Encyclia. quod horum primum eſt, non ſane quadrat; propterea quod eum Caeli orbibus rotundis, de quibus in eo agi dictum eſt, locus hic nihil habet cõmune. ſecundum autem apte cadit: quoniam in Encyclio problemate, quod Gellius refert, cauſſa quaeritur uitiorum: uitiorum uero exquirere cauſſas, ciuilis philoſophi, qui quia hominum mores bonos malosque conſiderat moralis dicitur, perſpicue intereſt. Atque hac quidem in clauſula a ſcribendi labore continuato hactenus acquieſcendum. Omnia enim, quaecumque a principio inſtituimus, perducta ſunt ad exitum & abſoluta. nam & aliena ac falſa conuicimus. tum ueterum locos uertimus atque expoſuimus. poſtremo ſententiam Ariſtotelis explicuimus, & ſimul de ſermonibus Exotericis quae opinarentur alij, ad eam omnia retulimus. quapropter conſilii eius, quod initio ceperamus, extrema haec eſſe definiendum eſt. Vtrique autem librorum generi, nempe Acroamatico & Exoterico, quid tantis temporum interuallis contigerit, nunc operaepretium eſt recognoſcere. mortuo Theophraſto, qui poſt eum in Lycio Peripatetica docuerunt, Exotericis libris ſolummodo ceteris priuati quos exſtare neſciebant, diſciplinae dignitatem diu ſuſtentarunt. Vbi uero Theophraſti & Ariſtotelis bibliotheca, ſtudio Apelliconis inuenta, & Syllae Felicis iuſſu Romam tranſuecta eſt, ibi utriuſque philoſophi genera duo librorum, praecipue Acroamaticum, Tyrannionis & Andronici

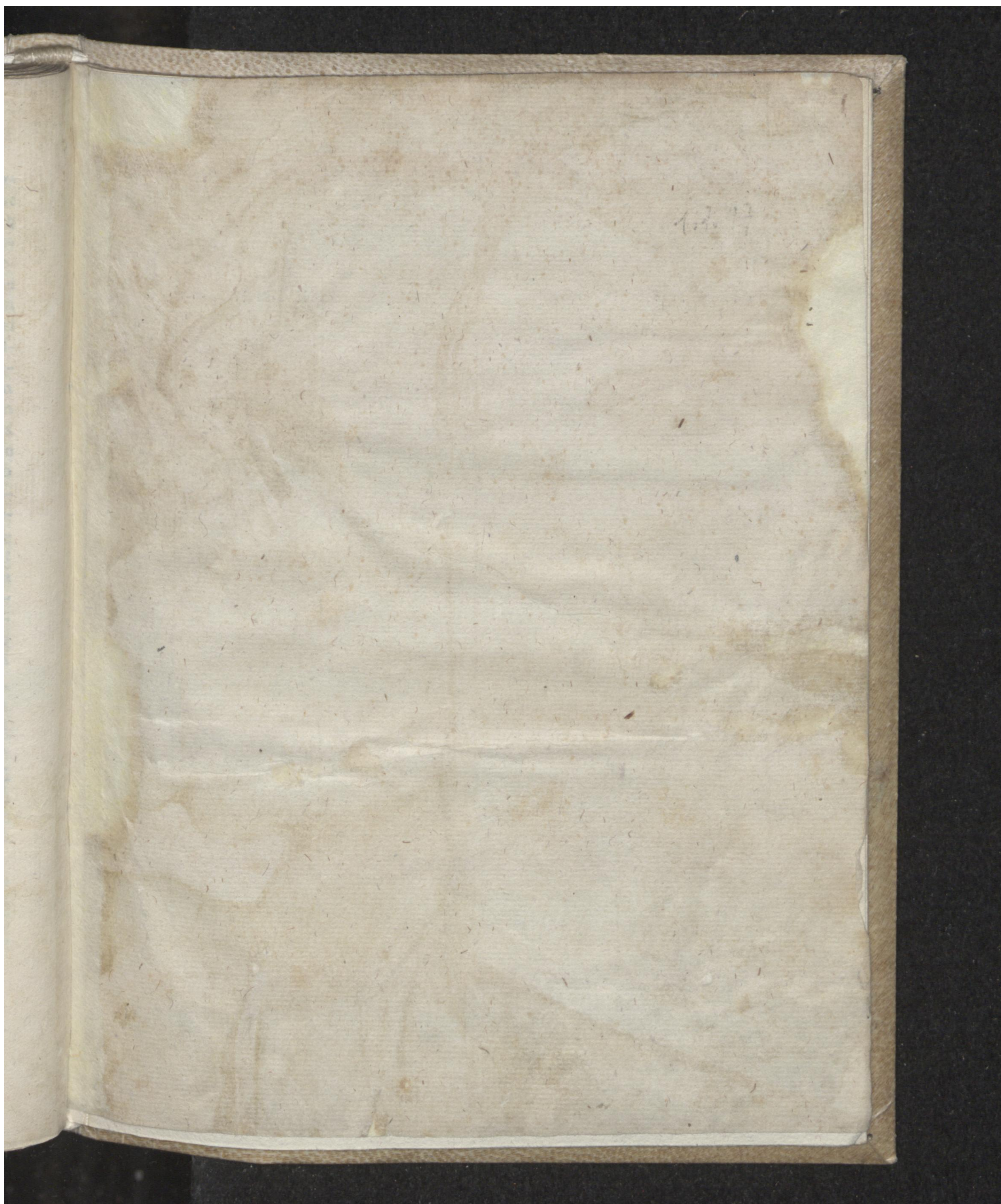
opera,

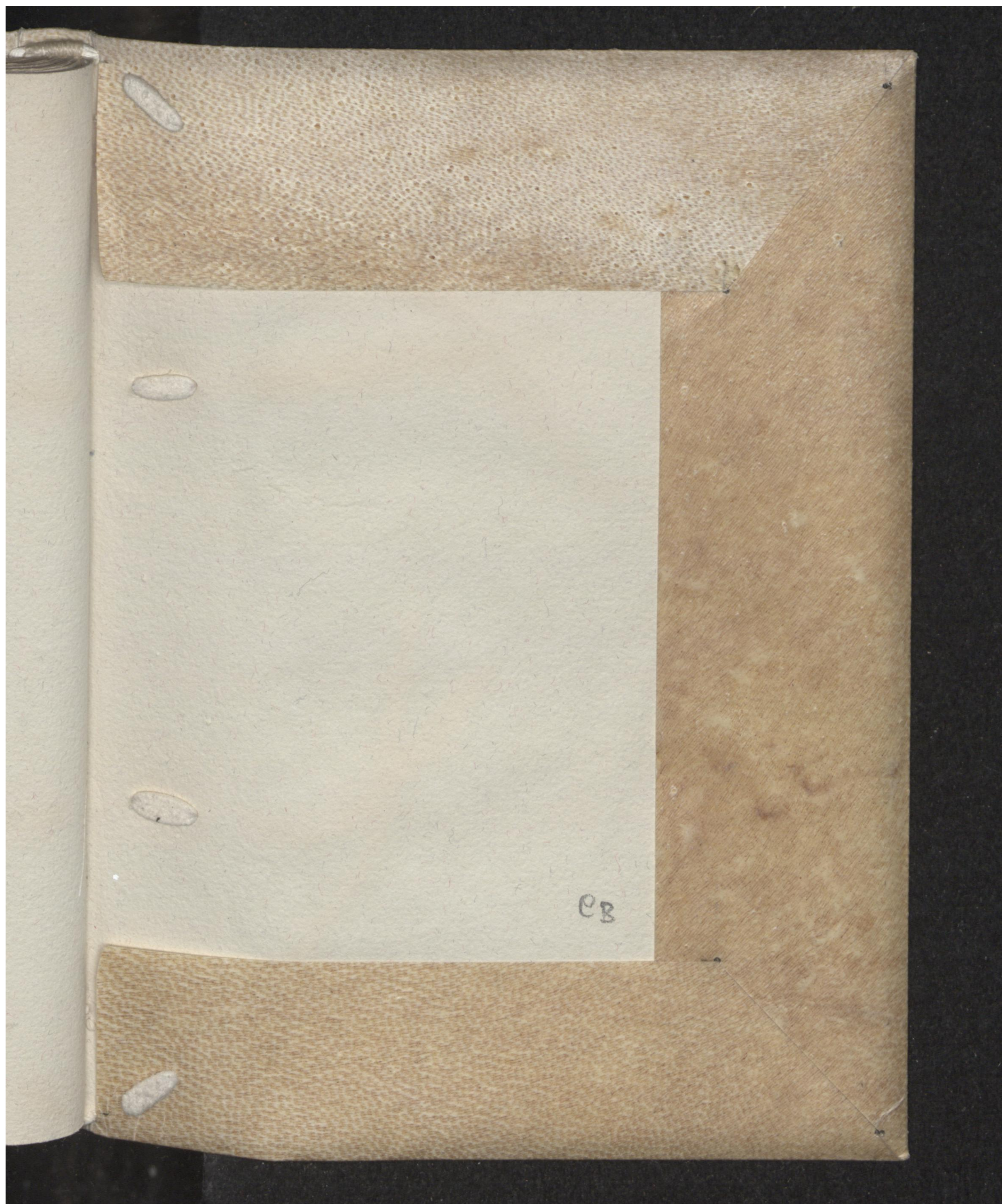
opera, sapientiae studiosis nota esse coeperunt. Deinceps eadem per manus tradita posteris, ab hominibus ingenio & doctrina praestantissimis, emendata saepe, saepe interpretata, ad Iustiniani Caesaris peruenere saeculum. Ex quo tempore ad nostram aetatem Acroamaticos magna ex parte seruauit Deus. Exoterici contra generis, si minus omnes, certe plurimos, optimis artibus fortuna iniquior inuidit. ea longo in spatio librorum corpora peremit: & quo peius pereant, ad eam rem comparata doctorum manu, ex omni memoria nomen eorum delere nunc molitur. ita commutatis libris, conuersa item est ex eis philosophandi ratio. Veteres illi post Theophrastum, solos Exotericos nouerunt: Acroamaticos in latebra penitus absconditos ignorarunt. nobis contra est, atque illis fuit. nam ex Acroamaticis, quos habemus, philosophamur: Exotericis, quos amisimus, nullis utimur. atque hos nostri homines, qui nunc sunt, male acceperunt eousque, ut reclamantibus historiis inuenti sint, qui infirmis rationibus & ad speciem ueris, praecise ac palam negarint, genus eiusmodi ullum umquam exstitisse. Quae res satis declarat, doctis atque indoctis pariter idem usu uenire: ideo quod uerum scire omnes sane concupiscunt: laborē qui uerum quaerentibus assidue ferendus est ferre nolunt, ac si qui sunt qui uelint, tolerare tamen possunt paucissimi diuturnum. ergo hanc ob caussam ex eruditorum numero sicubi quis offendit, fere solet fieri ut eiusdem ordinis ibidem offendant deinceps ex aliis alii. ex litteris Alexandri ad Aristotelem, & huius ad illum uicissim, de sapientia libros, qui τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ inscribuntur, edidisse Aristotelem in Alexandro Plutarchus commemorat. A Plutarcho eadem ista Simplicius sumit ac describit. at Ambrosius Leo, non libros de sapientia, sed de rerum natura, qui φυσικῆς ἀκροάσεως dicuntur, iisdem litteris non dubitanter putat ostendi. Sentiunt idem Genesius Sepulueda: & Franciscus Vicomercatus noster. inde alij plures falsam opinionem hauriunt: quam ut maiore mensura in nos transfundant, homines minime omnium maligni, benigne de suo addunt aliquid, cum libros φυσικῆς ἀκροάσεως diserte a Plutarcho nominari, affingunt. nec uero hi solum, quos proxime attigi, labuntur, uerum etiam qui multo sunt uetustiores; in eis Bessario, & antea Philoponus. Socra-
tem

tem enim auditum ab Aristotele per triennium una mente consentientes prodiderunt. quod quidem a uero tam longe abest, ut Socrates mortem obierit annis quindecim ante, quam Aristoteles nasceretur. certe enim hic editur in lucem Olympiadis nonae ac nonagesimae anno primo. Socrates autem ueneno epoto in custodia publica anno primo quinctae & nonagesimae Olympiadis emoritur. quae si uere notata sunt in antiquorum annalibus, cum ab nonagesimae quinctae Olympiadis anno primo, quo tempore Socrates uitam reliquit, ad annum usque primum nonagesimae nonae Olympiadis, quo natus est Aristoteles, anni tres totidemq. Olympiades exierint, tribus uero Olympiadis, qui sunt anni duodecim, anni tres adnumerati, summam annorum quindecim conficiant, sine dubio oportet, ut annis minimum quindecim post Socratem ueneno necatum in carcere, natus fuerit Aristoteles. quare ab eo audiri Socrates nullo modo potuit. Haec atq. alia istiusmodi, quae prætereo multa, planum faciunt, temere & inconsiderate assentiendum his de rebus nemini, ne doctis quidem, licet nobilibus & magni nominis. ad haec, non per segnitiem ac socordiam, sed per laborem atque industriam, hoc amplius, per sedulitatem quantam res ipsa fert, uerum parari. quibus ego animi artibus magis, quam ingenii indole confisus, tibi ad haec hortanti ut obsequerer, Bartholomaee Capra, cui & debeo & cupio omnia, de sermonibus Exotericis quod uides opus conscripsi. in quo praeter alios paene innumerabiles, quid ipse praestiterim, non meum est praedicare. nostra cum alienis qui contulerit, liquidius & certius ut se res habeat non magno negotio perspiciet. atque hoc loco quidem non mihi queo temperare, quin ut mos est meus dicam libere, quemcumq. fructum hinc studiosi ceperint, esse cur illum praecipue tibi acceptum referant. tuus enim erga me amor, qui uerissimus est & ueterrimus, tua in me merita, quae sunt maxima & plurima, ut libri huius scriptionem primo, dein etiam editionem tibi gratificari pulchrum ducerem, effecerunt.

FINIS.

1.7.97

CB